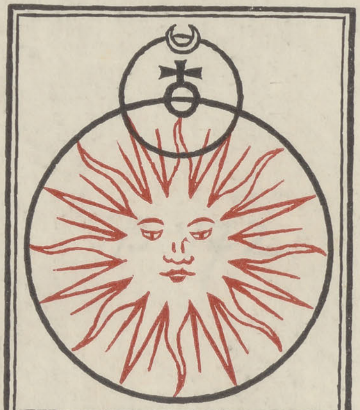

SAMUELIS REYHERI, JC.
Antecessoris & Mathematatum Professoris
IN ACADEMIA
CHRISTIAN-ALBERTINA
DISSERTATIO
DE
NUMMIS
quibusdam
ex Chymico Metallo factis.

Kiliæ Holsatorum,
cIↃ IↃC XCII.
Typis Joachimi Reumanni, Acad. Typogr.

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO,

DN. FRIDERICO,

Norvvagiæ Heredi, Slesvvigæ,
Holsatiæ, Stormariæ & Dithmarsiæ
Duci,
Oldenburgi & Delmenhorsti
Comiti,
Principi ac Domino suo
Clementissimo,
hanc Dissertationem
humillimè consecrat

AUCTOR.

Dux Serenissime, Princeps ac Domine Clementissime,

Patriæ salutem ut quæramus, propria suadet salus. A patriæ enim felicitate indigenarum quoq; pendet conservatio. Licet autem me in hâc regione natum minimè asserere queam, eandem tamen à me pro patria habendam esse non una moveor ratione. Ut taceam nunc tritissimum istud, Patria est, ubicunque bene

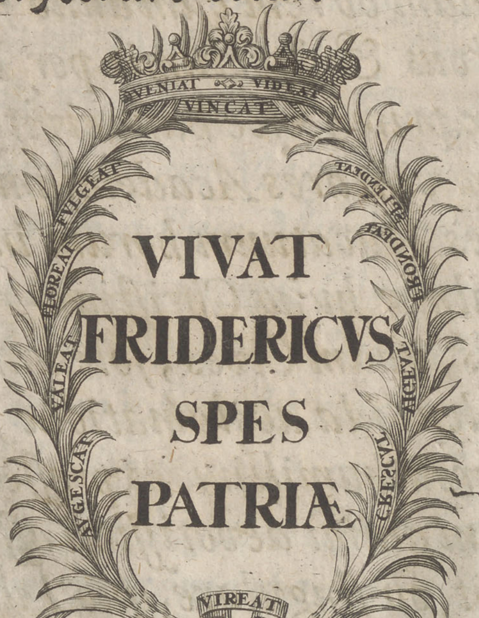
est;

est; *vel illud*, Ubi vir fortis sedem elegerit, Patria est; *unicum hoc memorasse sufficiat, Reverendissimum atq; Serenissimum Serenitatis Tuæ Parentem, Dn. CHRISTIANUM ALBERTUM, Heredem Norwagiæ, Postulatum Episcopatûs Lubecensis Coadjutorem, Ducem Sleswigæ, Holsatiæ, Stormariæ & Dithmarsiæ, Comitem Oldenburgi & Delmenhorsti, &c. Academiæ hujus Instauratorem Magnificentissimũ, & Conservatorem adhuc Munificentissimum, Principem ac Dn. meum Clementissimum, omnibus & singulis hujus Universitatis Professoribus, & eo ipso mihi etiam meisq;, clementissimè Indigenarum concessisse Jura. Merito itaq; & mihi salus Cimbriæ cordi esse debet, cujus incrementa, quantum in me fuit, per XXVI fermè annos, sedulò promovere, nec omninò frustra, annisus sum. Ecquid autem magis augere potest provin-*

ciæ

ciæ alicujus salutem, quàm prudens ejusdem administratio & regimen, quod sine prudentibus obtineri nequit Principibus. Meritò itaq; non tantùm Patri Patriæ longævam & felicem hujus lucis usuram, sed Spei quoq; Patriæ prosperam apprecamur vitam. Quam ob rem cùm anno superiori è Suecia salvus & incolumis per DEI gratiam redux primâ vice hanc civitatem, inq; illâ nostram visitares Academiam, jure meritoq; omnes Ducatuum horum incolæ, interq; illos almæ hujus Christian-Albertinæ tàm Patres, quàm Cives, solemni gratulatione ac splendida acclamatione suum vovendi ardorem humillimè expresserunt; nec me sincerum animi devotissimi affectum celasse decuit, ob singulare, quo Tua Serenitas me mactavit beneficio, dum Cameram meam obscuram benignissimis illustrare radiis haud dedignata est: Ubi inter alia Vo-

tivam exhibui Tabulam, cujus effectus ut perpetuus & perennis sit, eandem æri incisam, præsertim hoc tempore, quo feliciter, per DEI optimi maximi gratiam, exantlato itinere Italico, Patriam exoptatissimo Tuo exhilarasti reditu, denuò offerre & humillimè hîc consecrare volui.

Præterea in procinctu stanti, & expeditionem in crudelissimos Germanorum hostes mo-

molienti meritò fumosas quorundam Majorum Tuorum imagines, quarum infinita restat copia, nominetenus saltem ob oculos posui, certò sciens, fore, ut illorum splendorem non tàm oculis intuearis, quàm Heroicas Gloriosissimorum Avorum virtutes imitari, imò superare, & multis parasangis à tergo relinquere sis conaturus. Abeunti itaq; militatum votivas illas veterum Romanorum acclamare volui voces : SERVET TE DEUS, FRIDERICE FORTISSIME! *Idem supremum Numen faxit, ut victis hostibus internecione dignis tria illa Julii Imperatoris verba,* VENI. VIDI. VICI. *rescribere possis, utq; finitô bello gloriosè reducem veteri quoque Romanorum formulâ,*

MACTE VIRTUTE ESTO!

Te excipere queamus. Denique testandæ devotionis humillimæ gratiâ Nummorum quorundam, præcipue Suecicorum, & varias

rias ob causas notatu dignissimorum, Delineationes Descriptione Historico-Juridica illustratas Tuæ Serenitati debitâ consecrare volui submissione, nullus dubitans, opusculum hoc ex devota erga Serenitatem Tuam profectum mente minimè ingratum fore, ac serenâ potius fronte acceptum iri. Faxit DEUS ter optimus maximus, ut ex Serenissimorum Parentum voto ad Patriæ salutem diu floreas, constanter vigeas, & pancraticè valeas. Ita ex animi sententia vovet,

Serenissime Dux, Domine Clementissime,

Serenitatis Tuæ

subjectissimus ac devotissimus

Samuel Reyher,
JCtus.

Kiliæ Holsatorum,
ante Idus Majas,
anni à N. Christo
cIↃ IↃC XCI Juliani.

CHRISTIANUS I. Rex Sueciæ &c. † 1482.

FRIDERICUS I. Rex Dan. Norvv. † 1533.

ADOLPHUS, Her. Norvv. † 1586.

CASIMIRUS Rex Poloniæ † 1492.

BARBARA Polonica † 1535.

CHRISTINA Saxon. † 1549.

CHRISTINA Hassiac. † 1604.

JOHANNES ADOLPHUS, Heres Norvv. Dux Slesvv. Holſ. &c. † 1626.

LADISLAUS Rex Hungariæ † 1516.

ANNA Hungar. † 1547.

JOHANNES II. Rex Franciæ † 1364.

PHILIPPUS AUDAX Burgund. † 1404.

JOHANNES Burgund. † 1419.

PHILIPPUS III. Bonus † 1467.

CAROLUS AUDAX Burgund. † 1477.

MARIA Burgund. † 1483.

MAXIMILIANUS I. Imperat. Rom. † 1519.

PHILIPPUS Rex Hiſpan. † 1506.

FERDINANDUS II. Rex Hiſpaniæ † 1516.

JOHANNA Hiſpan. † 1555.

FERDINANDUS I. Imperator Romanus. † 1564.

MARIA AUSTRIACA † 1584.

MARIA ELEONORA Juliaca † 1608.

MAGDALENA SIBYLLA Brandeb. † 1659.

GEORGIUS Podibr. R. Bohem. † 1470.

ZEDENA Bohemica. † 1510.

HENRICUS Dux Saxon. † 1541.

AUGUSTUS Elect. Saxon. † 1586.

CHRISTIANUS I. Elect. Saxon. † 1591.

JOHANNES GEORG. I. Elect. Saxon. † 1656.

JOHANNES Rex Norvvag. &c. † 1513.

ELISABETHA Norvvag. † 1555.

ANNA Brandenburg. † 1567.

UDALRICUS Dux Megapolit. † 1603.

SOPHIA Megapolit. † 1630.

CHRISTIANUS III. Rex Dan. &c. † 1559.

FRIDERICUS II Rex Dan. &c. † 1588.

CHRISTIANUS IV. Rex Dan. Norvv. &c. † 1648.

FRIDERICUS III. Rex Dan. & Norvv. &c. † 1670.

FRIDERICUS, Heres Norw. Dux Slesw. Holſat. &c. † 1659. MARIA ELISABETHA Saxon. † 1684.

FRIDERICA AMALIA n. 1648.

CHRISTIANUS ALBERTUS, Heres Norwagiæ, Poſtul. Coadj. Epiſc. Lubec. Dux Sleswig. Holſ. Storm. & Ditmarſ. Com. in Oldenb. & Delmenh. n. 1641.

FRIDERICUS, Heres Norwag. Dux Sleswig. Holſ. Storm. & Ditmarſiæ, Comes in Oldenb. & Delmenhorſt. n. 1671.

Præfatio ad Benevolum Lectorem.

CAusam, quæ me hanc nummorum quorundam Chymicorum descriptionem edere impulit, Tibi L. B. ante omnia exponendam esse ratus sum, ne alias fortassis me communissimo Chymiastrorum oestro percitum hæc protulisse, opinandi capias ansam. Scias igitur velim, ante biennium Perillustrem atq; Excellentissimum Dominum Oliwecrantz ex Germania per hanc civitatem in Sueciam revertentem per biduum nobiscum esse commoratum, interq; alios me quoq; pro suo in literas cultiores favore ad colloquium invitasse, & aureorum quorundam, quos Sereniss. Suecorum Rex Gustavus Adolphus, gloriosissimæ memoriæ, ex auro Chymico cudendos, & Chymicis quibusdam characteribus, Sulfuris sc. & Mercurii, notandos curaverit, mentionem fecisse, quæ relatio in memoriam mihi revocavit, me quoq; duos, Suecica insignia continentes, habere aureos; domum itaq; reversus illos accuratius inspexi, & alterum simplicem sine characteribus, alterum vero binionem cum 🜍 & ☿ signis deprehendi. Cumq; post annum denuo laudatus Dominus Oliwecrantz

crantz ad hanc diverteret civitatem, duos aureos à Suecis in Germania factos communicavit, quorum alter solummodo signa illa Chymica continebat; solicitus hinc de paulo accuratiori hujus rei historia forte incidi in Ephemerides Medico-Physicas Naturæ Curiosorum Germaniæ, ubi ea, quæ Cap. I. Dissertationis hujus recensentur, reperi, allegatumq; vidi Itinerarium Monconysii, quod Celeberr. Dn. Morhofius, Collega & amicus meus conjunctissimus, non tantùm commodavit, sed insuper argenteum nummum ovalem, una cum exemplari alterius nummi rotundi, ex argento Chymico facti, communicavit, seq; aureum ejusmodi Suecicum possidere dixit. Binionem vero neq; ipse, neq; supra laudatus Dominus Oliwecrantz unquam viderat, Monconysius quoq; & Ephemerides Medico-Physicæ nullam ejus faciunt mentionem. Quid? quod in Ephemeridibus laudatis expressè in dubium vocatur ista historia ideò, quod gloriosissimus Rex Sueciæ, Gustavus Adolphus, anno cIɔ Iɔc XXXII. defunctus sit, nummi verò aurei non alii, quàm anno demum 1634. excusi, reperiantur. Igitur iconem rarissimi hujus binionis publici juris facere, simulq; alia quædam ad Chymiam spectantia, partim ex JCtis, partim ex Historicis collecta, nec non de Chymicorum quorundam characterum cum Astrologicis signis affinitate conjecturas aurei hujus binionis descriptioni adjungere, operæ pretium esse duxi, forsan alia de antiquissimo-

ſimorum uncialium argenteorum trigâ, volente Deo, poſthæc editurus. Vale interim, Lector honoratiſſime, mihique fave.

CAP. I.

De nummis aureis.

§. 1.

AUreus, quem Perilluſtris Dominus Oliwecrantz nobis monſtravit, parùm differebat ab illo, quem ante laudatus Dominus Morhofius coñunicavit, cujus ſimulacrũ, forma paullo majore, hic ſiſto; veram autẽ ejus magnitudinem exprimit circellus vacuus diſcorum contingens limbos. In priore diſco, imaginem Regis Glorioſiſſimi exprimente, reperitur talis inſcriptio:

GUSTAVus ADOLPHus DEI Gratia
SUECorum GOTHorum VANDalorum Rex.

Alterum latus, inſignia Suecica continens, characteres Sulfuris 🜍 & Mercurii ☿ nec non annum Chriſti 1634. exhibet, cum hac inſcriptione:

PRinceps FINLandiæ DUX ETHONiæ
ET CARELiæ DOMinus INGERmanniæ.

§. 2. Ejusmodi aureos ex auro, quod arte Chymicâ ex plumbo factum est, constare, Dominus Monconysius in Itiner. sui Part. II. p. 381. confirmat, ubi notatu digna, mense Martio anno 1664. Ratisponæ observata, recenset, & inter alia hæc habet : *L' apoticaire Strobelperger me dit, comme un marchand de Lubec, qui faisoit fort peu de negoce, mais qui sçavoit fixer le plomb, & le teindre en bon or, donna au Roy de Suede cent livres d'or en masse, lors qu'il passa par Lubec, dont il fit faire des ducats ; & pource qu'il sçavoit bien, que cet or procedoit de la conversion du plomb en or, il fit mettre aux costez de ses armes, qui sont gravées à une des faces du ducat, le charactere du Souffre, & celuy du Mercure. Il me donna pour verifier son dire un de ces ducats, & il me dit, qu' apres la mort de ce marchand, qui ne paroissoit pas fort opulent, n' ayant jamais negotié, qu'a un negoce de peu de profit, & qu' il avoit mesme discontinué dépuis tres long temps , on trouva chez luy plus de 1700 mille escus.* h. e.

Pharmacopola Strobelperger mihi retulit, mercatorem quendam Lubecensem, satis negligenter negocia sua curantem, tingendi plumbum, & illud in purum transmutandi aurum calluisse artem, eumq; Suecorum Regi Lubecam permeanti centum librarum illius auri massam obtulisse, ex quo auro Rex postea Aureos sive Ducatos cudi curaverit, quodq; sciret, aurum istud ex plumbi transmutatione ortum esse, ad latera insignium Regiorũ, quæ in altera aurei facie apparent, Sulfuris & Mercurii characteres, positos esse. Ut me quoque certiorem de illa re faceret, unum ejusmodi aureorum dono dedit, addiditq;, antea dictum mercatorem, licet parum opulentus censeretur, quod diu mercaturam, antea minus feliciter gestam, exercere desierat, nihilominus centum & septuaginta myriades (1700000) coronatorum suis reliquisse heredibus.

§. 3.

§. 3. Hanc ipsam narrationem repetiit Philippus Jacobus Sachsius à Leuenheim, in Tomo primo Ephemeridum Naturæ Curiosorum, anni 1. Observat. XVII. p. 71. hanc addens historiam: *Horum Ducatorum mentionem quoq; fecit ante aliquot annos, cum conjugis ipsius sanitatis curam gererem, admodum strenuus Dominus Ludovicus à Schönleben, Hereditarius in Guhren & Vicecolonellus, rerum Chymicarum studiosissimus; nec solum talem monstravit, sed & ex liberalitate eundem museo meo dono concessit, signo Sulfuris & Mercurii notatum, quem in hac adjuncta tabula ænea non minus, quam alterum Moguntinum, ex ejusdem Domini supellectile delineatum, exhibere volui, ut non solum veritas dictorum elucesceret, sed & si forte fortuna similes obvenerint à reliquis ob singularitatem discerni possint.*

§. 4. Laudatum Dn. à Schœnleben non temerè prædictos aureos ex auro Chymico factos statuisse, inde colligo, quòd ejus ex filia nepos, Generosus Dn. Tobias Ludovicus ab Haugwiz, eques Silesius, Juris & Mathematum cultor indefessus, convictor meus gratissimus (qui aliquoties antea Avi sui, anno 1683, cum 64. ageret ætatis annum, defuncti, singularem pietatem ac sapientiã in rebus Chymicis, ut & peritiam in re Militari prædicaverat) hæc legens confirmavit, addens: venerandum ejus Avum aliquot annos sub Imperatoribus Gloriosiss. Ferdinando II. & III. & adhuc imperante Leopoldo Magno meruisse, tantamq; Chymiæ adeptum esse notitiam, ut non solum varia ex mineralibus præpararit medicamenta, sed particulam quoq; argenti aliquando in verum transmutarit aurum. Unde facilè fieri potuit, ut Vir Chymiæ gnarus eo tempore vivens, quo aurei isti facti sunt, eorum aliquos sibi comparaverit.

§. 5. Eques Anglus Dominus de Moray in Epist. ad Dominum de Monconys anno 1664. scripta (Tomo II.

Itinerarii Anglici p. 70. extante) desiderium videndi talem aureum his verbis indicat. *Je n' ay jamais ouy parler de ces pieces d' or, qu'a fait faire le Roy de Suede, ny ne crois pas en pouvoir trouver icy. C' est pourquoy si vous m'en voulez envoyer une, je la presenteray à la Societé de vôtre part.*

§. 6. Electorem Moguntinum Georgium Fridericum de Greiffenclau, medium inter Johannem Swicardum de Cromberg, & Anselmum Casimirum Wamboldum, Archiepiscopos Moguntinos, ex ☿ in ☉ converso aureos cudi curasse, notatos signo Mercurii, eorumq; unum in Museo suo laudatus Dominus Sachsius se habuisse testatur citato Ephemeridum Tomo & loco num. IIX.

§. 7. Hanc relationem in dubium vocat Dominus Georg. Wolfg. Wedelius in Analectis ad allegatos Ephemeridum Medico-Physicarum annos quartum & quintum p. 297. & 298. *Illud* (sc. Exemplum) inquiens, *quod ex Domini Monconys Itinerario adductum, non satis firmam fidem apud omnes invenit, inprimis quibus tempus, quo ipsi illi nummi aurei, Gustavi Adolphi, Regis Suecorum, effigiem & nomen præ se ferentes, excusi sunt, quia cum Chronologia id concordare non posset, de veritate relationis dubitandi ansam subministravit; quandoquidem Regem illum, gloriosæ memoriæ, anno 1632. mense Novembr. in prælio Lutzensi lethali globulo concussum succubuisse, nemo est, qui nesciat; nummi vero aurei non alii, quàm qui demum anno 1634. excusi sunt, inveniantur. Adde, quod in relatione à Pharmacopæo Domino de Monconys facta nullum temporis exprimatur momentum, quando Rex Sueciæ Lubecam transierit, aut quando jusserit Ducatos excudi.*

§. 8. *Sed hæc fortassis mitius interpretari quis posset, nisi ab aliis præterea, & inprimis à Domino D. Mollenbroccio, observatum esset, jam duodecim annis ante, quam nummi hi aurei excusi sunt, monetam argenteam civitatis Erfurtensis inveniri, cui eadem signa Mercurii & Sulfuris impressa sunt. Ejus rei fidem idem*

idem Fautor & Collega noster honoratissimus quo magis indubitatam redderet, talismodi grossum argenteum gratissimo transmisit dono, cujus iconem in gratiam benevoli lectoris æri incisam hic apponere merito visum est.

§. 9. *Idem Dominus D. Mollenbroccius allegat testimonium ipsius monetarii, nomine Weismantel, qui in colloquio coràm de hac re habito fassus est, se signis hisce ☿ & 🜍 pro symbolico charactere uti solere.*

§. 10. *Hæc amore veritatis adduci debuerunt, ne lectori ficta pro veris obtrusa dicantur, immò vero candorem eidem nostrum probemus, ut certus sit, in aliis quoq; parem sinceritatem Collectores Ephemeridum sectaturos, nec unquam dissimulaturos, si ipsis alicubi infidæ relationes imposuerint.*

§. 11. *Adeoq; signum 🜍 & ☿ inditum est grossis, hinc & thaleris, & alius generis monetis quibusdam Erfurtensibus, ceu nota probitatis. Fuere enim duo monetarii circa annum 1622. Ziegler & Weismantel, unde & in Thuringia præsertim duorum generum visuntur grossi Erfurtenses, citra Sulfuris & Mercurii characterem, & cum eodem, quorum illi minoris sunt bonitatis, hi vero* nach dem alten Schrot und Korn: *unde & aliquoties isti devalvati fuerunt.*

§. 12. Ejusmodi Thalerum sive nummum uncialem ex liberalitate Nobilissimi & Experientissimi Dn. Johann Ludolfi Ringelmanni, ob insignem eruditionem & singularem

rem in re medica peritiam Serenissimi & Potentissimi Regis Daniæ, Norwagiæ, &c. Archiatri famigeratissimi, jam possideo, cujus effigiem hîc apponendam judicavi.

§. 13. Nummos etiam alios, quàm qui anno 1634. excusi sunt, inveniri, evincit meus Binio (doppelt Ducat) qui anno 1633. quo corpus Regis fortissimi ex Germania transvectum est in Sueciam, signatus est. In facie primaria conspicitur cranium humanum ossibus impositum, ex quo non tantum serpentes aliqui prorepunt, sed etiam vitis cum palmitibus uviferis excrescit, cum tali Epigraphe:

EZECH. AM. XXXVII CAP.
UND AM. VI NOVEMB. 16 32.

Extimum limbum hæc ornat inscriptio:

❋ GUSTAVUS ADOLPHUS D: G.
SUEC. GOTH: VAND: RE: ❋

Altera facies præ se fert insignia Regum Sueciæ cum anno Christi 1633. appositis duobus signis Sulfuris & Mercurii; omnia hæc ambiunt sequentia verba:

DV MENSCH: KIND MEINST: AUCH:
DAS DISE BEINE WID: LEBEN: WERD:

In

In extimo limbo hæ visuntur literæ:

※ PR: FINL: DUX ETHON: ET CAREL: DOM: INGE:

§. 14. Hunc ipsum binionem cum aliis quibusdam nummis desideratissimus meus proavunculus, plurimùm Reverendus Dominus D. Samuel Zehnerus, p.m. anno 1635. cum in baptismo susceptoris officio fungeretur, symboli lustrici loco mihi exhibuit, quem singulari fato adhuc retinui.

§. 15. Licet minimè dubitem, verba illa Ezechielis ob præmaturum Regis obitum consolationis ergò adjecta esse, nihilominus tamen haud inutile erit, aliqua ex judicio celeberrimi istius Thomæ Reinesii, quod de MSto Codice Græco (quem Illustrisimus Dux Saxoniæ Joh. Wilhelmus, Friderici Wilhelmi, Electoratûs Saxoniæ Administratoris filius, anno 1632. defunctus, gloriosæ memoriæ, ex Codice Augustanæ Bibliothecæ circa annum 1623. de-

ſcribi fecit, & Bibliothecæ Altenburgenſi adjunxit, ex quâ hereditario jure ad ſelectiorẽ Sereniſſimi Principis ac Domini, Dn. *FRIDERICI, Saxoniæ, Juliaci, Cliviæ, ac Montium, nec non Angriæ & Weſtphaliæ Ducis, &c.* heu nimis citò, nempe die 2 Aug. ſuperioris anni, nobis erepti, Principis ac Domini mei, dum in vivis erat, clementiſſimi, Bibliothecam translatus eſt, ibiq; adhuc aſſervatur) tulit, hîc recitare. Ibi inter alia hæc habentur verba: Zoſimus Hiſtoricus, welcher unter dem Käyſer Theodoſio Juniore, ümbs Jahr Chriſti 420, Comes & Ex-Advocatus Fiſci geweſen / ob er wol von Erſchaffung deß Menſchen / von der Menſchwerdung / und vom Leiden deß Sohns Gottes zu reden gewuſt / ſo hat er doch die alten Ægyptiſchen Fabeln (welchen die Gelehrten in Ægypten dazumahl ſehr ergeben waren) auß Pymandro Triſmegiſti genommen / daran geſchmüẞt / und das hohe Geheimniß auf die elende Kunſt; das Prophetiſche Geſichte Ezech. 37. von denen verdorreten und zerſtreueten Todten-Gebeinen / auf ſein Scriptum von den Chymiſchen Ofen; wie auch andere Artiſten das hohe Lied Salomonis und andere Textus Scripturæ auf die Chryſopœiam gedeutet.

Hoc eſt: Zoſimus Hiſtoricus, qui ſub Imperatore Theodoſio Juniore, circa annum Chr. 420, Comes & Ex-Advocatus Fiſci fuit, licet de hominis creatione & filii DEI incarnatione ac paſſione loqui potuerit, illa tamen obſoletis Ægyptiorum fabulis (quibus eo tempore doctiores Ægyptii maximè dediti erant) ex Pymandro Triſmegiſti petitis nefariè conſpurcavit, & Sacroſanctum myſterium ad miſeram Chryſopœias artem; Propheticam Ezechielis viſionem cap. XXXVII. deſcriptam ad ſuum de Furnis Chymicis ſcriptum applicavit librum. Quemadmodum etiam alii artifices Canticum Canticorum alioſque Scripturæ Textus de Chryſopœia explicârunt.

§. 16. Non

§. 16. Non tantum autem binio meus, sed simplices quoq; aurei signis 🜍 & ☿ notati anno 1633 facti reperiuntur, qualem supra laudatus Dn. Morhofius τῶν ἐν ἁγίοις possedit, mihiq; monstravit. Unde non est, quod, quia post mortem Regis solummodo cusi reperiuntur ejusmodi aurei, dubitemus, illos ex auro Chymico factos esse, cum potius ex hoc ipso quis suspicari possit, hanc ob causam adeo insolito more nūmos cum effigie Regis defuncti, quasi viventis cusos esse.

§. 17. Alterum, quod moveri solet, dubium majoris esse videtur momenti, ideò quod Historici tacent de Regis transitu per Urbem Lubecam, nec etiam talem mercatorem, qualem describit Monconysius, cives Lubecenses agnoscunt. Verum nihil aliud inde colligitur, quam Pharmacopolam Ratisponensem errorem admisisse in nomine Urbis, ubi tale aurum Regi oblatum est. Erfurti autem, ubi sæpè laudatus, nunquā verò satis laudandus Rex sine dubio fuit, tale quid accidisse, ex fama apud Thuringos adhuc durante colligi potest, dum ferunt Regi à cive quodam, Chrysopœiæ perito, tres aureorum myriades (30000) fuisse oblatas. Hanc famam haud parum confirmare videntur nummi Erfordenses, ob signa 🜍 & ☿ notabiles paulò ante descripti. Obiter notandum, in grossis Erfordensibus signa 🜍 & ☿ absque transversalibus lineis videri.

§. 18. Aureos etiam seculo IV. in Germania cusos fuisse cum signo ☿, scripsit Tilemannus Friese im Müntz-Spiegel/ l. 3. c. 4. p. 91. his verbis: In dieser Zeit wird geachtet/ daß die Völcker auch mit Geld gehandelt/ doch daß das meiste Geld dünne hole Müntze gewesen/ damit der gemeine Mann gehandelt. Sonst haben die Könige und Fürsten Silber und Gold gemüntzet/ aber doch kleine Goldgülden von 20. und 25. Eschen/ gleich wie die Römischen Semisses

und Tremisses gewesen: Doch ungleiches Goldes/ daß etliche/ vielleicht die ältisten/ von 22. Caraten/ etliche von 18 Caraten/ und etliche/ vielleicht die jüngsten/ von 12. Caraten/ mit unterschiedlichen Fürstlichen Brustbildern/ auf einer/ und auf der andern Seite mit dem Bilde Mercurii eines fliegenden Gottes/ mit dem Signo ☿ jedoch daß das Bild in der lincken Hand das unter Theil/ als das Ligamen ♉ ,und das ober Creutz in der rechtẽ stehende hat. Welches geachtet/ daß es die Schwaben sollen geschlagen haben/ dieweil Tacitus sagt/ daß die Schwaben insonderheit sollen den Mercurium geehret haben.

Wie auch zu Speier ein alt monument an einer Kirchen/ ein stück Bildes/ darunter

DEO MERCURIO.

Ex Trithemio, ex Ammonio, Marcellino, ex Reginone, Sigeberto, Tacito, & Strabone.

§. 19. His verbis indicatur, seculo IV. Reges & Principes Germaniæ ex argento & auro bracteales cudisse nummos, & in specie ad similitudinem Tremissium Romanorum parvos XX. aut XXV. assium formasse aureos, quorum unum latus imaginem Principis alicujus, alterum vero Mercurium volantem lævâ manu virgæ Mercurialis ligamen ♉, dextrâ vero crucem + tenentem exhibuit. Svevos, qui teste Tacito præcipuè Mercurium coluerunt, hos aureos cudisse credunt. Ubi notandum, fortè pro *Ammonio, Marcellino* legendum esse *Ammiano Marcellino.*

§. 20. Eduar-

§. 20. Eduardus III. Rex Angliæ cudendos curavit nummos aureos, *Nobiles Rosatos* dictos, de quibus ita Johannes Seldenus in lib. 2. c. 25. de Mari Clauso scribit: *Nummi Anglicani partis adversæ inscriptionem* IHS. AUT. TRANSIENS PER MEDIUM ILLORUM IBAT *ex Evangeliis desumptam: alii opinati sunt, symbolum fuisse Chymistarum, qui, sanctissimi Numinis & nomine & transitu ita profanè satis usurpato, reconditam artis suæ, qua aurum nummis hisce sub Edwardo III. conficiebat, majestatem adumbrari vellent.* Conf. Morhofii Tract. de Metall. transmut. pag. 123.

CAP. II.

De Nummis Argenteis.

§. 1.

INveniuntur præterea alii quoque Nummi, qui signo ☿ notati sunt, cujusmodi est ille uncialis argenteus, quem Amicus quidam delineandum concessit, in cujus primaria facie depictum videtur Nomen Domini Tetragrammatum יהוה lumine radioso circundatum, cum tali subscriptione:

A DOMINO FACTUM EST ISTUD

Altera facies sequentia continet:

DEO TER OPTIMO
MAXIMO GLORIA ET LAUS
QVI GUSTAVO ADOLPHO
SVECORUM GOTHORUM
VAND: QVE REGI CONTRA
CÆSAREANUM AC
LIGISTICUM EXERCITUM
VICTORIAM TRIBUIT
AD LIPSIAM DIE
VII. SEPT. ANNO
M: D: C: XXXI.

§. 2. In fine signum ☿ apparet, quod hoc loco non metallum, sed feriam hebdomadis denotat, quæ anno 1631. respondit diei septimo Septembris.

§. 3. Argenteus sequens ovalis mera continet ænigmata & hieroglyphica, literæ quoque adeò rudes & aliquæ tam intricatæ sunt, ut omnes hactenus explicare haud potuerim. Interim me quidem judice inscriptio aversi lateris melius quadraret aureo, quàm argenteo nummo.

§. 4. Anterior facies, more quorundam Chymicorum minimè laudabili, quatuor illa animalia Prophetica, nempe Hominem, Leonem, Bovem, & Aquilam deformat, in quorum medio massa hæret variis notata maculis. Scuto impositæ sunt tres Galeæ coronatæ & anterius perforatæ, fascia quoque utrinque propendente colligatæ, quibus tres insident imagines, Senis nempe barbati in medio, Viri juvenis imberbis ad dextram, & Columbæ ad sinistram, cum hâc epigraphe:

TRIA MIRABILIA;
DEUS ET HOMO
TRINus ET UNus
MATER ET VIRGO.

§. 5. Al-

§. 5. Altera nempe aversa facies in medio ostendit signum Mercurii cum duplicato circulo, cui insidet Pelecanus pullos sanguine ex pectore profluo recreans: superior circulus tres circellos vel puncta comprehendit. Inferius cruci adhæret aquila annulo inclusa. Crux cum circulo proximo superiore videtur significare ♀ Venerem sive cuprum; cum inferiore aquilam continente ♁ Antimonium repræsentat. In imo signatus est circulus, qui speciem Victrioli ⴲ vel ⊖ Salis vel ⦶ Nitri præ se ferre videtur. Dextrum latus occupat juvenis, dextrâ suâ cornu copiæ, sinistrâ Virgam mercurialem ☿ tenens; in sinistro latere stat juvenis cum signo ♆ in dextrâ, & cum sceptro in sinistrâ. Capitibus Juvenum imminet hæc inscriptio:

ESSentia UNA.

Pedibus verò hæ ſubjiciuntur literæ:

RITRT G. I. W.

Infra aquilam ſequentia verba leguntur:

SIC VOLVERE FATA
1604.

In limbo talis reperitur inſcriptio:

NATURa UNita USU ReNATA MODO TOTa
♄ FUERAM, NUNC ☉ CLARiſſimus EXTO.

§. 6. Exemplar alterius Nummi argentei in facie anteriore continet duas manus alatas, è nubibus protenſas, enſem tenentes evaginatum & erectum, cujus cuſpis angulo trigoni, cui manus includuntur, contiguus eſt. Extimi limbi talis eſt inſcriptio:

✠
GLORIA. IN EXCELSIS. DEO
ET. IN. TERRA. PAX. HOMINIBUS. BONÆ.
VOLUNTATIS.

Alterius limbi inſcriptio:

✠
TRIA. SUNT. MIRABILIA
DEUS. ET. HOMO
MATER. ET. VIRGO
TRINUS. ET. UNUS

Cuſpi-

Cuſpidibus Enſis erecti & Trigoni imponitur Nomen DEI ſanctiſſimum

JEHOVA

VERBUM. CARO FACTUM. EST
ZEPHYRIS SPIRANTIBUS
MESSIAS SPIRITUS

IRA PLACATA

⊖ 🜍 ☿

HOMO

§. 7. In altera facie habentur ſequentia :

✠ FRANCISCUS. II. D. G. SAXONIÆ.
ANGARIÆ. WESTPHALIÆ. ET. HADELERIÆ
DUX

PROPITIO DEO SECURUS AGO
SIMPLICITAS ET RECTUM TUUM
RUTA VIRESCET
DEO
SIBI ET PROXIMO
MIRABILIS
DEUS EST IN
OPERIBUS SUIS
POSUI TIBI PUNCTUM
ET REDUCAM
TE
SAPIENTIÆ DIVINÆ MUNUS
TA ND EM
☉
C

§.8. Fran-

§. 8. Franciscus hic II. aliàs Junior dictus, fuit filius Francisci I. natusque est circa annum Christi 1543. & obiit 1619. Pater fuit XIX. liberorum. Filius ejus Julius Henricus natus est anno 1587. obiit 1665. & reliquit filium Julium Franciscum nat. 1640. in quo, anno 1689. sine masculis heredibus mortuo, stirps Saxo-Lauenburgica defecit.

§. 9. Alium Nummum ex argento Chymico factum in Gazophylacio Illustrissimi ac Celsissimi Comitis Schwartzburgici, qui Arnstadii Thuringiæ residet, Prudentiæ Numismaticæ amantissimi latere, ex literis Clariss. Dn. Tenzelii intellexi, qui ejusdem Nummi ectypum hîc expressum pro suo in me favore procuravit, cujus limbi sequentes, easque Belgicas habent inscriptiones.

✠ Langst geweest, eerst gevonden:
Door Goots gaeft te deser stonden
t' koompt van Godt
Dit Edel Lot. A. 1652.

CAP.

✠ *Vant' geen, dat Elck Versmeet, ben ick in t' wesen bracht.*
Die k' eer maer Vullis Was, bral nu met d' hoochst pracht.

Cap. III.

De Ænigmatibus nonnullis Chymicis.

ÆNigmatum Chymicorum antiquisſimum eſt illud Sibyllinum, quod reperitur & explicatur in Libr. X. Hieronymi Cardani de Varietate rerum cap. LI. p. 697. ubi circa finem indicat occaſionem, quâ inſtigatus eſt, hoc carmen explicare; relictis autem reliquis, quæ in dicto capite de Chymia proponit, ea tantum, quæ ad ænigmatis Sibyllini ſolutionem ſpectant, adducere volui.

§. 2. *Plurima* (inquiens,) *de his*, (nempe Gemmarum & metallorum transmutatione & alteratione) *in libris de Secretis ſcripſimus, quædam etiam in libris de Subtilitate: Sed cum in hos ſermones incidiſſem, probari hanc artem illuſtris* E-

 marus

marus Ranconetus *Præses Lutetianus demonstravit carmine Sibyllino: adeoque ad amussim, ut cum ambigua soleant esse talium responsa, hac in causa clariora Solis luce ænigmatis verba fuisse videantur: Itaque quæ ille doctus Vir miro expressit artificio, prout ab illo accepi, dum Lutetiæ essem, subjungam.*

§. 3. Ea autem sunt:

Ἐννέα γράμματ' ἔχω τετρασύλλαβός εἰμι, νόει με
Αἱ τρεῖς, αἱ πρῶται; δύο γράμματ' ἔχουσιν ἑκάστη,
Αἱ λοιπαὶ δὲ τὰ λοιπά. Καὶ εἰσιν ἄφωνα τὰ πέντε,
Τοῦ παντὸς δ' ἀριθμοῦ ἑκατοντάδες εἰσὶ δίς, ὀκτὼ
Καὶ τρεῖς τρεῖς δεκάδες σὺν τ' ἑπτὰ γνοὺς δέ τίς εἰμι,
Οὐκ ἀμύκτος ἔσῃ τῆς παρ' ἐμοὶ σοφίης.

§. 4. *Dicit igitur esse nomen novem constans literis, quod quatuor continet Syllabas, quarum tres primæ duas tantum continent literas, reliqua reliquas, sc. tres. In hoc nomine* ἀρσενικὸν *videntur omnia pulchrè congruere: Nam quatuor constat Syllabis,* αρ, σε, νι, κον, *quarum primæ tres, duas singulæ continent literas, quarta & ultima, tres, ita ut sint in Universum novem Elementa. Atque hæc omnia clarissima sunt Experientia, quæ manifestè Græcè produntur.*

§. 5. *Subjicit deinde, quod ex his quinque sunt mutæ, ut intelligamus quatuor tantum esse vocales, A, E, I, O, reliquas quinque appellavit mutas, id est, non vocales, quæ sunt,* ρ, σ, ν, κ, ν. *Inde* addit, *quod numerus, qui literis his significatur mutis, est,* ἑκατοντάδες δὶς ὀκτὼ καὶ τρεῖς τρεῖς δεκάδες, *id est, bis centum & octies atque ter tribus decadibus continetur: quod est novies atque octies decem, quod est, centum septuaginta, ut totus numerus sit CCCLXX. Is autem significatur quinque literis mutis, si eam, quæ replicatur, id est,* ν, *semel tantum sumpseris: Nam assumptis,* ρ, σ, ν, κ, *tantundem conficitur apud Græcos.* ρ *significat centum,* σ *CC,* ν *L,* κ *XX, collecta faciunt*

ciunt CCCLXX. Inde subjungit, σὺν ζ' ἑπτὰ quod est, ζ, CCC significat, & ἑπτὰ septem, sc. decades. nam refertur ad superiora.

§. 6. *Solum videtur elocutionis congrua ratio tribus modis repugnare δὶς ἑκατοντάδες, & ἑπτὰ δεκάδες: & σὺν, pro cum. Abjicit etiam υ alterum: Cum hoc Sibylla haud dicat, & pro χ. seu χ. legit τ. Nam Codex habet σὺν χεπτὰ, quod est, cum septem sc. additis: dixit: quod facile verum esse posset, inter χ & τ parum interesse quoad formam. Tandem concludit, qui hoc noverit, non erit suæ sapientiæ expers.*

§. 7. *In quo & illud mirum videri posset, quod tam procul vates abscedat à proposito. Sed hæc & majora longe sunt vatum privilegia & maxime lymphaticarum & fanaticarum.*

§. 8. *Accedit illud, quod res ipsa verbis & nominis expositioni congruit, ut alias docuimus: nam & arsenicô æs in argenti similitudinem transit, & in auripigmento aurum continetur, si non hoc aliud quippiam Sibylla indicare potuit valde utile.*

§. 9. *Utcunque sit, omnino vel admirabilis est interpretatio vel inventio: Saltem ut non indigna esset libris de Subtilitate, si illi jam non perfecti essent: Sic igitur in Arsenico fundamentum alicujus præsentis utilitatis atque initium operis, sicut in Calchanto initium transmutationis ferri in æs: nam & confestim color immutatur:*

§. 10. Minimè negligenda sunt, quæ Olaus Borrichius, in dissert. de ortu & progressu Chemiæ p. 100 de Arsenico, quod in hoc ænigmate Sibyllino commendatur habet; *Ἀρσενικὸν sive ἀῤῥενικὸν*, inquiens, *masculum quiddam Græco idiomate signat. Antiquam igitur Sibyllam Sulphur quoddam ignibus omnibus infatigabile per nebulam, hic ostendisse, quando metalla etiam nobiliora ex sulphure tanquam masculo & Mercurio, tanquam fœmella, Chemicorum schola componat, existimav-*

mandum est. Ut vel hinc liqueat, quam non improvidè scripserit Hermolaus Barbarus instaurator politioris literaturæ: Arsenicum sive arrhenicum Chymistis Democriteis quandoque Androdamanta appellari, quandoque Comarin Scythicam, quandoque hæc ipsa nomina sulfuri Lapidis Philosophici accomodari.

§. 11. Simile ferè ænigma proponit Fr. Basilius Valentinus in libello de Macro-Cosmo p. 154.

Fünf Bücher hat uns zugericht	V
Moses allein durch Gottes Gedicht/	
Die weniger Zahl sein Büchern folgt/	I
Waß da geboten ist seinem Volck:	
Drey Patriarchen stumm	C T R
Erklärens in einer Summ:	
Ein Zeuge red't mit höchster Stimm/	I
Wer gar nichts gilt/ ist lehr im Sinn:	O
Fünfzig ist mehr/den fünf die Zahl/	L V
Und sind doch nur zwey überal:	
Tausend Beschliesens/Und zugleich	M
Wers versteht/ ist gantz reich:	
Fünff Ding im Lebē solches offenbahrē/	*quinq; vocal.*
Und funf im tod dabey auch waren/	*quinq; Consonæ*
Vier die sprechen das Urtheil auß/	*quatuor syllabæ.*
Daß einig allein richt't nur den Strauß.	

§. 12. Alii paulò aliter idem exprimunt ænigma nempe:

Zehen Buchstaben werd'n gesetzt/
Eines nach fünftausend zuletzt/
Fünff Syllaben auß fünff vocal
Machet tausend 62 die Zahl.

Nun-

Hundert auch damit hin laufft/
Also ist dessen Nahm getaufft.
V I C tr I o L V M
M C L V V I I

§. 13 Aliud ænigma veteribus Philosophis adscribitur, quod communiter quoque de Vitriolo explicant, quia ex literis vocum initialibus hoc nomen colligitur: est autem tale: *Visitabis Interiora Terræ Rectificando, Invenies Occultum Lapidem, Veram Medicinam:*

§. 14. Aliqui tamen neque hoc, neque antecedens ænigma de Vitriolo communi intelligendum esse putant, sed potius de Antimonio, quod â Germanis Spieß-glas appellatur, nec ineptè, â Vitri similitudine, Vitriolum dici potest.

§. 15. Le *Sieur de Nieusement* in Tractatu de L' harmonie & constitution generale du Vray Sel, Præfationi adjungit sequens ænigma:

Sur la Figure de l' Esprit General du Monde

Il est une parti en l'homme,
Dont le nom six lettres Consomme,
Ausquelles un P *adjoustant,*
Puis S *en* M *permutant,*
Tu trouvera sans nuls ambages,
Le vray nom du subject des Sages.

§. 16. Idem ænigma *Joh. Rudolph. Glauber* in Pharmacopœjæ spagyricæ parte VI. c. 25. ita exprimit:

Artus, eſt hominis qui Conſtat ſex elementis,
Cui P ſi addideris S in M mutare ſi beneſcis,
Hoc erit æs noſtrum Conſtans Lapis Philoſophorum

§. 17. Artus ſive membrum hominis ſex elementis Conſtans eſt LUMBUS, cui ſi P præponatur, fit PLUMBUS, ſi denique S. mutetur in M prodibit PLUMBUM, per quod iterum haud incommode intelligi poteſt Antimonium.

§. 18. Denique in Tractatu Johan. de Monte-ſnyders in fine Tabulæ Hermeticæ invenitur ænigma, quo ſcripti ſui compendioſam declarationem contineri adſerit. Conſtat autem ex ſeq. quatuor diſtichis Germanicis.

Es glaube wer es will / es ſey ihm frey geſtellet /
Gewiß ich ziele ſtäts auffs Zeichen dieſer Welt.
Der trockene Neptun und Venus machen fliegen
Die Schlange / welche doch ſonſt ſtäts muß unten liegen /
Es zwinget Mars die Welt durch Niter und durch Schwebel /
Und Bacchus hält die Seel und ſchützt des Geiſtes Nebel.
Der ſtarcke Geiſt regirt die Seele würckt dabey /
Gedenck / das Bacchi ſitz / die Erde nöthig ſey /

§. 19. Hos verſiculos, ita per ſigna explicari poſſe conjicio:

Scias me pro Scopo habere ♁,
⊖ & ⦶ reddunt volatilem
☿um ſubjectum univerſale,
♂ cogit ♁ per ⦶ & per 🜍,
🜹 Conſervat animam & defendit ſpiritum,
Spiritus regnat, anima ſimul operatur,
Memento Bacchi baſin, nempe 🜹 requiri.

CAP. IV.
De Auro ex Auripigmento.

§. I.

AUripigmentum teste *Vitruvio Libr. 7. c. 7. §. 10.* Græcè Ἀρσενικὸν dicitur, & ad differentiam Arsenici albi vocatur Arsenicum Croceum: In Auripigmento aurum contineri, Cardanus non tantum capite præced. §. 8. in fine statuit, sed Plinius quoque ex Auripigmento aurum factum esse probat.

§. 2. Verba Plinii l. 34. c. 4. sunt: *Aurum faciendi est etiam una ratio, ex auripigmento: invitaveratque spes Cajum Principem avidissimum auri: Quamobrem jussit excoqui magnum pondus (sc. auripigmenti) & plane fecit aurum excellens: Sed ita parvi ponderis, ut detrimentum sentiret, illud propter avaritiam expertus; Quanquam Auripigmenti libræ XIV. permutarentur: nec postea tentatum ab ullo est.*

CAP. V.
De Ægyptiorum Chrysopœia, nec non de Aureo Vellere.

§. I.

DE Chymica Ægyptiorum scientia nemo veterum, quorum scripta ad nos pervenerunt, apertius scripsit, quam Suidas, qui juxta *Gerhard. Johann. Vossium de Scient. Mathem. cap. 60. §. 12.* Anno Chr. CIↃ XXXIIX claruit.

§. 2. Verba ejus in dictione χημεία sunt: *Chemia est auri & argenti confectio: cujus libros Diocletianus conquisitos cremavit, propterea quod Ægyptii res novas adversus illum moliti*

liti fuerant, quos duriter atque hostiliter tractavit: eodemque tempore libros de Chemia auri & argenti ab antiquis scriptos conquisivit atque incendit: ne deinceps Ægyptii arte illa divitias compararent, neu pecuniarum abundantia confisi deinceps adversus Romanos rebellarent.

§. 3. Licet autem hanc relationem celeberrimus ille Polyhistor Hermannus Conringius in opere suo de Hermetica Medicina elevet, ac propterea potissimum in dubium vocet, quod de rebus tempore Diocletiani, & sic octingentos annos ante ipsum gestis scripserit; Olaus Borrichius tamen in dissertatione sua de ortu & progressu Chemiæ pag. 88. egregiè eam defendit, dum scriptores Diocletiano proximos recenset, ex quibus Suidas sua se mutuatum esse agnoscit.

§. 4. Idem Suidas in dictione δέρας ita scribit: *Vellus aureum, quod Jason per mare Ponticum cum Archonautis in Colchidem traiiciens accepit, & Medeam Æetæ Regis filiam. Hoc autem non, ut Poëticè dicitur; sed liber erat in pellibus conscriptus continens, quomodo per Chemiam aurum conficeretur. Verisimile est igitur, illos per id tempus Vellus aureum nominasse propter fructum & emolumentum, quod ex eo libro percipi poterat.*

§. 5. Obiter hoc loco aliqua de equestri Aurei velleris ordine dicenda veniunt, quem ex mente Francisci Menenii in deliciis ordinum equestrium pag. 135. *Anno. cIↄ CCCCXXIX vel cIↄ. Iↄ XXX. mense Januario a Philippo Bono Burgundiæ Duce Burgis Flandrorum institutum esse putant, exemplo Gideonis, fortissimi Israëlitarum Ducis, cujus historia Judic. VI. de Vellere sicco, rorulentoque, se spectasse innuit Philippus, tapetibusque illis antiquissimis (qui ab ejus usque ætate in ordinis hujus anniversariis & B. Andreæ Apostoli festo die in sacello Principum Belgii spectandi exhiberi solent, posteritati reliquit.*

§. 6. Alii

§. 6. Alii contra *Chrysomalli*, *sive aurei velleris insigne institutum jam olim in sacra Thebaeorum legione floruisse contendunt.* Arnoldus Wermannus in Theatro suo.

§. 7. Incertitudinem causae impulsivae satis innuunt verba, quae laudatus Menenius ex Petro a S. Juliano in Orig. Burgund. cap. 28. allegat, *sive*, inquit, *hoc Philippi fuit consilium, Vellus Gideonis prae oculis habentis, sive ad splendorem, quem spectabat, accommadatè, quosdam, ut Jupiter, sic majorum minorumque gentium Deos, quibus imperaret, habere cupiebat; sive contra Gallos novis se societatibus atque amicitiis firmaret: sive Jasonis exemplo Argonautas legeret, quibuscum uti ille in Colchida Velleris rapiendi ergo ad Aëtem: Sic in Syriam in Turcas proficisceretur: sive quae alia fuit hujus consilii ratio, magno hominum applausu res est excepta, multaque ad ordinem cohonestandum decora sunt adhibita. Quibus rebus id est effectum, uti magna omnium admiratione ordo coleretur, saepiusque à Philippo, inde à Carolo Senatus novi ordinis haberentur.*

CAP. VI.
De Argento Vivo

§. I.

THomas Aquinas Italus, princeps Scholasticorum, qui floruit Anno Christi CIↃ CCL in librum Aristotelis Meteororum 3. ad finem, metalla ex Argento vivo nasci statuit, *Metallorum*, inquiens, *propinqua materia sunt sulphur & argentum vivum, sicut Alchemistae dicunt: Ita quod in locis lapidosis terrae, per virtutem mineralem generatur Sulphur & Argentum vivum, deinde ex ipsis generantur diversa metalla, secundùm diversam commixtionem eorum: Unde etiam ipsi Alchemistae per veram artem Alchemiae, sed tamen difficilem, propter occultas*

"operationes virtutis cælestis, quæ mineralis dicitur, quæ
"ex eo, quod sunt occultæ, â nobis imitari possunt, per
"prædicta principia, vel per principiata ab ipsis, faciunt ali-
"quando veram metallorum generationem.

§. 2. Haud inutile erit miram de argento vivo re-censere historiam, quam habet *Olaus Borrichius in sua diss. de Ort. & Progress. Chemiæ p. 102. & seqq.* quæ talis est: San-simoni-
"us & sæpè & sanctè me audiente coràm affirmavit, ante
"hos viginti circiter años (nempe circa A^{um} 1648.) cum Con-
"dæus Princeps Hispanorum partibus addictus, per Flandri-
"am Brabantiamque bello fulminaret, filium suum, nunc Du-
"cem de Enguien, Bruxellis studiorũ causâ reliquisse, magno
"sapientum Virorum satellitio stipatum, quos inter San-
"simonius Heydelbergensis domo, longâ assuetudine Gal-
"lus, Vir, si quis alius, animo & fide Germanus, & â
"nugis alienissimus:

§. 3. *Pergit laudatus Borrichius, hoc modo*: Adit
"ergo San-simonium hunc Bruxellis tum viventem, &, ut
"fit, animi gratia naturæ secreta per otium sollicitius in-
"vestigantem, Leodiensis quidam, ignoti vultûs, ignoti
"nominis, in corporis cultu modicus, &, Audio, inquit,
"Domine, te ad curas quandoque Chemicas descendere,
"& nobili hoc otio genium oblectare, sed ab ignaris rerum
"secretarum Magistris pendere nimium, eoque nihil hacte-
"nus spectasse admirabile; Ecce! ut oculis tamen usurpes
"coràm, non omnia vana esse, quæ Chemicum profitetur
"studium, pulvisculum hunc minutum quidem, ut vides,
"& vix granum hordei unum pondere æquantem, tuæ fi-
"dei committo, eâ lege, ut post horas sex revertenti mi-
"hi reddas integrum, interea ut curiositati tuæ obsequa-
"ris, ita procedito: Cape sis ex profluente, vel quavis
alia

alia fontana aqua libras tres, quatuorve, quibus vitro ex-"
ceptis pulvisculum hunc incerne, mox repetito opere va-"
sculum subinde quassa, ut aqua ex pulvisculi admixtione"
tenue quiddam abradat, secumque incorporet: Elapsis"
horis aliquot subsidentem pulvisculum translato per in-"
clinationem in vas aliud liquore, sicca, ut mihi bonâ fide"
restituas. Paret San-simonius, & dicto obedientem se"
ostendit, ambiguus futuri.

§. 4. Redit sub vesperam Leodiensis, pulvisculum"
suum recipit, & ad San-simonium versus, Vires, inquit, "
aquæ tuæ jam me abeunte periclitare, infusisque aliquot"
Mercurii vulgaris unciis, germinationem utilem exspecta: "
Et simul paucis ultro citroque dictis recedit.

§. 5. Sansimonius rei bene gerendæ cupidissimus, "
Mercurii mox uncias octo obiter infundit, & aliquan-"
diu, si qua argenteus ille ramus in illustre germen sese"
porrigere moliatur, oculis inconnivens spectator vitro"
frigido assistit. Dictum factum. Surgit paulatim ex"
globo suo Mercurius, & mille ramulis argenteis, quasi"
totidem filis tenuissimis æqualissimisque per universam, "
qua patet, aquam gloriose se explicat, supra etiam supre-"
mum aquæ marginem filamentorũ extrema protendens."

§. 6. Superficies autem lymphæ, quod studiose"
custodiendum, interea oleoso quodam liquore, hinc in-"
de respersa notabatur; quod, opinor, crassum quiddam, "
heterogeneumque contineat vulgati usus Mercurius, cu-"
jus interventu a coagulatione prohibetur, quo per sub-"
tile artificium remoto, partes ejus se facile mutuis faci"
ebus amplexantur, hærentque tenaciter, & constantis"
metalli titulum sibi vendicant.

§. 7. Sansimonius postridie aquâ vitro alii infusa, "filamenta hæc omnia colligit, expressoque manu humo-"re, ad vicinum mox fabrum argentarium deportat, ro-"gat officiose, velit per omnia examina scrutari metalli "hujus ingenium, & constantiam ejus in ignibus pericli-"tari. Mirum quiddam, & inauditum deprehenditur, "post universa ignis supplicia, argentum probatissimum, "& nihilominus sine igne ita se permiserat cicurari in fe-"nestra, Octobri mense, utcunque aër Bruxellensis ad fri-"gidum id temporis inclinet, suppeditante satis virium, ad "expellendum illud excrementitium oleum, sale illius pul-"visculi, ab aqua, per intercursum primi, secundique ele-"menti Cartesiani ad motum incitato.

§. 8. Sansimonius audacior successu, restanti aquæ "novum infundit Mercurium, novum videt nemus con-"surgere priori gemellum, inque sincerissimam argenti "massam immutatum; Experitur idem tertio, quarto, "quinto, sexto, felici semper eventu, languescente tamen "paulatim, & novissimè fatigata aquæ virtute; Quo fa-"ctum, ut plures ad spectandum miraculum in domum "suam invitaret, quos inter Principes aliquot Angli, Bruxel-"lis tum fortè commorantes.

§. 9. Leodiensem hunc, fuisse natione Burgundum, ex relatione generosi nunc ἐν ἁγίοις Joh. Christophori à Nemmitz colligo, qui circa idem vel paulo ante illud tempus Lovanii studiis dedit operam, & cum ejusmodi Viro Juvene convictum habuit, de quo laudatus Dominus Nemmitz mira narravit, non tantum mihi, sed etiam Dn. Morhofio, qui ea annotavit in tractatu suo de Metallorum transmutatione p. 110. 111.

§. 11. Ex

§. 11. Ex Hydrargyro mediante Argento fieri posse argentum, evincit processus, qui describitur in *Actis Philosophicis Anglicanis* 1668 p. 689. Ubi hæc habentur:

Recipe Aquam fortem vulgarem, abstrahe ex dua-" bus partibus victrioli & una salis nitri, adjice argen-" tum purissimum, impone carbonibus candentibus, ita ut" modicè calefiat. Infunde Mercurium & succrescent ra-" muli argentei.

§. 12. *Athanasius Kircherus*, licet diu Chrysopœiam in dubium vocaverit, accerrimé illam oppugnando, uti apparet ex *Olai Borrichii Diss. de Ortu & progressu Chemiæ* p. 72. *& seqq.*, Videtur tamen mentem suam mutasse, quando in Itinere suo Ecstatico mira de unctuosa & viscosa Metallorum materia prodit, per quam nihil aliud intelligere videtur, quam Mercurium sive argentum vivum ritè præparatum.

§. 13. In *itinerarii II. Dialogo III. cap. 4.* iter subterraneum fingit, & pag. 663. sic scribit: Semen Cœleste" primo communicat aëri, hic illud aquæ, hæc illud sibi" intra terræ viscera traductum, interioribus partibus varie" digestum, coctumque communicat. Ex hisce intra Geo" cosmi uteros varie commixtis, mediante igne, nascitur vapor, qui in liquorem tandem resolutus, per poros & vibras terræ continua & iterata circulatione, veluti per multiplicata quædam alembica, depuratus defœcatusque unctuositatem quandam, viscositatemque acquirit: atque hoc est illud humidum Unctuosum, seu aquæ viscosum, omnium metallorum proxima Materia.

§. 14. Paulo post nempe p. 666. denuò laudat humidum illud viscosum, dum Cosmielem introducit sic loquentem: Vidisti paulo ante nonnulla Hydrargyri seu ar-

argenti vivi ſtillicidia. Quod autem vidiſti argentum vivum, non eſt illud ex univerſalibus naturæ principiis unum, quod humidum radicale diximus, ſed argentum vivum quod vidiſti commune & vulgare eſt, & nihil aliud eſt, quam humidum unctuoſum, viſcosumque, aquæ & aëris leviter coctum digeſtumque, quod quidem proximè non concurrit ad Metallorum generationes, ſed in centro ejus latet humidi radicalis viſcoſi, ex aqueo & aërio ſemine conſtituta portio, qui verus ille a Philoſophis intentus Mercurius, a Sulphure & ſale naturæ inſeparabilis, inviſibilis & incorruptibilis dicitur, ad omnium Mineralium Metallorumq; compoſitionem concurrens.

§. 15. Eſt tamen comunis hujus Mercurii ſubſtantia miris Naturæ dotibus inſtructa, ex humido æque & ſicco, ex calido & frigido pariter temperata, unde ob innati calidi in centro ejus latentis abundantiam in perpetuo quidem motu eſt, ob ſiccitatem vero ei concentratam nihil, quod tangit, madefacit; Miranda quadam naturæ libertate gaudens, neq; ad humidum magis, quam ad ſiccum, neque ad calidum magis, quam ad frigidũ, determinatur, quamvis manifeſtã qualitatem in humido, occultam in calido maxime exhibeat.

§. 16. Pharmacopolam quendam Terviſanum, coram Principe & Sapientibus Reip. Venetæ argentum vivum comutaſſe in aurum, teſtatur *Hieronymus Cardanus Subtilitatum lib. 6.*

Cap. VII.
De Cinnabari.

§. 1.

Cinnabaris eſt vel nativa, vel factitia. Nativa ex fodinis effoditur, & facile in Hydrargyrum permutatur.

§. 2. Fa-

§. 2. Factitia ex Hydrargyro præparatur, dum illud adjuncto Sulphure communi ſublimatur.

§. 3. Hanc mineram in Argentum mutari poſſe Chemici putant. Hinc Joh. de Monte-Snyders in Tract. de Medicina Univerſali p. 98. & 171. Reg. 132. ita ſcribit: **Der Zinnober wird vermittelſt eines fixen Leibes und Metalliſchen Saltzes in Silber verwandelt/** hoc eſt, Cinnabaris beneficio corporis fixi & ſalis metallici in argentum commutatur.

§. 4. Joh. Baptiſta de Porta duos modos figendi Cinnabarim præſcribit, in Magiæ Naturalis l. 5. c. 6. circa fin. quorum poſterior ita ſe habet: Infractas cinnabaris partes ad teſſerarum magnitudinem in oblongum linteum ſaccum accommodabis, ollæ lateribus undique diſtantem: inde lixivium acerrimum ſundas ex alumine, tartaro duplo, vivæ calcis quadruplo & cineris roboris æquali portione confecto, uti fieri ſolet, vel ratione aliquâ parandum per diem ebullire ſinas, exime & ebulliat cum oleo, jugem operam impendas, & integram cum nocte diem ſinito quoque illic eſſe, & exemptas ex oleo cinnabaris partes ovi albumine ſubacto perlinito, at in tertia parte elimatæ argenti ſcobis revolvito, in fundo apti vaſis ſubſternito, rite ſingulari creta munito, ut diximus, ignem adhibe diebus tribus, & tam poſtremo augeſcat, ut igni cedat & ferè liqueſcat, detrahe & ex fecibus extremo argenti examine perluito, & ad verum & naturale perducito.

§. 5. Huic ſubnectit aliam eamque jucundam operationem; Erit, *inquiens*, vuluptuoſum è fixo Cinnabari argenteam barbam elicere, ſi vaſe eodem accomodabis" igne inferius lentè admoto, argentum autem ſpirituoſum,"

"nec plumbum expertum, uti Sylva erectum cernes ca-
"pillamentum, uti nihil fuerit visu jucundius.

CAP. VIII.

De Argenti in aurum mutatione.

§. 1.

SEptem illorum Metallorum duo duntaxat perfecta esse statuuntur, unde multi, qui trasmutationem quinque metallorum imperfectorum aliàs negant, ex argento tamen aurum fieri posse, tacitè concedunt, ut inter alia videre est ex illis, quæ Hieronymus Cardanus Subtil. l. 6. habet: Quod tamen, *inquit*, Metalla permutari possint, multis
"visum est, ob experimentum æris jam superius adductum:
"Videntur etiam permutare colorem, & pondus ob
"ignem, quare & substantiam verisimile est mutari
"posse.

§. 2. Creditum etiam est quosdam id fecisse, ut
"apud Illustr. Venetorum Principem paucis ante annis,
"assistentibus sapientibus civitatis, à quodam Tar-
"visino Pharmacopola, cujus rei adhuc manent vestigia.

§. 3. Cumque herbarum species quædam invicem
"vicissim permutentur, haud mirum videri debet, metal-
"la permutari posse. Verum non ita se res habet, nam
"aut nulla, aut non omnia possunt invicem permutari.

§. 4. Ferrum enim & Æs, cum ambo pondere &
"tenuitate similia existant, nullusque eorum ignibus resi-
"stat: si colorem mutet & duritiem, ex altero in alterum
"possunt traduci, aut fere aut absque manifesto discrimi-
"ne saltem reliquorum metallorum nullum in aurum aut
"argentum mutari potest.

§. 5. So-

§. 5. Solum illud dubium est, an argentum in au-" rum possit mutari? Quod fieri posse existimo: Nam ex ar-" gento ut aurum fiat, desunt densitas, ob quam ponde-" rosius fieri oportet, & color. At hæc metallo addi pos-" sunt, si densius redditur argentum, pinguedo abolebi-" tur, & ignibus melius resistet, atque, ut dixi, pondus" acquiret.

CAP. IX.

De Auri Chemici bonitate.

§. 1.

AUrum vel argentum Chemicum absolute rejiciendum esse, multi statuerunt, unde Chemici in Jure Canonico falsariis æquiparantur, illisque capitalis dictatur pœna, uti ex sequentibus patebit. Interim non tantum JCtos sed etiam Philosophos & quidem Scholasticos fuisse, qui Aurum veré Chemicum approbaverint, certum est.

§. 2. Nunc sufficiat unicum ex Scholasticis adduxisse, nempe Thomam Aquinatem, qui in 2da IIæ Quæst. 77. art. 7. ita Scribit: *Si autem per Alchemiam fieret aurum, non esset illicitum pro vero vendere, quia nihil prohibet, artem uti aliquibus naturalibus causis, ad producendum veros & naturales effectus: sicut Augustinus dicit.* l. 3. de Trin. c. 8. de his, quæ arte dæmonum fiunt.

§. 3. Idem in 2da IIæ Quæst. 96. art. 2. pergit his verbis: *Quod si simpliciter adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producendos, ad quos putantur naturalem habere virtutem, non est superstitiosum vel illicitum iis rebus vel effectis uti.*

CAP. X.

De iniquis Chemiæ aliarumque Disciplinarum rariorum censoribus, & in specie de Geographorum Antipodibus.

§. 1.

HAud raro accidit, ut homines sententiam saniorem, præjudiciis ac opinionibus suis perversis adversam, quasi falsam, condemnent, quemadmodum ex historiis tam sacris, quàm profanis probare possemus, nisi tempori ac benevoli lectoris patientiæ parcendum esset. Imprimis etiam hoc ex variis præjudiciis apparet, dum non solùm Pontifices, ac JCti, sed historici quoque, hujus disciplinæ ignari, ejusdem cultores dente maledico carpere solent.

§. 2. Exemplum nobis suppeditat Joh. Spedi, qui in Theatro suo Magnæ Britanniæ L. 1. C. 6. p. 11. n. 7. hæc habet: *Parvas villulas Ockam & Ripley, non inter minimas Comitatus Surriæ referre licet, cùm inde prodierint celebrioris famæ viri GUILIELMUS OCKAM, profundus ille Philosophus, & ad miraculum eruditus, GEORGIUS q; RIPLEY, Alchemistarum nostrorum & mysticorum impostorum antesignanus, ambo in hac provincia & admodum propè sibi invicem nati.*

§. 3. Similibus ignorantium telis expositi fuerunt Mathematici nonnulli, & quidem Geographi, terræ globositatem statuentes, in quod gravissimè invehit Coelius Lactantius, facundissimus Primitivæ Ecclesiæ Doctor, qui sub imperatore Diocletiano floruit, & libros septem Institutionum Divinarum scripsit, Lib. 3. C. 24. dict. Inst. Antipodes dari negat, quia tellurem rotundam esse non credit;

Quid illi, *inquit*, qui esse contrarios vestigiis nostris An-" tipodas putant, num quid aliquid loquuntur? aut est" quisquam tam ineptus, qui credat esse homines, quo-" rum vestigia sint superiora, quam capita? aut ibi, quæ" apud nos jacent, universa pendere: fruges & arbores deor-" sum crescere, pluvias & nives & grandines sursum versus" cadere in terram? miratur aliquis hortulos pensiles inter" septem mira narrari, cũ Philosophi agros & maria & urbes" & montes pensiles faciant? Hujus quoque erroris ape-" rienda nobis origo est. Nam semper eodem modo fal-" luntur. Cum enim falsum aliquid in principio sumse-" rint verisimilitudine inducti, necesse est eos, in ea, quæ" consequuntur, incurrere. Sic incidunt in multa ridicu-" la: quia necesse est falsa esse, quæ rebus falsis congru-" unt. Cum autem primis habuerint fidem, ea, quæ se-" quuntur, non circumspiciunt, sed defendunt omni modo:" cum debeant prima illa, utrumne falsa sint, an vera? ex con-" sequentibus judicare. Quæ igitur illos ad antipodas ra-" tio deduxit? Videbant siderum cursus in occasum me-" antium, Solem atque Lunam in eandem partem semper" occidere, atque oriri semper ab eadem. Cum autem" non perspicerent, quæ machinatio cursus eorum tempe-" raret: nec quomodo ab occasu ad orientem remanent;" cælum autem ipsum in omnes partes putarent esse deve-" xum, quod sic videri immensam latitudinem necesse est," existimaverunt rotundum esse mundum sicut pilam: & ex" motu siderum opinati sunt, cœlum volvi, sic astra Solemq;," cum occiderint, volubilitate ipsa mundi ad ortum referri." Itaque ætherios orbes fabricati sunt, quasi figuram mun-" di, eosque cælarunt portentosis quibusdam simulachris," quæ astra esse dicerent. Hanc igitur cœli rotunditatem"

"illud ſequebatur, ut terra in medio ſinu ejus eſſet incluſa.
"Quodſi ita eſſet, terram ipſam globo ſimilem: neq; enim
"fieri poſſet, ut non eſſet rotundum, quod rotundo inclu-
"ſum teneretur. Si autem rotunda etiam terra eſſet, ne-
"ceſſe eſt, ut in omnes cœli partes eandem faciem gerat,
"id eſt, montes erigat, campos tendat, maria conſternat.
"Quodſi eſſet, ſequebatur illud extremum, ut nulla ſit pars
"terræ, quæ non ab hominibus cœteriſque animalibus in-
"colatur. Sic pendulos iſtos antipodas cœli rotunditas
"adinvenit. Si quæras ab iis, qui hæc portenta defen-
"dunt, quomodo non cadunt omnia in inferiorem illam
"cœli partem; hanc reſpondent rerum eſſe naturam, ut
"pondera in medium ferantur, & ad medium connexa
"ſint omnia, ſicut radios videmus in rota. Quæ autem le-
"via ſunt, ut nebula, fumus, ignis â medio deferantur,
"ut cœlum petant. Quid dicam de iis, neſcio, qui, cum
"ſemel aberraverint, conſtanter in ſtultitia perſeverant, &
"vanis vana defendunt, niſi quod eos interdum puto joci
"cauſsâ philoſophari, aut prudentes & ſcios mendacia ſu-
"ſcipere defendenda, quaſi ut ingenia ſua in malis rebus
"exerceant, vel oſtentent. At ego multis argumentis pro-
"bare poſſem, nullo modo fieri poſſe, ut cœlum terra ſit
"inferius, niſi liber jam concludendus eſſet, & adhuc aliqua
"reſtarent, quæ magis ſint præſenti operi neceſſaria.

§. 4. Sed mittimus ſanctam hujus Patris ſimplicitatem, & ad Auguſtinum Epiſcopum Hipponenſem, paulò ſobrius philoſophantem, nos convertimus, qui ſeculis IV & V. floruit & libro XVI. de Civitate DEI ad Marcellinum c. IX. ita ſcribit. *Quod verò & antipodas eſſe fabulantur, id eſt, homines à contraria parte terræ, ubi ſol oritur, quando occidit nobis, adverſa pedibus noſtris calcare veſtigia, nullâ*

rati-

ratione credendum est. Neque hoc ullâ historicâ cognitione didicisse se affirmant, sed quasi ratiocinando conjectant, eo, quod intra convexa cœli terra suspensa sit, eundemque locum mundus habeat, & infimum, & medium, & ex hoc opinantur, alteram terræ partem, quæ infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata & rotunda mundus esse credatur, sive aliqua ratione monstretur: non tamen esse consequens, ut etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse est, ut homines habeat, quando nullo modo scriptura ista mentitur, quæ narratis præteritis facit fidem, eo quod ejus prædicta complentur. Nimisque absurdum est, ut dicatur, aliquos homines ex hac in illam partem Oceani immensitate trajectâ navigare ac pervenire potuisse, ut etiam illic ex uno illo primo homine genus institueretur humanum, quapropter inter illos tunc hominum populos, qui per septuaginta duas gentes & totidem linguas colliguntur fuisse divisi, quæramus, si possumus invenire illam in terris peregrinantem civitatem, quæ usque ad Diluvium Arcamque perducta est.

§. 5. Quamvis autem hoc loco Augustinus in eundem lapidem cum Lactantio impingere videatur, in eo tamen laudandus est, quod alibi, in Prologo nempe libri 3. de Trinitate, libertatem philosophandi propriæ auctoritati præponat, *Noli*, inquiens, *meis literis quasi Canonicis Scripturis inservire. Sed illis, & quod non credebas, cum inveneris, incunctanter crede. In istis autem, quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum tenere.* Distinct. IX. c. 3.

§. 6. Tanta interim fuit Augustini auctoritas, ut octavo seculo VIRGILIUS Episcopus Salisburgensis antipodes statuens, à Bonifacio, tunc temporis Pontificis

per Germaniam Legato, monitus, cum ſententiam mutare nollet, coràm Pontifice Zacharia incuſaretur, quaſi alium ſtatueret mundum, alios homines, alium Solem & aliam Lunam. Cui Pontifex Reſpondit: Virgilium, ſi convictus eſſet, Sacerdotali dignitate privandum & Romam mittendum eſſe.

§. 7. Cæſar Baronius, celebris ille Annalium conditor, ad annum 748. ex eo, quod Virgilius etiam poſt hanc accuſationem Epiſcopatu functus ſit, eum non fuiſſe convictum, probat. Pergit allegato loco Baronius, *Dubitaſſe*, inquiens, *de ANTIPODIS* (Antipodibus) *non eſt hæreſis: Sed plures ſtatuiſſe Mundos, Divinæ repugnat Scripturæ, ac propterea hæreſis eſſe convincitur.*

CAP. XI.

De iis qui ob ſententiam de Syſtemate mundi Pythagorico damnati ſunt.

§. 1.

HAud abſimilis fortuna eſt illorum Aſtronomorum, qui ex quamplurimis phænomenis cœleſtibus deprehenderunt, cunctas apparentias melius per tellurem circa Solem cum reliquis Planetis mobilem, quam per globum terraqueum, in medio Univerſi affixum, explicari ac demonſtrari poſſe: hinc *David Origanus Glacenſis* ex Sileſia Academiæ Francofurtenſis ad Viadrum Matheſ. Prof. inter alia, quod terram in medio univerſi volubilem ſtatuit, in Chronico Aſtronomico Joh. Baptiſt. Riccioli *inter damnatos auctores* collocatur.

§. 2. Idem Ricciolus in Almageſti ſui lib. IX. ſect. IV. Cap. XL. prolixè agit de cenſura, quam retulerunt à viris

viris doctis, & præcipuè â congregatione Cardinalium, officio inquisitionis â Pontifice deputatorum, assertores motûs telluris & immobilitatis Solis.

§. 3. Eodem capite exhibet extractum decreti Cardinalium sub Paulo V. editi d. 5. Martii anno. 1616, quo Nicol. Copernici, nec non Didaci Astunica de mobilitate terræ & immobilitate Solis, ut & Pauli Antonii Foscarini Carmelitani opinio, de Pythagorico Systemate condemnatur.

§. 4. Cum autem doctiores Cardinalium animadverterent, Copernici sententiam non esse absurdam, sed multa Reip. utilissima in iis contineri, unami consensu in eam iverunt sententiam, ut ejus opera imprimerentur, correctis tamen nonnullis, in quibus sc. non ex hypothesi, sed asserendo de situ & motu Terræ disputat. Decretum illud Romæ 1620. publicatum Ricciolus *all. cap. 11. pag. 496.* integrum habet, cum iis, quæ corrigi debuerunt.

§. 5. Galilæus Galilæi Lynceus Hypothesin Copernicanam in Dialogo de Systematibus Mundi Ptolemaico & Copernicano expositam & demonstratam, solenniter abjurare coactus est. Sententiæ satis prolixæ sequentia duntaxat verba ex Ricciolo apponere volui: *Cum tu Galilæe, fili quondam Vincentii Galilæi Florentini, ætatis tuæ annorum septuaginta, denunciatus fueris anno 1615, quod teneres tanquam veram, falsam doctrinam: Solem videlicet esse in centro Mundi immobilem, & terram moveri motu etiam diurno. &c: item, quod objectionibus, quæ fiebant contra te, sumtis ex Sacra Scriptura, respondebas, glossando dictam Scripturam juxta tuum sensum.*

§. 6. Paulo post sententiam Galilæi in duas contrahunt propositiones sequentes:

Solem esse in centro Mundi & immobilem motu locali, est propositio absurda, & falsa in Philosophia, & formaliter hæretica: quia est expresse contraria Sacræ Scripturæ

Terram non esse centrum Mundi, nec immobilem, sed moveri motu etiam diurno, est item propositio absurda, & falsa in Philosophia, & Theologicè considerata, ad minus erronea in fide.

§. 7. Hanc sententiam defendere, docere aut scriptam publicare prohibuerunt Cardinales Galilæo, & quidem sub gravissima pœna. Cum autem anno 1632 ederet Galilæus suum Dialogum, inquisitione præcedente sequenti anno 1633 talis à congregatione Cardinalium promulgata est sententia: *Te Galilæum Galilæi reum hîc de præsenti processionali scriptura inquisitum, examinatum & confessum, ut supra, ex altera dicimus, pronunciamus, judicamus & declaramus te Galilæum supra dictum ob ea, quæ deducta sunt in processu scripturæ, & quæ tu confessus es, ut supra, te ipsum reddidisse hinc S. Officio vehementer suspectum de hæresi, hoc est, quod credideris doctrinam falsam &c. consequenter te incurrisse omnes censuras & pœnas, à Sacris Canonibus contra hujusmodi delinquentes statutis & promulgatis. à quibus placet nobis ut absolvaris, dummodo prius corde sincero & fide non fictâ coram nobis abjures, maledicas, & detesteris supra dictos errores & hæreses &c.*

§. 8. Tandem sequitur ipsa Abjuratio à Galilæo pronunciata. *Ego Galilæus &c. annorum LXX constitutus personaliter in judicio, & genu flexus coram vobis, contra hæreticam pravitatem censoribus, habens ante oculos meos sacrosancta Evangelia, quæ tango propriis manibus, juro me semper credidisse & nunc credere, & Deo adjuvante inposterum crediturum omne id, quod tenet, prædicat & docet S. Catholica & Apostolica Romana Ecclesia. Sed quoniam à S. Officio mihi fuerat injunctum,*

ut omninò desererem falsam opinionem, nihilominus scripsi & typis mandavi librum, in quo damnatam doctrinam tracto &c. idcirco judicatus sum vehementer suspectus de hæresi &c. ideò volens ego eximere à mentibus Eminentiarum vestrarum vehementem hanc suspicionem adversum me jure conceptam, corde sincero & fide non fictâ abjuro, maledico, & detestor supradictos errores & hæreses: &c.

§. 9. Denique in fine his verbis clauditur abjuratio: *Ego Galilæus supra dictus abjuravi, juravi, promisi & me obligavi ut supra, & in horum fidem meâ propriâ manu subscripsi præsenti chirographo meæ abjurationis, & recitavi de verbo ad verbum. Romæ in conventu Minervæ hâc die 22 Junii Ann. 1633.*

§. 10. Non tantùm autem Catholici, sed etiam Reformati nonnulli ante XXXV circiter annos, sententiam de Sole fixo & Tellure mobili, à Renato Des-Cartes novâ methodo explicatam, tantâ cum vehementiâ impugnarunt, ut propterea Cartesium Atheismi incusare non erubescerent, quemadmodum abundè videre est, ex D. Velthuysen aliorumque scriptis contra Jac. du Bois 1656 editis.

§. 11. Nihil jam dico de aliis disciplinis Mathematicis, ob quas sæpius artifices exellentiores in suspicionem Necromantiæ apud rudiores venerunt. Cujus egregium habemus exemplum in acutissimo Mathematico & Chymico illo Anglico, Rogerio videlicet Bacone, qui juxta *Gerh. Johann. Vossium de Scientiis Mathem. cap. 35. §. 31.* (ubi allegat *Josephi Blancani Chronologiam Mathematicorum*) Anno Chr. cIↃ CC LV floruit. Hic Oxoniæ ob stupendam in rebus Mathematicis peritiam *doctor mirabilis* audivit, à dignitate quam gessit, dictus est Joh. Cantuariensis *id. Voss. in addit. ad Tract. de scient Mathemat. p. 442.* mortuus est anno cIↃ CCLXXXIV. regnante in Anglica Eduardo I. miranda

adeò in Mathesi, & præcipuè Opticis præstitit, ut ab invidis & imperitis apud Papam Clementem IV. magiæ dæmoniacæ fuerit accusatus, & propterea in carcere aliquandiu detentus. *Vossius dict. Tract. cap. 26. §. 10. p. 110.*

Cap. XII.

DE Jure Canonico absolutè Chymiam damnante.

§. 1.

CHymistas falsariis comparavit Johannes XXII P. M. in peculiari constitutione, quæ reperitur inter *Extravagantes communes* sub *Tit. DE Crimine falsi.* Verbotenus autem dictum capitulum hîc inserendum esse existimavi.

§. 2. Spondent, *inquit*, quas non exhibent divitias, pauperes Alchimistæ: pariter, qui se sapientes existimant, in foveam incidunt, quam fecerunt.

§. 3. Nam haud dubiè hujus artis Alchimiæ alterutrum se professores ludificant, cum suæ ignorantiæ conscii eos, qui supra ipsos aliquid hujusmodi dixerint, admirentur: quibus cum veritas quæsita non suppetat, diem cernunt, facultates exhauriunt, iidemque verbis dissimulant falsitatem, ut tandem, quod non est in rerum natura, esse verum aurum & argentum sophisticâ transmutatione confingant, eoque interdum eorum temeritas damnata & damnanda progreditur, ut fidis metallis, cudant publicæ monetæ characteres fidis oculis: & non aliàs Alchimitum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant.

§. 4. Hæc perpetuis volentes exulare temporibus, hâc edictali constitutione sancimus, ut quicunque hujusmodi aurum vel argentum fecerint, vel fieri securo facto

man-

mandaverint, vel ad hoc ſcienter, dum id fieret, facientibus miniſtraverint, aut ſcienter vel auro vel argento uſi fuerint, vendendo vel dando in ſolutum; verum tanti ponderis aurum vel argentum pœnæ nomine inferre cogantur in publicum, pauperibus erogandum, quanti alchimitum exiſtat, circa quod eos aliquo prædictorum modorum legitimè conſtiterit deliquiſſe: facientibus nihilominus aurum vel argentum alchimitũ, aut ipſo, (ut præmittitur) ſcienter utentibus, perpetuæ infamiæ notâ reſperſis.

§. 5. Quodſi ad præfatam pœnam pecuniariam exſolvendam, delinquentium ipſorum facultates non ſufficiant, poterit diſcreti moderatio judicis, pœnam hanc in aliam (puta carceris, vel alteram, juxta qualitatem negotii perſonarum differentiam, aliasque attendendo circumſtantias) commutare.

§. 6 Illos verò, quod in tantæ ignorantiam infelicitatis proruperint, ut nedum nummos vendant, ſed naturalia juris præcepta contemnant, artis excedant metas, legumque violent interdicta, ſcienter videlicet adulterinam ex auro & argento Alchimito cudendo ſeu fundendo, cudi ſeu fundi faciendo monetam, hâc animadverſione percelli jubemus, ut ipſorum bona deferantur carceri, ipſique perpetuo ſint infames. Et ſi clerici fuerint delinquentes, ipſi ultra prædictas pœnas, priventur beneficiis habitis & prorſus reddantur inhabiles ad habenda.

§. 7. Gloſſator ad hoc capitulum inter alios auctores allegat *Joh. Andreæ additiones ad Speculatorem*, addens hunc auctorem quidem ſcribere, ſe vidiſſe virgulas veri auri hâc arte factas: ſed addit, ſe hoc non credere.

§. 8. Criminalem hanc Conſtitutionem, penitius inſpicienti facilè paret, non ad genuinos Triſmegiſti filios

verumque aurum Chymicum pertinere, sed spuriam solummodo Gebri sobolem & sophisticum ipsorum metallum ferire, unde pœnalem hanc sanctionem ad innocentes veræ Philosophiæ sectatores nemo cordatorum JCtorum applicari posse statuet.

CAP. XIII.

De Juris-Consultorum, in specie verò Oldradi, Responsis & opinionibus ad Chymiam spectantibus.

§. 1.

SEquuntur nunc Jurisconsultorum & summorum in U. J. Dd. Responsa & Consilia ad Quæstionem: AN ALCHEMIA SIT ARS LEGITIMA?

§. 2. Cum autem non tantum ex adducto Juris Canonici capitulo, sed aliorum quoque iniquis judiciis pateat, multos Chymiam artem esse damnabilem putare, ideo ex JCtorum quorundam libris sententias collegi, ac huic dissertationi inserui.

§. 3. Ut autem primo intuitu appareat, multos fuisse JCtos, qui à Chymicorum verorum partibus stare non dedignati sunt, nomina ipsorum eo ordine, quo in theatri Chymici Vol. 1. reperiuntur, hîc exhibere volui, ceu sunt: OLDRADUS, JOANN: ANDREÆ, ANDREAS DE ISERNIA, BALDUS PERUSINUS, FABIANUS DE MONTE S. SAVINI, ALBERICUS DE ROSATE, ALBERTUS BRUNUS, GUIDO PAPA, JOHANNES DE PLATEA, ANGELUS PERUSINUS qui quidem damnat Alchymiam, sed refutatus est ab HIERONYMO DE ZANETINIS, & a THOMA ARFONCINO, quibus

ex

ex Theatro Chymico adductis, addimus JOACHIMUM SCHEPLITZ, ARNOLDUM DE REYGER, JOHANNEM BRUNNEMANNUM, PANCIROLLUM.

§. 4. Primus, Oldradus de Ponte nimirum, patria Laudensis, floruit anno 1320. fuit primum advocatus Consistorialis Romæ, deinde auditor factus est: fuit in magna existimatione apud Johannem XII. Pontificem, Consilia ejus plena eruditionis extant: alia ejus opera interciderunt. *Valentinus Forsterus Hist. Jur. Lib. III. cap. 26. num. 15.*

§. 5. Oldradus hic *Consil. 74. de sortileg. n. 1.* quærit, an Alchemista peccet, vel an alchemia sit ars prohibita? Et videtur, quod sic; & quod ars Alchemiæ sit prohibita. quia dicit textus *26. q. 1. c. Episcopi.* Et quod quisquis credit, posse fieri aliquam creaturam, aut in melius mutari, aut transferri in aliam speciem, aut in aliam similitudinem, nisi ab ipso Creatore, infidelis est & pagano deterior.

§. 6. Præterea isti Alchemistæ sunt multa discentes, & ad veritatem scientiæ nunquam pervenientes *25. q. 5. nec mirum.* Et sic dant occasionem multis deceptionibus.

§. 7. Nec est scientia, quæ ducat ad pietatem, ut consuevit dici de Astrologia *arg. 37. dist.* siquis *& no. Inn. Extr. de Sortileg. c.* qui. Non enim posset fieri sine auri decoctione, quæ viditur à jure prohibita *C. de auri pub. persecut. l. 1. lib. X.*

§. 8. In contrarium videtur, quod isti, qui è stanno, vel plumbo, vel alio vili metallo producunt aurum vel argentum (dum tamen hoc non faciant per artem magicam, vel aliam legibus odiosam: ut dicit *lex. c. de thes. l. 1. lib. x.*) non sunt reprehendendi, sed potius laudandi.

§. 9. Isti sunt metallarii, qui labore proprio sibi & Reipubl. commoda comparant. *C. de metall. l. 1. Lib. XI.*

&

& jura propter publicam utilitatem, quæ ex eorum officio videtur resultare, favent eis. Nam possunt invito domino ingredi fundum alienum ad metallum inquirendum. *C. de metallariis l. 2. & l.* quosdam. *Et ibi no.* quod alias non liceret, *l. 3. §. 1. ff. de acq. Rer. dom.*

§. 10. Nec ipsi dicunt unam speciem mutari in alteram (ut eis imponitur) quia hoc non est possibile. Sed dicunt, quod ex una specie metalli (scil. stanno) potest altera species metalli (scil. aurum) produci.

§. 11. Nec hoc est inconveniens. Nam & videmus, quod quandoque ex re mortua producitur viva: ut videmus in vermibus, ex quibus producitur sericum, & aliis pluribus. Et ex herba producitur vitrum: multomagis ex metallis, in quibus est major convenientia & similitudo.

§. 12. Nam (ut ipsi tradunt, & habetur in libro *de proprietatibus rerum* in C. *de Alchimia*) omnia metalla procedunt ex eodem principio, scil. ex sulphure & argento vivo: sed ex virtute elementorum quædam habent majorem influentiam in uno loco, quam in alio, in una minera fit stannum, in alia argentum, in alia aurum, & sic de aliis.

§. 13. Cum ergo ars imitetur naturam. *ut ff. de adopt. l.* si adoptio (non videntur isti Alchemistæ peccare, si per virtutem istam, quæ est in herbis, vel lapidibus vel elementis, volunt de stanno facere argentum.

§. 14. Nam cum sint quasi ex eodem principio, & similia, in habentibus symbolum, facilior est transitus. *Inst. quib. mod. toll. oblig. §. 1.* Multæ enim sunt virtutes insitæ herbis & lapidibus *16. q. fin. c. fin.*

§. 15. In

§. 15. Insunt enim (ut dicit B. Augustinus) rebus corporeis per omnia elementa quædam occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis & causalis, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus *26. q. 5. nec mirum. circa fin.* si ergo ipsi hoc attribuunt DEO, non videntur peccare.

§. 16. Præterea video, quod non est magna pœna in eo, qui dat, sive obligat æs pro auro, etiam scienter. *ff. de pign. act. l. 1. & de Crim. stellion. l. 3.*

CAP. XIV.

De Panormitano sive Nicolao Siculo.

§. 1.

PAnormitanus sic dicitur, quia Panormi in (*Palermo*) Sicilia Archiepiscopus fuit: Nomen ejus verum fuit Nicolaus Siculus, Cathaniâ Siciliæ urbe, è familia Tudeschorum oriundus. Præceptorem habuit Franciscum Zabarellam. Ob singularem eloquentiam, prudentiam & insignem Juris utriusque peritiam, omnibus suæ ætatis admirationi fuit.

§. 2. Docuit initio Jus Canonicum in schola Senensi, anno Christi 1425. Parmæ quoque professus est: atque inde evocatus, factus est causarum in Rota auditor. Postea in Abbatem Monacensem ordinis S. Benedicti electus, ex abbate factus est Archiepiscopus Panormi, ac tandem Cardinalitia dignitate cohonestatus. Ad concilium Basileense jussu Pontificis profectus est, reversus in Italiam paulo post obiit.

§. 3. Scripsit Commentarios ad Jus Canonicum, sive lecturas in libros quinque Decretalium, item, Librum

de potestate Pontificis, Imperatoris & Concilii. Reliquit etiam Tractatum de autoritate, veritate & institutione Conciliorum sacrorum MS.

§. 4. Hic Panormitanus super *cap. Ex tuarum. 2. x. de sortilegiis*, ita scribit: Sed juxta prædicta potest quæri de alia quæstione, quam facit & ponit *Oldrad. cons. 69.* Numquid Alchemia sit prohibita? & numquid eam exercentes peccent? Et videbatur, quod sic: Quia una species convertitur seu transmutatur in aliam, cum plumbum efficiatur argentum, vel æs aurum, &c. Sed citra DEum nemo potest unam speciem in aliam transmutare: ut *26. q. 5. in §. quisquis ergo.*

§. 5. Oldradus tamen concludit oppositum: quia imò una species non mutatur in aliam diversam, cum omnia metalla procedant ex eodem fonte, videlicet ex sulphure & argento vivo. Sed ubi est melior influentia astrorum, ibi producitur metallum pretiosius. Unde per influentiam astrorum, & cum herbis & lapidibus (quibus insunt multæ virtutes) potest naturaliter una species metalli converti in aliam speciem magis pretiosam: quod est notandum.

CAP. XV.

De Joanne Andreæ, ejusq; sententia.

§. 1.

SEculo XIV. celeberrimus fuit JCtus Joannes Andreæ, qui Præceptorem habuit Bonifacium Pergamensem, admodum adolescens Bononiam venit, sed ob paupertatem Pædagogum egit. Interim juri Pontificio ita vacavit, ut in ea facultate facilè princeps haberetur. In Juris civilis scientia audivit Martinum de Sulmannis.

§. 2. Do-

§. 2. Docuit anno VL Bononiæ tantâ laude, ut à Præstantissimis Juris peritis scripta ejus, non modò probentur, sed prædicentur evehanturque plurimùm.

§. 3. In hoc solummodo à multis notatus & repræhensus est, quod ex consiliis Oldradi Laudensis, autore dissimulatô, multa sibi adscripserit; Unde Baldus, qui eum *Fontem ac Tubam* Juris Canonici vocavit, eundem insignem alienorum librorum *Furem* appellare solitus est.

§. 4. Senex ex peste vita functus est anno cIↄ CCCIIL sepultus Bononiæ in templo S. Dominici & epitaphio magnifico cohonestatus.

§. 5. Inter alia Speculatorem, sive Guilielmi Durantis speculum Juris anno 1261. editum additionibus illustravit, ubi ad Titulum *de Crimine Falsi* Chymicos defendit.

§. 5. De Alchimistis, *inquiens*, dubitari solet, an incidant in pœnam falsi: quidam eis adaptant verba Pauli *2 ad Tim. 4. In prin.* quæ vide *26. q. 5. nec mirum. ibi. & juxta Pauli sentent. &c.* similiter multis deceptionibus dant causam: nec est scientia pietatis *37. dist. si quis.* dicitur etiam illam artem, ubi ad aurum tenditur, non fieri sine auri decoctione, quod est lege prohibitum: *C. de aur. pub. præfec. l. 1. lib. XI.*

§. 6. In contrarium, qui ex magisterio artis, sine arte magica, vel alia legibus prohibitâ *C. de thes. l. unica. lib. X.* de vili metallo facit pretiosum, commendandus est: quia in hoc auget Rempubl. *C. de metall. l. 1. lib. XI.* & isti metallarii privilegiati sunt, contra præalleg. *l. un. de thes. & ff. de acq. Rer. dom. l. 3.* ut ingredi possint alienum fundum domino invito, & *eod. tit. de metall. l. 3.*

§. 7. Nec mutant unam ſpeciem in aliam diverſam, ſed unam metalli ſpeciem faciunt meliorem, ut de ſtanno vel ære argentum vel aurum.

§. 8. Nec mirum cùm videamus ex vermibus produci ſericum, ex herba vitrum, ut habetur in *lib. de prop. rerum*, ubi de Alchemiſta: quia omnia metalla procedunt ex ſulphure & argento vivo. Sed ex virtute elementorum major eſt influentia in uno loco, quam in alio, ex quo evenit, quod uno loco vel minera, fit ſtannum, alio argentum, alio aurum.

§. 9. Cum igitur ars imitetur naturam *ff. de adopt. l. 16.* non videntur Alchymiſtæ peccare, ſi per virtutem herbarum, lapidum vel aliorum elementorũ meliorant metallum in metallum pretioſius, cum ambo ejusdem ſpeciei & principii fuerint. Facit *Inſtit. quib. mod. tol. obl. poſt. princ.* conſentaneum eſt, verbis tolli, quod verbis inductum eſt.

§. 10. Auguſtinus dicit *in lib. de Civ. DEI*, quod ſunt in rebus corporeis per omnia elementa quædam ſeminariæ rationes occultæ, quibus cum data fuerit oportunitas temporalis & cauſalis, prorumpunt in ſpecies debitas ſuis modis & finibus. Habetur hoc ad literam *26. q. nec mirum, ante medium cap.*

§. 11. Item videmus, quod non eſt grandis pœna illius, qui etiam ſcienter dat æs pro auro, tenetur enim crimine ſtellionatûs, cujus pœna eſt extraordinaria *ff. de pign. act. l. 1. in fin. & de crim. ſtell. l. 2.*

§. 12. Plus noſtris diebus habuimus magiſtrum Arnaldum de villa nova, in curia Romana ſummum Medicum & Theol. de quo ſcripſi *de obſervat. jejun.* conſilium, qui & magnus Alchemiſta virgulas auri, quas faciebat, conſentiebat omni probationi ſubmitti.

§. 13. De

§. 13. De hâc Historia Glossator Juris Canonici ad tit. *de Crim. Falsi* ita scribit: Jo: Andreæ *ad Spec. cit. tit. in rubr.* dicit, se vidisse virgulas veri auri hâc arte factas, quod ego non credo.

Cap. XVI.

DE *Andreæ Isernini opinione.*

§. 1.

ANdreas de Isernia Feudorum interpres summus, sive summus feudista, ut ipsum appellat Jason *de Feud. cap. 1. n. 23.* fuit Neapoli advocatus consistorii Regii. Interfectus est à Gallo, cujus causam ipse oppugnaverat. Forster. *Histor. Juris lib. 3. c. 26. n. 27.*

§. 2. Inter alia ad Tit. Feudorum, *Quæ sunt Regalia*, hæc habet: Quid de Alchemia & Alchemistis? dic quod si faciunt aurum sophisticatum, non debere vendere pro puro, quia est falsitas: Nec liberatur sophisticatum solvendo. *ff. de pign. act. l. eleganter. §. qui reprobos.* electrum non est aurum. *ff. de leg. 1. l. 4.*

§. 3. Si vero faceret verum aurum, non quod cuderet pecuniam Principis, inde sine jussu Principis, hoc aurum esset facientis. Quia non est illicitum verum aurum pro vero vendere.

§. 4. Nil enim prohibet arte uti aliquibus naturalibus causis ad producendum veros & naturales effectus, sicut dicit B. Augustinus *de Trin.* de his, quæ arte dæmonum fiunt h. d. Thomas. 2. 2. q. 79. de his, quæ fiunt circa voluntariam permutationem.

§. 5. Quæritur secundo, quid de Alchemia? adde utrum liceat facere Alchemiam? dic secundum Oldradum

in consil. suis: quod sic; dummodo non fiat per artem magicam vel per aliam artem legibus odiosam. Vide in summa Angelum, in verbo *Alchemia*.

CAP. XVII.
De Baldi sententia.

§. 1.

BAldus de Ubaldis Perusinus, Bartoli discipulus, absoluto legitimo studiorum tempore, Doctoratus insignia recepit Anno clↄ CCCXLIIII, Bononiæ docendo insignem doctrinam, tàm in civili, quàm Pontificio jure probavit.

§. 2. Ob famam & gloriam, quam ex doctrina consecutus erat, Mediolanensium Dux, Johannes Galeacius ipsum vocavit Ticinum, ubi multis annis summa cum admiraritone, & non minore laude tam civile, quam Pontificium jus docuit.

§. 3. Decrepitâ ætate diem obiit Ticini, anno clↄ CCCCXX. sepultus in æde Francisci, cum versatus esset per annos LXV in professione sua.

§. 4. Præter commentarios in Jus Civile etiam feudalia illustravit, & ad Tit. *Quæ sunt Regalia num. 5.* ita scribit: Item monetæ; id est, autoritas faciendi monetas publicas. And. de Iser. quærit hic, de his, qui faciunt Alchemiam, & dicit, quod si impenditur tantum pro tanto, & tale pro tali, sine aliqua falsificatione formæ vel materiæ, non punitur Alchemista: quia est ars perspicaci ingenio inventa & tanquam à Philosopho. Supra hoc etiam consuluit D. Oldrad. *in consil. suis*, & loquitur Jo. And. in *addit. Specul. in rubric. de Crimine falsi.*

CAP.

CAP. XIIX.

Fabiani de monte S. Savini sententia.

§. I.

FAbianus *de empt. & vend. qu. 5. num. 8.* sequentia habet: sed hic quæritur incidenter, an Alchemista, vel facies Alchemiam puniatur de falso? Dicas quod non, quia est ars perspicaci ingenio inventa, ubi expenditur tantum pro tanto, & tale pro tali, sine aliqua falsificatione formæ vel materiæ secundùm *And. de Isern. & Oldrad. in consil. suis*, ut refert. *Bald. in d. c. quæ sint regal.*

§. 2. Idem etiam tenet *Joan. Andr. in addit. spec. in lit. de crim. fals. in rubr.* Hoc insuper firmavit Abb. Sicul. *in c. 2. de sortil.* ubi allegat. *Oldrad. in Consil. 69.* quod licet non posset una species in aliam commutari, nisi à DEO. *26. q. 5. c. episcopi*, tamen hic una non transmutatur in aliam; cum omnia metalla procedunt ex eodem fonte & origine, scil. ex sulphure & argento vivo, sed ubi est melior influentia astrorum, ibi producitur metallum pretiosius, unde per influentiam astrorum, & cum herbis & lapidibus pretiosis, quibus insunt multæ virtutes, potest una species metalli in aliam transmutari magis pretiosam, secundum eum.

§. 3. Sed adverte, quia S. Thomas *secunda secundæ q. 77.* dicit : hoc verum, quando sciretur ars vera, & fieret verum aurum, quia nihil prohibet, uti arte naturali.

§. 4. Aliàs dicit, hoc non esse justum, si daretur aurum alchemicum pro vero, cum multæ proprietates insint in vero, quæ non sunt in alchemico, ut lætificandi, & multas infirmitates depellendi.

§. 5. Ex his patet, omnes qui Chymiam damnant, per aurum Alchemicum intelligere aurum sophisticum sive fal-

falſum, nec credere naturaliter ignobiliora metalla in verum aurum & argentum mutari poſſe. Alii contra experientiâ convicti Chymiam non tantum abſolvunt, ſed inſuper etiam laudibus extollunt.

Cap. XIX.
Alberici de Roſate ſententia.

§. 1.

ALbericus Roſatus Bergomenſis, floruit ſeculo XIV. ut apparet ex ejus Dictionario voce, *Jubilæus*, ubi poſtquam recenſuit formulam Bullæ Clementis VI, Annum Jubilæum promulgantis ad annum clɔ CCCL, hæc adjungit: *Ego Albericus, DEI gratiâ miniſtrante, cum Uxore & tribus filiis fuimus ad dictam indulgentiam, & omnes DEI gratia proſperè repatriavimus.*

§. 2. In uſu forenſi fuit exercitatiſſimus, & aliàs quoque inſigniter Doctus, ut Jaſon ſcribit, cui plusquam alteri Doctori deferunt advocati Mediolanenſes. *Forſter. Hiſt. Jur. l. 3. c. 27. §. 18.*

§. 3. Hic Albericus, in dictionario ſuo, in verbo Alchimia, hæc habet: An Alchimia ſit ars reprobata, & an Alchimiſta peccet? videtur quod ſic: quia ſi quis credit, poſſe fieri aliquam creaturam, aut in melius transferri in aliam ſpeciem, niſi ab ipſo Creatore, infidelis eſt & pagano deterior. *26. qu. 5. cap. epiſcopi. 12.*

§. 4. Item Alchimiſtæ multa diſcunt, & ad veritatem ſcientiæ nunquam perveniunt. *26. qu. 5. can. Nec mirum.* Ex quo dant cauſam multis deceptionibus, nec eſt ſcientia, quæ ducit ad pietatem, ut conſuevit dici de Aſtrologia *arg. 37 Diſt. c. ſi quis. & no. per Innoc. extr. de ſortilegiis c. 2.*

§. 5. Al-

§. 5. Alchimia enim non poteſt fieri ſine auri decoctione, quæ videtur â jure prohibita. *C. de auri publ. perſecut. tit. 72. lib. X.*

§. 6. In contrarium, quod qui è ſtanno, vel plumbo, vel alio vili metallo producit aurum vel argentum, dum tamen hoc non faciat per artem magicam, vel aliam legibus odioſam: ut *dicit. l. 1. lib. X. C. de theſaur.* non eſt reprehendendus.

§. 7. Tales enim ſunt metallarii, qui labore proprio ſibi & Reip. commoda comparant. *C. de metallar. l. 1. l. XI.* & jura propter publicam utilitatem, quæ ex eorum officio videtur reſultare, eis favent. Nam poſſunt invito domino ingredi fundum ad inquirendum metallum *l. 2. & l. quosdam & ibi no.* quod aliàs non liceret: ut *ff. de acq. rer. dom. l. 2. & d. l. 1. de Theſ. lib. X.*

§. 8. Nec ipſi dicunt unam ſpeciem immutari in aliam, ut eis imputatur: quia hoc non eſt poſſibile, ſed dicunt, ex una ſpecie metalli poteſt alia ſpecies transferri, ut aurum vel argentum.

§. 9. Nec hoc eſt inconveniens. Nam videmus aliquando ex re vivâ produci mortuam, ut in vermibus producentibus ſericum, & ex herba producitur vitrum: multô magis in metallis, in quibus major eſt convenientia.

§. 10. Nam ipſi dicunt, & notant in libro *de proprietate rerum*, de Alchemia, omnia metalla procedunt ex eodem principio, ſcil. ex ſulphure & argento vivo: Sed ex virtute elementorum quædam habent majorem influentiam in uno loco, quàm in alio; & in una minera fit ſtannum, in alia argentum, & in alia aurum: & ſic de aliis. Cum ergo ars imitetur naturam, *ut ff. de adopt. l.*

 adopt.

adopt. non videntur Alchemistæ, peccare, si per virtutem herbarum, lapidum vel elementorum faciunt de stanno argentum.

§. 11. Nam cum sint quasi ex eodem principio & similia, in habentibus symbolum facilior est transitus. *Inst. quib. mod. toll. obl.* §. 7. multæ enim sunt virtutes insitæ herbis & lapidibus *16. q. ult. c. fin.* Insunt enim, *ut dicit Augustinus*, rebus corporeis per omnia elementa quædam occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis & causalis, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus, & *vigesima sexta. q. 3. nec mirum circa fin.* & *decima sexta q. ult. circa fin.* si ergò ipsi attribuunt DEO, non videntur peccare.

§. 12. Et non est magna pœna, si oppignorasti æs pro auro etiam scienter, *ut ff. de pign. act. l. 1. & de Crim. stell. l. 2.*

§. 13. *Idem Albericus in dict. in verbo, Emptio.* An venditio reddatur illicita & invalida, propter defectum rei venditæ, vel propter ejus bonitatem latentem? dicit Thomas *in 2. 2. qu. 77. art. 2.* Circa rem, quæ venditur triplex defectus considerari potest; unus secundum speciem rei, ut si vendatur aurichalcum pro argento, aut vinum aquâ mixtum, sicut purum.

§. 14. Alius defectus est secundùm quantitatem ponderis vel mensuræ, ut si quis scienter utatur pondere defectivo, vel mensurâ injustâ.

§. 15. Tertius defectus est ex parte qualitatis, puta si animal infirmum vendatur quasi sanum. In his tribus casibus, si venditor scienter offenderit, fraudem committit, & venditio est illicita, & tenetur ad restitutionem.

§. 16. Si verò ignoranter, non peccat, tamen cum ad ejus notitiam pervenit, tenetur compensare damnũ emptori.

§. 17. Et

§. 17. Et ex hoc patet, quod illicitum est vendere aurum vel argentum Alchemicum pro verò, quia non est purum, sicut est verum aurum, nec habet omnino easdem proprietates, sicut est lætificandi: nec valet etiam contra certas infirmitates, sicut verum aurum.

§. 18. Si vero per Alchimiam fieret verum aurum. non esset illicitum vendere pro vero, quia nihil prohibet artem uti aliquibus naturalibus causis ad producendos veros & naturales effectus, sicut dicit Augustinus *in lib. de Trinit. de his, quæ arte dæmonum fiunt.*

CAP. XX.

De Alberto Bruno, ejusque sententia.

§. 1.

ALbertus Brunus, Astensis Hispanus varios tractatus, quorum plerique in Tractatu Tractatuum reperiuntur, edidit, nempe 1. de Rebus dubiis. 2. de Augmento. 3. de Interitu. 4. de Refectione. 5. de Statutis fœminas à successione excludentibus, si existant masculi. 6. de Diminutione & deterioratione. 7. de Permanentibus in eodem statu. 8. de Mutatione & transformatione.

§. 2. Præterea reperiuntur aliqui tractatus seorsim impressi, nimirum. 1. de Augmentis rebusque additis *Venet.* 1584. 2. Consilia Feudalia. 3. de Feudis. *Lugduni* 1562. 4. de Dictionibus variis. 5. de Constitutione Principum. *Venetiis.* 1529. 6. de Augmento & diminutione monetarum *Colon.* 1591.

§. 3. In hujus ultimi tractatûs *prima præsuppositione num. 13. & 14.* describit requisita probæ monetæ, & distingit inter alchemiam veram & sophisticam. Juxta

prædicta, *inquiens*, habemus advertere, quod in moneta, ut sit proba, tria principaliter considerantur: sc. materia, forma & æstimatio seu valor juxta *l. 1. junctâ l. fin. cum ibi notatis C. de veteris numism. lib. XI.* & not. per Baldum *in cap. quarto, de jure-jurando.*

§. 4. Debet enim primò materia esse proba *d. l. 1. & l. 1. §. 1. ff. de contr. empt. & d. c. quanto.* Unde non liceret, de Alchemia cudere monetam, quod est intelligendum de sophistica, non de ea, quæ reperitur esse verum aurum vel arg. quod esse potest, juxta notata per *Joan. Andr. in addit. specul. in Rubr. de crimine falsi*, qui refert, tacitô auctore, verba Oldradi, cujus solet esse fur. *in consil. 74.* incipiente, *an Alchemista.*

§. 5. Et latius Joan. Andr. *in c. 2. de sortil.* Et Bald. & Andr. de Isern. *in c. 1. in tit. quæ sint regal. in usib. feud.*

§. 6. Et per S. Thomam *secund. 2. quæst. 92.* Unde concludunt Alchemiam esse veram scientiam & permissam. De quo aliquid per Albericum de Rosate *in diction. verbo, de Alchemia.*

§. 7. Et dicit Joan. Andr. ubi supra, quod suo tempore fuit magister Arnaldus de Villa nova, summus Medicus & Theologus & magnus Alchemista, qui per illam artem faciebat virgulas aureas, quas consentiebat omni probationi submitti.

§. 8. Et fecit in illa scientia librum unum, qui mille homines depauperavit. aut quia non verum, aut quia non intelligitur.

§. 9. Et cum haberem quendam socium in legibus, multum insudantem in illa arte, volui videre unum mirabile experimentum ad effectum, ut plura scirem.

§. 10. Nam habuimus nobiscum unum antiquum Alchemistam, pauperrimũ tamen. Et me præsente ille meus col-

collega reduci fecit unam unciam argenti pretiosissimi ad instar auri, in pondere, fusione, cum malleatione salvo colore, quia non erat croceus, sed mutatus ad instar quasi plumbei coloris.

§. 11. Et ille collega meus habebat modum dandi colorem ei croceum. Et illa materia patiebatur & sustinebat aliqua experimenta, sed non extremum experimentum, & admixta cum tantundem auri pretiosi, si videbatur aurum viginti characterum (*caratarum*) & plus & minus: secundum quod illa materia erat melius disposita.

§. 12. Et quidam magnus Prælatus, ac multi antiqui Alchemistæ mirati fuerunt de illo experimento, & unus antiquus Alchemista, putans se divitem, putabat reducere illam materiam ad veram speciem auri: & non potuit

§. 13. Putavitque ipsam artem illusoriam, maximè ex quo tot viri in quadraginta aut quinquaginta annis non viderant tam notabile experimentum, quod nihilominus erat sophisticum, ita ut aliud experimentum videre noluerim.

§. 14. Nec liceret inconsulto principe materiam æream immiscere in auro vel argento cudendo: per *l. quicunque nummos ff. de fals.* & notatur in *l. 2. C. qui fals. monet.*

Cap. XXI.

De Guidone Papa.

§. 1.

Guido Papa, natione Gallus, floruit anno Chr. 1442. & fuit Consiliarius in parlamento Delphinatûs. scripsit Consilia, Decisiones & Singularia. *Forst. Hist. Jur. lib. 3. c. 34. n. 5.*

§. 2. Præterea varios tractatus reliquit, nempe, 1 de Appellationibus, tam civilibus, quam criminalibus. 2. Lecturam super IV & VI. Libros Codicis. 3. de Compulsorialibus literis præcisè concedendis. 4. de Forma inventarii conficiendi. 5. Commentarium in lib. XXX. ff. de Legatis. 6. de Præsumptionibus. 7. Quibus casibus Laici, subditi imperio ducis Sabaudiæ, possint trahi ad judicem Ecclesiasticum. multi ex his reperiuntur in Tractatu Tractatuum.

§. 3. In singulari 388. § de his. breviter approbat sententias antecedentium JCtorum. De his, *inquiens*, qui faciunt Alchimiam, utrum debeant puniri? Dic quod non, dum tamen faciunt sine aliqua falsitate materiæ vel formæ, quia est ars pro ingenio adinventa, tanquam à Philosopho. Ita dicunt And. Isernia & Baldus in *c. 1. quæ sunt regal.* & refert Baldus Oldradum sic consuluisse *in suis consiliis.*

CAP. XXII.
De Joanne de Platea.

§. 1.

JOhannes de Platea Bononiensis, in Patria docuit: Scripsit in Institutiones & tres posteriores Codicis libros. sepultus Bononiæ apud S. Petrum, Inscriptione additâ, ex qua patet, monumentum ejus vetustate destructum & corruptum, decreto Cardinalis Juliani, Bononiæ Episcopi ac Principis anno CIƆ IƆ I renovatum fuisse.

§. 2. Hic JCtus in *l. 1. & ad Rubr. Cod. de argenti pret. quod thes. infertur. lib. X. tit. ult.* itidem verorum Chymicorum causam quidem defendit, ob difficultatem autem artis suadet, ut ab illius exercitio abstineant se homines: Quæro, *inquiens*, incidenter, dictum est supra de persecu-

cutoribus & excoctoribus auri naturalis, quid de persecutoribus auri artificialis? an Alchemistæ tale aurum licitè persequantur, & solvi possit? an verò committant falsum?

§. 3. Jo. Andreæ *in add. spec. in tit. de fals.* commendat Alchemistas, qui ex magisterio artis sine re magica vel aliâ arte lege prohibita *l. unic. C. de Thesaur.* de vili metallo faciunt pretiosum, nec mutant unam speciem in aliam diversam, sed unam metalli speciem faciunt meliorem, ut de stanno vel ære argentum vel aurum.

§. 4. Procedunt enim omnia metalla ex sulphure & argento vivo, sed ex virtute elementorum in uno loco fit stannum, in alio aurum, in alio argentum, & sic de singulis.

§. 5. Cum igitur ars imitetur naturam *l. adoptio ff. de adopt.* non peccant Alchemistæ, si per virtutem herbarum, lapidum vel aliorum elementorum unum vile metallum in pretiosius reducunt, cum ambo fuerint ejusdem speciei & principii.

§. 6. Insunt enim rebus corporeis per omnia elementa quædam seminariæ rationes occultæ, quibus cum data fuerit opportunitas temporis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus; dicit lex. *26. q. 5. nec mirum.* Et de isto Alchimista vide Andr. de Isern. & Bald. *in tit. quæ sint regal. col. X.*

§. 7. Quia tamen talis operatio multis subjacet deceptionibus, ut *d. c. nec mirum*, nec est scientia pietatis. *37. dist. si quis Grammaticam.* consulo ab ejus exercitio abstinendum, quamvis magister Arnoldus de Villanova summus Medicus & Theologus & magnus Alchemista faceret in curia Romana virgas aureas, quas consentiebat omni probationi submitti. Hæc quidem operatio, si in piam

cau-

causam convertendam peragatur, DEI omnipotentis permissione perficitur, *ds nec mirum* χθ. *nec ideò quisquam* & *37. dist.* legamus.

CAP. XXIII.
De Angeli Clavasini opinione

§. I.

PLures quidem JCti reperiuntur, qui Angeli vocantur nempe 1.) Angelus de Ubaldis Perusinus, frater celeberrimi illius JCti Baldi de Ubaldis.

§. 2. Deinde Angeli hujus nepos. Angelus secundus, qui cum longo tempore Patavii docuisset, à Sixto Pontifice Romam vocatus, & inter advocatos Consistorii Romani adscitus est.

§. 3. Tertio Angelus de Periglis, qui Commentarium in Digesta Novum & Infortiatum scripsit.

§. 4. Quarto Angelus Aretinus, qui alias Angelus Gambellienus vel de Gambellionibus vocatur & Ferrariæ docuit.

§. 5. Angelus, de quo hic agimus, ad differentiam aliorum, vocatur Angelus de Clavasio, oppido Italiæ, & quidem in Pedemontio juxta Padum fluvium sito, dicitur, qui inter alia scripsit *Summam Angelicam* Argentinæ 1513. editam.

§. 6. In dicta summa sub verbo *Alchemia* hæc habet. Utrum, *inquiens*, liceat facere Alchemiam? Respondeo, Oldradus *in consiliis suis* tenet, quod sic, dummodo non faciant per artem magicam, vel per aliam legibus odiosam, ut dicit *l. Unica C. de Thesaur.* quia tales metallarii sunt, qui labore proprio & sibi &

Rei-

Reipubl. commoda comparant. *C. de metall. l. 1.* & jura propter publicam utilitatem, quæ ex eorum officio videntur resultare, favent eis.

§. 7. Nam possunt invito domino ingredi fundum ad metallum inquirendum. *l. 3. & l. quosdam. & ibi in not. C. de metall.* quod aliàs non licet *d. l. un. & ff. de acq. rer. dom. l. 3.*

§. 8. Ratio est, quia (ut dicitur *in lib. de proprietate rerum in verbo de Alchem.*) omnia metalla procedunt ex eodem principio : scil. ex sulphure & argento vivo, sed ex virtute elementorum, quæ habent majorem influentiam in uno loco, quam in alio, in una minera fit stannum, in alia argentum.

§. 9. Cum ergò ars imitetur naturam: *ff. de adopt. l. adoptio.* non igitur est peccatum, si per virtutem, quæ est in elementis, aut herbis, Alchemistæ de stanno volunt facere argentum. Quia cum sit in eodem principio, & in habentibus symbolum, facilior sit transitus. *Inst. quib. mod. toll. obl.* §. *1.* Cum multæ virtutes sint insitæ herbis & lapidibus, *26. q. 5. nec mirum. circa medium.*

§. 10. Sed his non obstantibus, credo quod sit illicita ex multis respectibus, tum primo, quia nullus invenitur, qui habeat veram hujusmodi artem, licet dicatur de multis: sed falsum ex experientia, dum quia videmus, quod communiter ipsam facientes multa consumunt, & à communiter accidentibus est standum.

§. 11. Unde de ipsis dicitur *2. ad Timoth. 3.* semper addiscentes, & nunquam ad veritatis scientiam pervenientes: experientias multas faciunt, & nunquam ad perfectum attingunt, tempus vitamque consumunt: nec id, quod operantur, habet veritatem, cum auro vel argento,

 sed

ſed ſolùm apparentiam. Ideò ſimpliciter ſunt condemnandi Alchemiſtæ.

§. 12. Et hoc evidenter probatur, quia nemo in publico eam vult facere, ut appareat, quod malè agunt, quia odiunt lucem.

§. 13. Etſi aliquando aliquid veri faciunt, aut fit cum damno computatis expenſis, vel ex aliqua deceptione imponendo aurum verum, vel aliqua fallacia diabolica, quæ, ut eos attendere faciat hujusmodi, facit eis verum aurum ex appoſitione auri veri occultè aliquando.

§. 14. Cum ergò ſit tale exercitium contra utilitatem publicam, ut patet ex conſumtione rerum, & quia (ut communiter) faciunt ex his monetam falſam. Ideo ſimpliciter ſunt condemnandi eam facientes.

§. 15. Quam lubrica ſint fundamenta, quibus Pedemontani hujus JCti opinio innititur, ſequentes duo JCti egregiè demonſtrârunt: interim haud inutile erit, nudos ejus medios terminos, ex quibus ſuam deducit concluſionem, hîc ob oculos ponere, quibus conſideratis quilibet â præjudiciis immunis judicare poterit, cujus farinæ ſit concluſio, nempe, chymiam exercentes ſimpliciter eſſe condemnandos.

§. 16. Prima ratio eſt, *quia nullus invenitur, qui habeat veram hujusmodi artem, licet dicatur de multis.* Hæc ratio falſa eſt, ut & conſequentia.

§. 17. II. *Quia videmus, quod communiter ipſam facientes, multa conſumunt.* Quod multi faciunt non imputandum eſt omnibus.

§. 18. III. *Quia ſemper addiſcentes nunquam ad veritatis ſcientiam perveniunt*, perperam verba Apoſtoli, Pſeudo-Chriſtianos reprehendentis torquendo applicat ad Chymicos.

§. 19. IV.

§. 19. IV. quia *experientias multas faciunt, nec unquam ad perfectum attingunt.* Hoc est facti, nec præsumitur, nisi probetur, *l. 2. §. 2. D. de Postliminio.*

§. 20. V. *Quia tempus vitamque consumunt, nec id, quod operantur, veritatem habet cum auro & argento, sed solùm apparentiam.* Hoc iterum est facti, & probatione indiget.

§. 21. VI. *Quia nemo in publico eam facere vult, ut appareat, quod male agunt, quia odiunt* (oderunt) *lucem.* Majoris universalitas impugnatur infinitis instantiis, quarum unam tantùm ex Tobiæ Cap. XII. vers. 8. allegasse sufficiat. Præterea minoris falsitatem evincunt multa chymicorum exempla, qui non clàm, sed palàm artis specimina ediderunt.

§. 22. VII. *Quia si aliquid veri faciunt computatis expensis cum damno fit.* Hic iterum præsupponit aliquid, quod probare debebat.

§. 23. VIII. *Quia non verum faciunt, sed ex aliqua deceptione verum imponunt* (supponunt) *aurum.* Hoc loco Sophistarum fallacias imputat chymicis veris, cum tamen factum unius non debeat nocere alteri, *l. 27. §. 4. vers. ante omnia ff. de Pactis* l. 75. §. 5. *D. de Nov. op. nunc. ac* l. 17. *C. Familiæ herciscundæ.*

§. 24. IX. *Quia aliqua fallacia diabolica, quæ, ut eos attendere faciat hujusmodi, facit eis verum aurum, ex appositione auri veri occultè aliquando.* Hîc deficientibus aliis probationibus Acheronta movet. Obiter notandum minime probabile esse, Satanam divinæ hujus artis, aliquam vel minimam habere notitiam. Aliàs enim, clientibus suis facillime divitias sæpe promissas præstare posset. Præterea nullum hujus rei vestigium reperitur in actis inquisitionalibus lamiarum aliorumque hominum, qui pacta cum diabolo inierunt.

§. 25. X. *Quia tale ex ercitium est contra utilitatem publicam, ut patet ex consumptione* inutili *rerum.* hoc loco iterum confundit veros artifices cum sophistis.

§. 26. XI. *Quia communiter faciunt ex his monetam falsam. Ergo simpliciter sunt condemnandi.* Pessime & iniquissime hoc loco falsi crimen imputat veris chymicis, utpotè qui, si verâ artis notitia imbuti sunt, non opus habent, adulterinas fabricare monetas.

CAP. XXIV.

De Hieronymi Zanetini sententia

§. 1.

Hieronymus Zanetinus sive de Zanetinis, celebris JCtus Bononiensis, Bononiæ edidit Tractatum de Differentiis Canonum & legum, qui reperitur in Tractatu Tractatuum *volum. I.*

§. 2. Præterea huic Hieronymo adscribuntur Tractatus de foro conscientioso Venetiis. 1584. editus, nec non alius de Contrarietate Juris Civilis & Canonici, ut & de Indulgentiis.

§. 3. Procul dubio quoque commentarium ad Decretales reliquit, ubi in notis *ad Capit. 1. Extr. de Accusation.* respondet disputationi & argumentis Angeli Clavasini his verbis. An Alchemia sit peccatum & ars reprobata? Albericus *in Dict. Juris Civ. in verb. Alchemia* arguit, & Joan. Andreæ *in addit spec. in tit. de Crim. falsi.* Joannes de Anania *in cap. 2. de sortil.* & Petrus de Ancharano *in c. 1. eod. tit.* Baldus *in c. 1. quæ sunt regal.* & Thomas *Secunda secundæ q. 77. ar. 2.* & finaliter videntur tenere, quod non videntur peccare, si attribuunt DEO: quia non mutant unam speciem in aliam (ut eis imponitur) quia hoc est impossibile.

§. 4. Sed

§. 4. Sed dicunt, quod ex una ſpecie metalli (ſcil. è ſtanno) poteſt alia ſpecies metalli ſcil. aurum vel argentum produci. Nec hoc eſt inconveniens.

§. 5. Et videmus quandoque, quod ex re mortua producitur viva, ut in vermibus, ex quibus producitur ſericum.

§. 6. Nam omnia metalla procedunt ex eodem principio, ſcil. ex ſulphure & argento vivo: Sed ex virtute elementorum quædam habent majorem influentiam in uno loco, quam in alio, & in una contrata fit ſtannum, in alia argentum, in alia aurum, & ideo eſt licita: dummodo non fiat per artem magicam, vel aliam legibus odioſam *l. 1. C. de theſ. lib. X.* ſunt enim laudandi.

§. 7. Adde tamen ſummam Angelicam, *in verb. Alchemia*, quæ tenet, quod ars iſta ſit illicita ex multis reſpectibus: tum primo, quia nullus invenitur, qui habeat hujusmodi veram artem, licet dicatur de multis, ſed falſum ex experientia, tum quia videmus, quod communiter ipſam facientes multa conſumunt, & à communiter accidentibus eſt ſtandum.

§. 8. Unde de ipſis dicitur illud *2. ad Timoth. cap. 3. & d. c. nec mirum 26. q. 5.* ſemper addiſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis pervenientes. Experientias multas faciunt, & nunquam ad perfectum attingunt, tempus vitamque conſumunt.

§. 9. Nec id, quod operantur, habet veritatem cum auro vel argento, ſed ſolum apparentiam. Et ideo ſimpliciter ſunt condemnandi Alchemiſtæ.

§. 10. Et hoc evidenter probatur: quia nemo eam in publico vult facere, ut appareat, quod male agunt: quia odiunt lucem.

§. 11. Et si aliquando verum faciant, aut fit cum damno computatis expensis, vel aliquâ deceptione, imponendo aurum verum, vel aliqua diabolicâ fallaciâ: quæ ut eos attendere faciat hujusmodi, facit eis verum aurum ex appositione auri veri occultè aliquando.

§. 12. Cum ergò sit tale exercitium contra utilitatem publicam, ut patet ex consumptione rerum, & quia, (ut communiter) faciunt ex his monetam falsam, ideo simpliciter sunt condemnandi eam facientes.

§. 13. Ego verò teneo communem opinionem: artem istam esse licitam, quia rationes summæ Angelicæ non concludunt artem ipsam esse illicitam, eo quia nullus habet artem veram: quia hoc non est ex defectu artis, nec etiam aliæ rationes concludunt: ut de se patet. Et idem tenet Thomas & Albericus.

§. 14. An autem lucrum ex Alchemia sit licitum, & venditio reddatur injusta, dicit Thomas *ubi sup.* quod si per Alchimiam fit verum aurum, non est illicitum ipsum pro vero vendere: quia nihil prohibet, uti arte & aliquibus naturalibus ad producendos naturales effectus; aut non habet veram speciem auri, & est injusta venditio, postquam est aurum sophisticatum.

CAP. XXV.

De Thomæ Arsoncini Responso.

§. 1.

UNde hic JCtus oriundus sit, ubi vixerit, qualesque libros ediderit, nullibi hactenus reperire licuit. ex §. 18 hujus capitis patet ipsum coætaneum fuisse celleberrimi illius Medici Johannis Fernelii.

§. 2. Præ-

§. 2. Prætera in libro singulari, quem Joh. Chrysippus Fanianus Anno 1576. Basileæ de *Arte metallica metamorphoseos* edidit, & quidem parte posteriore, ubi *de Jure Artis Alchemiæ veterum auctorum, & præsertim JCtorum judicia & Responsa, ad quæstionem, AN ALCHEMIA SIT ARS LEGITIMA?* collecta habentur, ultimo loco hic JCtus ponitur.

§. 3. Responsum Arfoncini, *quod una cum reliquis Philosophorum & JCtorum judiciis Theatri Chymici volumini I. verbotenus insertum est, ita se habet:* Ad propositam quæstionem breviter respondeo, si communis doctorum opinio facit jus (ut inter omnes peritos constat) sequitur, ut Alchemia sit licita. Verum est autem antecedens: quia *Oldradus, Baldus, Jo. Andrea. Panormitanus, And. Iserninus, Alberic. de Rosate, Albert. Brunus, Guido Papa* & alii complures, tam Civilistæ, quam Canonistæ illam comprobarunt, unus solus contradicit Angelus in sua summa Angelica.

§. 4. Sed præterquam, quod unius Doctoris contra communem nulla est auctoritas, ut omnes sciunt, certê fuit unus magnus Canonista. Hieron. de Zanetin, qui *in c. 1. de accus.* omnibus & singulis ipsius (*Angeli videlicet*) argumentis exactissimè respondit.

§. 5. Hoc est fundamentum adamantinum ex auctoritate magnorum & clarorum Doctorum & Jurisconsultorum: ut omittam auctoritatem Thomæ de Aquino, qui duobus aut tribus locis Alchemiam apertissimè comprobavit; Plinius quoque *lib. 34. c.* 4. scribit, Caji Imp. temporibus fuisse Alchemistas.

§. 6. Neque ad rem pertinent, quod dicit, illorum artificium non fuisse quæstuosum. Primùm, quia in quæstione, *an Alchemia sit ars licita?* non quæritur, an sit lucrosa aut fructuosa? sed tantum, an Jure divino vel humano prohibeatur?

§. 7. De-

§. 7. Deinde, quia fieri poteſt, ut illi artifices, de quibus loquitur, non ſatis periti fuerint, cum alii peritiores eſſe potuerint, ut vulgo dicimus, inter artifices latam eſſe differentiam *l. inter artif. ff. de ſolut.*

§. 8. Mira ſunt præterea, quæ Suidas de Alchemia & artificioſa auri confectione narrat, quod Ægyptii potuerunt alere bellum diuturnum contra tyrannum Diocletianum, freti arte ſua, id eſt, aurificio.

§. 9. Sed videamus alia quædam argumenta. Scribit enim Ariſtoteles *lib. Metaphyſ. 2. & 4.* quod ars naturam in quibusdam imitetur, & quod multa naturalia confici & perfici arte poſſunt, & colchotar & calchantum exempli cauſa nominat, dicens, quod illa duo atramenta, non tantum naſcuntur in mineralibus, ſed etiam confici arte poſſunt.

§. 10. Tertium exemplum ponatur de ſale. Nam (ut ait Plinius *lib. 31.*) ſal aut fit, aut gignitur. In Polonia eſt ſal minerale, in Gallia eſt factitium, & hujus eadem eſt proprietas, natura & efficacitas, quæ illius.

§. 11. Quartum eſt electrum, quod Plinius *lib. 33. c. 4.* & multi alii ſcribunt, eſſe non tantum naturale, ſed etiam factitium. De quo factitio & artificiali textus loquuntur *in l. 4. ff. de Legatis 1. l. 7. §. Voluntas. 8. ff. de acq. rer. dom. §. ſi duorum. Inſtit. de rer. div.*

§. 12. Quintum eſt argentum vivum, quod prædictus Plinius *l. 33. c. 8.* dicit eſſe aliud nativum, aliud factitium, & hoc ad alterius differentiam nominat hydrargyrum.

§. 13. Guilielmus Philander (*qui Anno 1544. Vitruvium edidit*) in commentariis Vitruvii, quatuor ejus genera numerat: duo nativi & duo factitii: atque ibidem oſtendit & chalybem & ſandaracham & æruginem & chalchantum

tum & Cinabrium, aliâ naturâ gigni, aliâ hominum arte confici.

§. 14. Quæ cum ita ſint, non abſurdè concludere poſſumus: Sicut ars in tàm multis aliis naturam imitari poteſt, non eſſe inconveniens dicere, illam etiam in auri & argenti operatione naturam imitari poſſe. Certè Cardanus *libro. de ſubtil. 16.* ſcribit, & multi dicunt, ſibi hoc eſſe cognitum, quod ex ferro poteſt fieri cuprum, chalchanto adhibito.

§. 15. Et Cardanus eodem libro teſtatur, pharmacarium quendam Treviſanum coram Illuſtrisſimo Principe Venetorum & ſapientibus Senatoribus argentum vivum in aurum convertiſſe.

§. 16. Verum eſt, quod Julius Scaliger negat, ſe id credere, ſed nititur argumento infirmo, videl. quod ſi Veneti hoc vidiſſent, qui tantâ ſunt avaritiâ, (ut ipſe ſcribit) ut etiam cum Turca, hoſte Chriſtiani nominis, fœdus faciant, nunquam illum pharmacarium dimiſiſſent: ſed tormentis eum coëgiſſent, artem ſuam revelare, & fortè eum in ſabbato ſuſpendiſſent.

§. 17. Sed veriſimile eſt pharmacarium illum fide publicâ, fortaſſe etiam obſide, aut alia ſecuritate ſibi cavisſe & providiſſe.

§. 18. Nec certè de omnibus omnia ſuſpicari honeſtum eſt. Illud conſtat, innumeros, & ſuperioribus ſeculis fuiſſe, & nunc eſſe graves Viros, qui eam artem factitârunt, & ſibi quæſtuoſam fuiſſe prædicarunt. In quibus fuerunt. *Albertus Magnus*, *Comes Treviſanus*, *Augurellus*, *Avicenna*, *Geber*, *Lullius*, *Bonus Ferrarienſis*, *Morienus* ac *Tolod.* & præſertim *Arnald. de Villanova*, ſummus Medicus.

K §. 19. Vi-

§. 19. Videmus etiam nostris temporibus *Joh. Fernelium* in arte medica principem existimatum in suo libro *de abdit. rer. caus.* eandem artem ad unguem tenuisse; & in ea exercitatum fuisse. quamvis circa finem jculariter ex tribus Augurelli versibus incautum lectorem eludat.

§. 20. Unius autem illius Fernelii autoritas aliorum multorum Medicorum contradicentium autoritati (ut quidam dicunt) præponderat.

§. 21. Sed principaliter & ante omnia in quæstione: *An ars aliqua sit licita?* considerandum est, an divino aut humano aliquo jure sit prohibita? Nam licita aut illicita ita discernuntur *l. 1. ff. de concubin. l. cum senatus. 21. ff. de rebus dub. l. 1. & per tot. tit. ff. de Colleg. & corporibus.*

§. 22. Quantum ad divinum, certè nullum textum reperio, ubi Alchemia & auri confectio prohibeatur: cum tamen innumera vitia & crimina legislator divinus Moses in Levitico & Deuteronomio persequatur.

§. 23. Neque puto, illum magis prohibuisse destillationes & alembicationes & auri argentive confectionem, quam jocalium & annulorum & cæterorum ejusmodi ornamentorum conflaturam: quibus Salomon & alii Reges ornabantur:

§. 24. Quantus etiam laminarum & bractearum auri usus apud populum DEI fuerit, præsertim in templo Hierusalem, nemini ignotum est.

§. 25. Quantum autem ad jus civile, certè nulla litera in Digestis, Codice, Institutis vel Novellis ostendi posset, quæ ad prohibitionem Alchemiæ pertineat, quin potius Fusorum ars comprobatur & laudatur & præmiis decoratur *l. 1. C. de excusat artific.*

§.26. Sic

§. 26. Sic Vascularii fusores frequenter nominantur, quasi artem (sine controversia) legitimam exercentes. *in l. apud Labeonem 20. §. ult. ff. de Præscr. Verb. l. penult. ff. de aur. & argen. lega.*

§. 27. Et de Metallariis, quod legitimam artem exerceant, dubitari non potest *ex tit. Cod. de Metallariis lib. XI.*

§. 28. Quantum ad jus Canonicum, opponi solent duo textus: sed facile est utrique respondere. Primus est in *c. spondent. Extravag. de Crimine falsi.* Ubi Papa Joannes XXII. Alchemistas reprobat, non tamen eos morte damnat, sed tantùm infamia perpetua.

§. 29. Sed textus ille non est infinité & generaliter scriptus de omnibus Alchemistis. Verum specialiter & propriè de iis tantùm, qui (ut textus verba proferam) aurum vel argentum sophisticâ transmutatione confingunt.

§. 30. Quare ad eos, qui non reprobum, adulterinum, sed probum & verum conficiunt, textus ille non pertinet. Sicut Jo. Andr. *in addit. ad specul.* testatur Arnoldum de Villanova suo tempore facere solitum virgas auri, quas omni probationi submittebat.

§. 31. Itaque omnes Doctores, tàm civilistæ, quam canonistæ non curârunt illam extravagantem Papæ, ut superius diximus.

§. 32. Quin etiam Jo. Augurel. Magnus Poëta, opusculum suum *de Alchemia* liberè dedicavit, & præsentavit Papæ Læoni X. cui gratissimum illud munus fuisse constat.

§. 33. Hæc igitur ad illum textum responsio sufficiat: ut illud omittam, quod multi hodiè non recipiunt auctoritatem illius legislatoris, qui fuit Papa: & dicent

quodsi in uno capite auctoritas illius approbatur, etiam in altero capite proximo, ubi de Franciscanis & aliis Monachis quædam pro suo libito constituit, & approbanda esset, *l. qui non cogitur. ff. de judic.*

§. 34. Alter textus, qui opponitur, est in *c. Episcopi 26. q. 5* qui sumtus dicitur ex Concilio Anquirensi & sic scriptum est: *Quisquis credit posse fieri aliam creaturam, aut in melius, aut in deterius transformari in aliam speciem, vel aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, infidelis est.*

§. 35. Primum ridiculosa est allegatio ex concilio Anquirensi, quod nunquam fuit, nec esse potuit. Corrigendum est AQUILEIENSI.

§. 36. Sed magis deridicula est allegatio illius textus, ubi damnantur, qui credunt transformationem fieri in aliam speciem.

§. 37. Certè nihilomagis hoc pertinet ad nostram quæstionem, quam quod Imperator scribit, possibile esse res omnes in pecuniam converti *l. 2. C. de constit. pecun.*

§. 38. Nam textus ille non loquitur de speciebus metallorum aut similium rerum, sed de speciebus personarum: hoc est, de mulieribus sortilegis, quæ dicebant, quod noctu transformabantur in varias species animalium, & per sylvas ac nemora cum Diana vagabantur.

§. 39. Itaque *in §. siquidem* satanas (inquit textus) transformat se in diversarum species personarum. Quare deridiculum est, textum, qui de diabolica transformatione personarum loquitur, contorquere ad transformationes metallorum, quæ industriâ & solertiâ quorundam artificum fieri possunt, sine ullo diabolico vel magico artificio: ut Tho. de Aquino in prædictis locis ostendit.

§. 39. Quin

§. 40. Quin etiam textus est sub eadem *quæst. in C. nec mirum*, ubi sic scriptum est, *Insunt rebus corporeis per omnia elementa quædam occultæ seminariæ rationes, quibus, cum data fuerit opportunitas temporalis aut casualis, prorumpunt in species debitas.*

§. 41. Addam etiam illud, quod legibus nostris comprobatur, medicamentum factum ex venenis aut rebus venenatis, quasi ea, quæ natura venenosa sunt, arte & solertia emendari & commutari ad salubritatem possint, ut de Mithridatico innuit textus in *l. quod sæpe. 35. §. venena. 2. ff. de cont. empt.*

§. 42. Restat illud argumentum, quod multi Alchemistæ faciunt falsam monetam: multi etiam fuerunt sortilegi, impii, athei, necromantici. Dicitur etiam, quod Ræmundus Lullus & Paracelsus fuerunt magicis artibus inquinati.

§. 43. Horum disputatorum laudanda est pietas & probitas: Sed tamen rogandi sunt, ut cogitent, artificum vitia nequaquam arti imputanda esse. Quoniam aliud est ars, aliud artifex: Aliud est usus artis, aliud abusus *l. quicunque. & l. seq. ff. ad leg. Corn. de fals.* ubi ars monetaria probatur: sed tamen damnantur, qui nummos aureos aut argenteos tinxerint aut finxerint.

§. 44. Sic in *l. 1. ff. de extraord. cognit.* artis medicæ Professores laudantur, inter quos tamen dicuntur esse impostores, qui incantationibus & imprecationibus & exorcismis utuntur.

§. 45. Sic Mathematica simpliciter damnatur in *l. 2. C. de malefic.* cum tamen non omnes Mathematici damnandi sint, sed impostores soli.

§. 46. Sic venenarii capite puniuntur in *l. capitalium. 28. §. venenarii 9. ff. de pœn.* cum tamen ne venena quidem ipsa damnentur, ut modo dictum est ex *l. quod sæpe ff. de cont. empt.*

§. 47. Quodsi artes propter artificum abusum damnandæ essent, quænam hodiè probaretur, An Jurisprudentia, in qua tot sunt rabulæ? An Medicina, in qua tot sunt venefici? An Theologia, in qua tot sunt sophistæ & hæretici?

§. 48. Judicium igitur & delectus adhibeatur: separentur paleæ à granis in area: mali pisces à bonis in sagina: adulterini nummi à probis in Republ. Sophisticantes aurum vel argentum à peritis artificibus, acerrimæ contra falsarios & monetæ corruptores animadversiones, inquisitiones, informationes constituantur. Sed (ut ait Jurisconf.) alieni admissi pœnâ ab iis, quos nulla culpa contingit, removeatur. *l. ult. D. de bon. damnat.*

CAP. XXVI.
De Guidone Pancirollo.

§. 1.

GUidonem Pancirollum non tantum Polyhistorem, sed etiam celeberrimum superioris seculi JCtum fuisse, in notis Salmuthus ad Procemium libri primi memorabilium testatur, ubi inter alia refert, se hunc JCtum præstantissimum anno. 1587 & 1588. Patavii in celeberrima illa Antenoris urbe, frequentissimo auditorio summa cum voluptate docentem audivisse.

§. 2. Hic Pancirollus in gratiam Ducis Pedemontani libros duos de Rebus memorabilibus jam olim deperditis,

ut

ut & recens & ingeniosè inventis Italicè conscripsit, quos Henricus Salmuth Latinitate donavit anno 1599 & 1602. Inter alia *lib. 2. Tit. VII. Alchymiæ* notationem ethymologicam, deinde ejus originem, postea aliquos effectus, nempe Latonem sive æs coronarium, (aliàs aurichalcum;) dealbationem Sapphyri, ut adamas videatur; Stanni depurationem, ut simile sit argento; aquas fortes sive cupellas cinericias, quibus mediante plumbo aurum & argentum purgantur à vilioribus mineris, describit.

§. 3. His præmissis quæstionem illam, An *Alchymia sit licita, nec ne?* decidit, dum & Canonici & civilis juris interpretes uno ore hanc quæstionem affirmare dicit, non obstantibus illis, quæ ex jure Canonico objiciuntur.

§. 4. Fundamentum affirmativæ sententiæ in eo ponit, quod omnia metalla ex sulphure & argento vivo sive mercurio procedant: quæ si recipiant aërem, aquam & solem satis idioneum, in aurum conventantur, at si de temperamento deficiant, ut ad perfectionem illam deduci nequeant; tum argentum inde conficiatur, aut stannum aut plumbum, aut æs pro influxu, & dispositione elementorum.

§. 5. Artem igitur humanam non transmutare unam substantiam in aliam statuit, sed calorem & temperamentum habere vim ac potestatem, sulphur & argentum vivum commutandi in aurum.

§. 6. Quod si ob defectum fieri hoc non poterit, tum Alchymistas cum arte supplere calorem & temperamentum illud, quod si naturaliter adfuisset, utique in ipsum sulphur ad auri substantiam deductam fuisse ait.

§. 7. Tandem concludit, Artem quidem veram esse posse, sed paucissimos, imo vix unum esse, qui eam cal-

calleat, se credere. Nam, qui hanc profitentur, aut fatuos esse, aut admodum proclives ad paupertatem. Tritum enim esse vulgi sermone proverbium: *Nunquam vidi Alchymistam divitem.*

CAP. XXVII.
De Henrico Salmutho.

§. 1.

HEnricus Salmuthus Civitatis Ambergensis in Palatinatu Superiore, ad Electorem Bavariæ nunc spectante, Secretarius & Feudorum Præpositus Anno. 1599. & 1602. duos Guidonis Pancirolli libros, priorem nempe de rebus deperditis, posteriorem de novis repertis & recens inventis edidit, ac prolixo commentario illustravit.

§. 2. Hic Salmuthus ad Tit. VII. libri posterioris, multa ex multis aliis auctoribus ad jus directe quidem non spectantia congessit, quia tamen admodum elegantia sunt, & præterea Chymiæ famam â malevolorum sugillationibus vindicant, præcipua ex ejus commentario adducenda esse reor. Verba ejus sunt:

§. 3. Recentiores artem Spagiricam vocant, vel ἀπὸ τοῦ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, quod, ut annotat Quercetanus, *in Antido. spagir. Sclopet.* per eam eliciatur, ac tum cogatur comprimaturque subtilis quædam & spritualis natura, in qua vis & effectus medicamenti præcipue consistit, vel ut placet Libavio adversus *Gramannum & libro I. Epistolarum Chymicarum Epistola sexta*, quasi magiricam aut excoctoriam.

§. 4. Non desunt qui destillatoriam vocant, â destillationibus artificiosis, quam tamen Hieronymus Rubeus

beus *Sect. IV. libro de Destillat.* diversam facit à Chemia: sed ita, ut una ex altera ortum duxisse videatur: & qui ad destillationem metallorum præsertim incumbit, is statim ab omnibus ferè Chemicæ arti operam navare credatur. Facit enim *Destillationem* rei Medicæ, præparationem ad usum Medicum: *Chemiam* verò metallorum transmutationem & perfectionem.

§. 5. Libavius contra Chymiam eam dicit Alchymiæ partem, quâ perficiuntur quævis opera chymica, essentiæ, magisteria, &c. *Lib. 2. Alchymiæ cap. I.*

§. 6. Gerardus Dornæus *in Clave lib. 1. cap. 1.* & alibi constituit eam Theoricam & Practicam, ut Philosophiam, quam etiam dicunt, sed cum adjectione, *PHILOSOPHIAM ADEPTAM:* licet artis hujus professores etiam absolutè, & absque adjectione ista, *Philosophos* se appellent.

§. 7. Etsi autem Dornæus & alii, subjectam artis materiam ponunt vegetabilia, mineralia, & animalia, in quibus ad medicinam præparandis, separatione impuri à puro, versatur: qui tamen usum medicum *primò* non spectant, sed Politicum aut Oeconomicum, hoc est, divitias & delicias, illi totam occupatam censent circa metalla & metallica.

§. 8. *Primò* dixi. Nam, quod decantatum illum lapidem Philosophicum, cum *Gebro Mauritano & Dornæo*, ut postea dicetur, medicinam faciunt, non minus corporum nostrorum, quàm metallorum: id prætexi magis, quam credi à plerisque hanc artem tractantibus censent *Sapientes*, qui ubique rari.

§. 9. Ex eorum numero, qui Alchymiam ad metalla & metallica adstringunt, est Pancirollus noster, ut colligere est ex iis, quæ ad hanc artem & vetera & recentia profert inventa.

§. 10. Ex veteribus est aurificium; ex recentioribus, Lato, Sapphyri dealbatio, Stanni præparatio, Aqua fortis, & probatio per cupellam.

§. 11. Verùm sunt longè plura, si non vetera, saltem recentia; quæ cum in certa redigat capita Chrysorrhimon, operæ pretium duxi ea hîc adscribere.

§. 12. *Ait ergo Chrysorrhimon:* Ab ingeniosis hominibus quædam ita sunt eruta atque vulgata, ut jam artes amplius dici non mereantur; quædam autem inventa nondum sunt: Quædam inventa quidem sunt, sed ea paucissimis atque ferè nemini tot seculis constiterunt.

§. 13. Ex quibus unum est præcipuum (unicus totius artis Chymicæ scopus ac verus finis) miro tamen artificio altoque silentio semper absconditum, ut arcanum dici adhuc mereatur.

§. 14. *Et paulo post:* Chymica inventa sunt partim circa metalla, partim circa metallica.

§. 15. Circa metalla hæc ferè possunt constitui: Ea commiscere simul, ut aliquid aliud esse appareat: Ea immutare, ut circa ferrum & æs maximè solet contingere: ponderi adjicere, aut, quod facilius, detrahere: solidiora quædam reddere: colorem in quibusdam mutare, ut circa ferrum ut plurimùm: molliora quædam, alia duriora efficere: omnia verò hæc absque fallendi studio.

§. 16. Alia & quidem subtiliora, circa metallica versantur, ut deaurationes, argentationes, separationes. Ex quibus indagatæ sunt metallicorum admirandæ vires, sympathiæ, antipathiæ, ut Antimonii, Hydrargyri, Caphuræ, Sulphuris, Chrysocollæ, plumbi cinerei, & candidioris cum auro, argento, orichalco, &c.

§. 17. Huc

§. 17. Huc pertinet pyrii pulveris inventum, & vitri in longissimas lineas deducendi scientia. Omitto ea, quæ ad remedia pertinent, destillationes, suffitus, fusiones metallicas; quibus vix quicquam ingeniosius accuratiusque.

§. 18. Quæ autem inventa nondum sunt, de iis verba quî facere possum? Inveniri tamen plura posse existimo: veluti vitrorum absque igne mollities, Electri compositio, lapidum durissimorum fabrefactio, aquarum tenuissimarum excoctio, &c.

§. 19. Quæ verò inventa sunt, sed paucissimis constant: ex his est; vitrum in adamantinam duritiem perducere: morbis desperatis ex metallis & metallicis præsentissima ac subita exhibere remedia. Item contra venenorum omnium vim antidotum exquisitissimum certissimumque.

§. 20. Postremo quod omnium eorum, quæ enumeravi, vim atque efficaciam excedit, est certa ac compendiosa methodus, qua sublitissimi spiritus parantur, quorum efficacia absolutiora metalla multiplici proportione perfectiora atque auctiora (nullâ prorsus tentatâ fallaci metamorphosi) produci possunt.

§. 21. *Et paulo supra:* Ad hunc scopum pertingendum cum tot ingenia frustra laborarint: Ut tamen aliquid egisse vulgò videantur, ad sophisticam confugere existimarunt, & sic aureo, quod dicitur, hamo piscati sunt. *Hæc ille.*

§. 22. *Pergit Salmuthus:* Ad hanc Sophisticam sunt, qui referant lapides seu tincturas auri particulares, quas sic dicunt, propter Universalem: qua de multus est Henr. Khunrath *in sua confessione, præsertim cap. 9.* ex auctore Con-

filii, Solis & Lunæ, Comite Bernhardo, Riplæo, Zacharia, aliis Philosophis post Gebrum, qui hoc dat consilii *c. 7. Sum. perfection.* ut desertis particularibus, quæratur *Lapis.*

§. 23. Hujus Lapidis materiam ajunt esse parvi, imo nullius pretii: ubique inveniri: ideoque ipsum ubique parari posse; & facilè: nec fas tamen esse, nomen materiæ proprium, ut cæteram artem præparandi (nam in his duobus nempe, *1. Materiæ cognitione. 2. ejusque debita præparatione* totum Chymicorum officium consistere ait *I. Aurelius lib. 2. Chrysopœiæ*) divulgare, nisi ubi non prodest.

§. 24. Loca allegantur in *Henrici Khunradi Confess. cap. 1.* ex philosophis: sed explicantur tum ab aliis, tum vel imprimis *Theobaldo Hoghelande lib. de Alchemiæ difficultate.*

§. 25. Porro de artis hujus, quando partes variæ sunt, & late patent, autoribus & antiquitate quæritur variè. In sacris habemus Thubalcain, filium Lamech erudiisse omnem fabrum ærarium & ferrarium. *Genes. IV. v. 22.*

§. 26. Inde credunt quidam, annotante Libavio *lib. 1. Alchymiæ cap. 1.* eum primum in aliqua artis parte sudasse, quæ dicitur metallurgia, quasi verò hinc amplius aliquid concludi possit, quam quâ ad agriculturam faciunt illa metalla aut eorum usum, & in universum cognitionem, de qua disputat Polydor. Vergilius *lib. 2. c. 19.* post Plinium.

§. 27. Artem vero transmutandi metalla in aurum & argentum omnes vendicant cuidam Hermeti Ægyptio seu Mercurio Trismegisto: quem sic dicunt, non tam ad differentiam cæterorum (tres enim à Roberto Castrensi, & quatuor à Rubeo numerantur) quam ad laudem.

§. 28. Qua

§. 28. Qua de re sic scribit Robertus Castrensis *in præfat. ad Morienum Roman.* à se ex Arabico Latinê, quamvis minùs eleganter, conversum: *Legimus in historiis veterum, tres fuisse Philosophos, quorum quisque Hermes & Mercurius vocabatur. Primus fuit Enoch: alter Noë: tertius qui post diluvium in Ægypto regnavit diu.*

§. 29. *Iste autem à nostris Antecessoribus dictus est Triplex, propter trinam virtutum collectionem, sibi à Deo tributam. Erat autem Rex, Philosophus, & Propheta.*

§. 30. *Is verò fuit, qui post diluvium omnium artium & disciplinarum, tam liberalium, quam mechanicarum primus fuit inventor & editor.*

§. 31. Hactenus ille, *sc. Castrensis*; Eandem rationem nominis Trisgemisti reddit Paulus Scaliger *lib. 4. Epistem. Cathol.* verum Tabula Hermetis Smaragdina quæ dicitur, seu sermo veridicus, ut Dornæus vult, *præfat. comment. in ipsam*, huic instituto convenientiorem reddit, his verbis: *Vocatus sum Trismegistus, habens tres partes Philosophiæ totius mundi.*

§. 32. Thomas Musettus Anglus *Epist. Chim. 3.* coætaneum hunc Mosi facit: Paulus Scaliger, *loco citato*, pronepotem Atlantis promethei physici fratris.

§. 33. Mosis autem nativitas cadit in Ann. Mundi 1373, qui est ante Nat. Salvatorem nostrum 1598.

§. 34. Argonautarum expeditio circiter anno M. 2740 ante N. Chr. 1231. Ultra ergo mille octingentos viguisse hanc artem in Ægypto ante Diocletianam Chymicorum librorum devastationem, de qua ex Suida auctor noster loquitur, rectè potest colligi.

§. 35. Cum autem Moses eruditus fuerit in omni sapientia Ægyptiorum adeò, ut potens esset in dictis & factis

Actor. 7. vers. 22. fortè quis hinc concluserit, neque eum ignorasse hanc artem: eoque amplius, si verum est, quod affirmare non dubitat Dornæus, Trismegistum tabulam suam Smaragdinam, in qua contineri artificium hoc, omnes contendunt Chymici, ex historia creationis omnium, ut à Mose descripta est, desumsisse.

§. 36. Sic enim ait *libr. de luce Natur. præfat. exposit. ad tab.* Hermes ille Trisgemistus, cognomento Mercurius, in doctrina Genesis per Mosen tradita non vulgariter instructus, hanc posteritati physicam Spagyricam inde desumtam reliquit.

§. 37. Quæ si vera sunt; quis non cum Pancirollo dicat hanc artem esse antiquissimam? Omnes autem commentatores, ut Hortulanus, R. Lullus, Arnaldus de Villa nova, Com. Bernhardus, Libavius & alii, præter unum Dornæum, sensu allegorico potissimum de metallorum transmutatione exposuerunt.

§. 38. Ille enim de universali medicina tum præparanda ex vegetabilibus, mineralibus & animalibus: tum applicanda corpori & animo explicat, ut videtur, ingeniosissimè.

§. 39. Verba sunt *Comm. ad tab. Hermet.* hæc: *est igitur scopus istius Hermeticæ doctrinæ, Medicina quædam universalis, quæ nedum insensatorum corporum, sed hominum etiam corruptiones, atque morbos omnes indifferenter auferat:*

§. 40. Et mox: *Non parùm sanè se fecisse putent homines, si tot ac tam varias corruptiones amoverint: quandoquidem ultra quod sanitatem corporis hac ratione sibi conciliare valeant, mentis etiam tenebras omnes atque velamina tollunt, quibus amotis facilè veritatem cum creaturarum, tum conditoris omnium Dei ad ejus gloriam proximorumq; salutem, diligentius exquirunt,* &c.

§. 41. Hoc

§. 41. Hoc eſt, Phyſicè, Chymicè, & Theologicè ſeu Metaphyſicè & Moraliter exponit, tum *lib. de Luc. Nat, phyſica*, tum ex profeſſo, & diſtinctè magis *Comment. in tab.* tum denique cæteris à ſe editis libris.

§. 42. Alii perſpicuè magis requirunt CHAOS, & ejus elaborationem: quæ conſiſtit in ſeparatione & fixione: quando condita ſunt primum, referente Moſe omnia.

§. 43. Videatur Paracelſi & Dornæi expoſitio Geneſeos. Henricus Kunradus *Confeſſione* ſua ad myſterium incarnationis confert hoc negotium. Sunt, qui ad alià ſacra. An autem hoc profanare ſit, Theologorum eſto judicium.

§. 44. Ab Hermete, quaſi per manus tradita & propagata eſt Chymia ad Arabes, qua de re audiamus Th. Muſettum: *Chymiam*, inquit, *tractavit Mercurius ille ter maximus, circa Moſis ætatem natus, ſed ita obſcure, ut capere eam nec coævi, nedum Latini potuerint.*

§. 45. Succesſit poſtea Zoroaſtres Salomo, & poſt ipſum Arabum familia, quorum tamen ante Gebrum nemo, quod ſcimus, Chymiam definivit, ſuisque organis, actionibus, materia, effectibus locupletavit.

§. 46. Huic tamen Paracelſus, aliique præclari Chymici tam ſermonis perſpicuitatem, quam rerum ordinem addiderunt, vereque affirmare poſſunt illud de ſe ipſis, *Ditavit ille nos, & nos illum.*

§. 47. De Zoroaſtre Clemens Romanus Pontifex ſcripſit, eum ob reconditos haud dubiè ſcientiæ Theſauros, Magiæ Magiſtrum & DEI amicum, Perſis fuiſſe creditum, quamvis fulmine ictus interiiſſet. Cum & in Græcia multi ſimili fato peremti & ſepulcro honorati legantur.

§. 48. Ægy-

§. 48. Ægyptii, teste Suidâ, artem Chymicam occultam servârunt, unde minus mirum est, ad Græcos & Latinos tardiùs hanc pervenisse: licet nobiliores olim Philosophi, ut Democritus, Pythagoras, Plato, alii in Ægyptum dicantur profecti, ut Magiæ arcana, quibus medicina annexa fuit, addiscerent. *Cicero l. 5. de finibus l. 4. Tusculanarum, Philostrat. in vita Apollonii lib. 1.* cum certum sit, Ægyptios medicinam admirandam & fecisse & illustrasse magiâ illa naturali, quæ & rerum naturalium sympathiæ & antiphiæ, peritia conspirantibus astrorum, & non raro etiam spirituum vicibus constabat, ut ex Plinio & Suida docuit Joh. Langius *Epistol. Medicin. lib. 1. c. 2.*

§. 49. Apud neminem certè ex antiquioribus sive Græcorum sive Latinorum, quod sciam, Chymiæ nomen extat, nedum res. Suidam tamen & Julium Firmicum, Virum Consularem, qui Constantini Imperatoris tempore ab annis jam mille ducentis & amplius vixit, supra excepi.

§. 50. Is enim Alchymiæ nominatim meminit scientiæ *lib. 3. sua Mathes.* (quam vocat disciplinam Ægyptiam) *ad Mavortium Lollianum cap. 15.* dicens Lunam in Nono ab Horoscopo loco in nocturna genitura hominem ad scientiam Alchymiæ propensum reddere.

§ 51. Nam quæ ex Aristotele vulgo afferuntur, ad transmutationem parum faciunt. Non multo plus facit, quod teste Plinio *lib. 33. c. 4.* Cajus Princeps ex auripigmento aurum fecit. Plus enim ibi separationis, quam transmrtationis est, ut ex contextu patet.

§. 51. Sed quid multa? Sat antiqua est, si sat vera: hoc est si id præstare potis est, quod promittit ars, sive particulariter sive universaliter, & quidem non sine fœnore, quod Artifices, ut hoc obiter dicam, pro ea liberalitate, quæ est

in

in verbis, vocant multiplicationem in millesimum, imo infinitum.

§. 52. Jam si hoc præstare potis est ars, rectè Pancirollus cum Juris utriusq; interpretibus concludit: EAM ESSE LICITAM. Sed inde tamen non efficitur, animum esse applicandum. Nam & difficilis est ejus adsecutio, & periculosa possessio. Quæ uti more meo exposuero, quantum licet per eos, quos consului auctores, finem faciam.

§. 53. Principiò de Artis veritate disputanti non possunt firmiora esse argumenta, quam quibus usus est Pancirollus noster ductis à sensu seu experientia, & ratione. Inde enim alia omnia robur capiunt, quæ in utramque partem disceptantur, non tam in hoc, quam omni alio negotio.

§. 54. Qui veritati se opposuerunt, ut *Agricola*, *Cardanus*, *Scaliger*, *Carrerius Fenottus*, *Erastus*, *Aubertus*, *Seidelius*, & nuperrimè, quod sciam, *Moresinus Scotus* (prætereundas enim censeo quodlibetarias infinitorum Scholasticorum, & hujus fecis quæstiones) cum aut negare debuissent experientiam & sensum.

§. 55. Aut, ut ait Libavius *Syrraxi Metall. Thes. 40. & 43.* modum, quem posuere artifices, in genere per rationes Logicas, hoc est, ex mera phantasia desumptas, aggressi sunt ostendere, *non posse fieri artificiale metallum.*

§. 56. Quantò rectius illi, quando, ut idem ait, Peripatetici sunt omnes, audissent suum Magistrum & Principem Aristotelem, præclare & propè divinè monentem, in iis, quæ sensilia sunt, non rationem, sed sensum (quippe judicem omni exceptione Majorem) esse consulendum?

§. 57. Qui etiam neglecto sensu, rationem quærere (quando disputat contra eos, qui omnia dicebant moveri *8. Phys. 8. t. 22.*) inbecillitatem mentis meritò censet, & absurdum præter rem imaginationi seu rationi credere *3. Phys. t. 37.* imo insaniâ amplius, contra evidentiam opinari *1. de ortu & interitu cap. 3. t. 59.*

§. 58. Sensu enim constat & experientia, seu testimonio indubitato, & factum esse aurum (nam de hoc potissima lis est) & factum esse ea arte, quam nôrunt Artistæ, profitentur Sophistæ, fraude ea, quam multiplicem (sex enim & triginta ejus species recensentur) ex Riceni Thrasibuli admonitione, *ad calcem suæ Confess.* benè docet Henr. Khunradus.

§. 59. Quoniam hujus jam facta est mentio, non ab re duxi, ex admirandæ diligentiæ ejus Amphitheatro ipsamet illius verba hîc adscribere, ut quanta & quàm ampla experientiæ, de qua dixi, vis sit atque potestas omnes intelligant.

§. 60. Hanc ille certè & meritò in hujus pugnæ acie collocat prima, præferens eam rationi, Sapientibus, Mentis igniculis, Naturæ parenti, consensui typico, &c. Tot enim argumentis utitur, quibus *LAPIDEM esse* demonstrat.

§. 61. Sic enim ait *Fig. 3. Amphiteatri; LAPIS PHILOSOPHICUS EST. Hunc enim rerum experientia, omnium etiam sola magistra, infallibiliter attestatur: cui refragari, nonne esset plus quam stultum? Hunc (ab aliis tamen præparatum) virtuosè efficacem vidit & Pontifex Romanus, & Cæsarea Majestas. Viderunt & Reges Orbis terrarum non pauci: nec non Imperii Rom. Electores nonnulli. Viderunt & principes aliquot, Comites, Barones,*

rones, *Nobiles, & propter virtutem & doctrinam à Nobilibus proximi Doctores: imo ex omni gente, Judaica, Ethnica & Christiana. statuque ac ordine passim, multi tam Ecclesiastici, quam politici; literati pariter atque illiterati, oculis (obstupescentes Naturæ per artem miraculo) viderunt, manibus tetigerunt suis.*

§. 62. *Sciens loquor. Hos omnes voco testes, tu Physico-Chemiæ-Mastix eos interroga, in subsidium veritatis, veritatis amantes, rem ita habere, testabuntur lubentes.*

§. 63. *Sequitur ratio: de qua priusquam agam, pauca aliorum afferam exempla, qui plura volet, petat ab Artificibus* Gebro Hermete, *inprimis* Roberto Vallense, *qui ex professo scripsit de Artis hujus certitudine & antiquitate.*

§. 64. *Henricus Cornelius Agrippa* lib. 1. de occulta Philos. cap. 14. *affirmat spiritu auri, aut potius ejusdem forma & parte puriore imperfecta metalla & argentum vivum in argentum verti posse, seque id vidisse & novisse.*

§. 65. Joh. Franciscus Picus *l. 3. c. 2.* de auro plurima recenset, quæ quantum potero, in pauca contraham. *Obiit*, inquit, *ante paucos annos Nicolaus Mirandulanus, Sacerdos ex minorum ordine, Senex nobis notus, integer vitæ &c. Is & Boloniæ argentum, & Carpi aurum fecit ex ære, multorum testimonio. Fecit & Hierosolymis, ubi multos annos versatus est: ubi ipsum aurum fecisse, vivit adhuc, qui contestatur.*

§. 66. *Præterea fuit ætate nostra Apollinaris, ex ordine Prædicatorum Sacerdos, boni nominis, qui non dubitavit amicis affirmare, se modos plus viginti constanter tenere, quibus verum aurum conficeret.*

§. 67. Romæ publico in templo scriptum erat: *AURI EX PLUMBO COLLECTORI.*

§. 68. Fuit ante paucos annos Venetiis, qui publico multorum nobilium Virorum testimonio ex re parvula, quæ nec piperis grani quantitatem excederet, magnum satis auri pondus ex vero argento fecerit.

§. 69. Fuit in ditione mea, qui tribus testimoniis ex re tritici granum æquante, argenti vivi unciam vertit in probatissimum argentum: atque unum ex his, qui viderunt, cum alloquerer, audivi dicentem; se diligenter conversionem inspexisse, colorisque cinerei fuisse Medicinam.

§. 70. Vivit adhuc vir mihi notus & amicus, qui plus sexagies suis manibus ex rebus metallicis aurum & argentum confecit, me præsente; nec una tantùm via, sed multis id est consecutus.

§. 71. Vidi in confectione aquæ metallicæ, in qua nec argentum, nec aurum, nec sulphur, nec hydrargyros poneretur, ex insperato simul aurum & argentum generatum.

§. 72. Vidi aquarum vi ex ære argentum extrahi. Est alius, cui, quoties libuerit, suis ex furnulis promitur aurum, quod publicis officinis, pro purissimo vendit: cui satis amplæ sunt opes &c.

§. 73. Vivit adhuc, cui non desunt opes, cujus manibus vidi æs conversum in argentum & aurum, succo quodam plantæ.

§. 74. Quidam inops monstrâtâ sibi in somnis aquâ, aurum fecit: qui item ferrum bis in aurum vertit: ex auripigmento ter quaterve fecit.

§. 75. Vidi alium, qui duobus modis in verum argentum, mistum auro vertit argentum vivum. Vidi ex Cinnabari, adjectis quibusdam rebus, excluso auro & argento, simul aurum fieri, simul argentum.

§. 76. Vidi

§. 76. Vidi ex mera cinabari, olei cujusdam simplicis admistione aurum & argentum, sed parvi momenti fieri. Vidi sæpenumerò hydrargyron, qui erat ex plumbo & ære detractus, in argentum & aurum transformari.

§. 77. Superioribus diebus & oculis vidi & manibus contractavi aurum, quod me inspectante factum fuit, ex argenti, trium circiter horarum spacio, nulla prius facta argenti mutatione, nec in hydrargyrum, nec in aquam.

§. 78. Vidi non semel minus decima parte horæ disjici metallum sic, ut sulphur alta petierit; hydrargyros ima. Vidi prioris metalli forma prorsus abolitâ, subito novam, id est, auream solertia artis imponi.

§. 79. Ego seorsim aurum, seorsim argentum diversis granulis effici uno eodemque pharmaco; itemque simul & aurum & argentum eodem tempore, eodemque pharmaco sæpe numero sum intuitus.

§. 80. *Hæc Picus.* quibus similia multa leguntur apud H. Rubeum *lib. de destillat. Sect. 4. c. 1. & 2.* Libavium *l. 2. Alchym. tract. t. c. 19.* Robert. Vallensem *loco citato.*

§. 81. Qui etiam hæc habet: *Homo noster antiquus est Draco noster. Ille comedit caput suum, cum cauda sua. Et caput & cauda est animus & spiritus, & anima & spiritus sunt creati de luto: & hoc ex Oriente & Occidente per expellentem nocumenta.* Non mentior, quia, quod dixi, vidi in civitate.

§. 82. Fernelius *lib. 2. de abditis rerum causis cap. 18.* ex professo de veritate & ratione artis testatur in hæc verba: *Non olfeci modo* (de Lapide Philosophorum loquitur) *verùm etiam de hoc non parum degustavi lucro fænoreque maximo, ut qui eo studio verum comprobaverim, quod fabuloso figmento haud absimile putatur. Dicam vestro hortatu, non solum the-*

 saurum

ſaurum depromturus ; ſed edocturus , quam verè ſubſiſtat.

§. 83. *LAPIS PHILOSOPHICUS*, *Elixir Arabibus* , *gignendi propagandique auri verum ſemen, non è ſulphure, non ex argento vivo aut alio; ſed ſolo ex auro,eoque puriſſimo quærendus eſt.*

§. 84. Maxima vis ſeminis in oleo quodam inhæreſcit, atque id quidem in cæteris inflammari, cremariqui poteſt, in auro autem non poteſt: qua ex cauſa illud nullius ignis ardore torreri,abſumique poteſt,& omnem artis vim tolerat.

§. 85. Fœcundum autem id ſemen ſic eruito: *Auri puriſſimi uncias duas, argenti vivi magno artis ſtudio præparati decuplo permiſce, igneque languido diſſolve, dum argentum vivum prorſus exſpiret,priſtinumque auri pondus ſubſideat,in atrum pulverem redactum : qui tamen liquatus poſſit in propriam auri naturam redire.*

§. 86. *Ex hoc dein pulvere igne acerrimo vaporarii aquam continenter elicies , dum pulvis totus in cinerem candidiſſimum & in calcem devergat. Calcem ſepties aquâ reſperge, quæ & toties exſpiratione inde prolecta ſit : Omnique arte elabora, ut hæc impulſione & incurſione crebra ſeſe extenuent & ab omni ſorde fæceque puriſſima reddant, vires conſecuta ſummas.*

§. 87. Hæc duo ſunt totius artis operisque conficiendi primordia &c. Qui ænigmate hæc contexerunt, hanc aquam appellant *argentum vivum, Calcem,verum ſulphur* quorum permiſtione *Lapis* fit, ut ex aqua farinaque panis.

§. 88. *Opus autem poſtremum ut compleas,calcem puram, obturato vaſe, reconde equino fimo calente, diebus XL. dum in humorem album liqueſcat. In hunc juſtis dierum intervallis aquam ſenſim infunde, eâ quidem via & ratione,quam artis periti abunde explicarunt, ut calx aquam ſuam omnem ſenſim combibens. quaſi illic enutrita in lapidem verum concreſcat.*

§.89.Hic

§. 89. Hic *Thesaurus* immensus: hoc verum *Elixir*; hoc frugiferum *auri semen*, cujus drachma si in 250. liquati plumbi aut stanni drachmas infundatur, id universum in aurũ purissimum convertet: imo etiam, ut cum Augurello loquar:

Ipsius ut tenui projectâ parte per undas
Æquoris, argentum si vivum tum foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

§. 90. Hæc Fernelius: quæ ut vera non sint de universali LAPIDE; satis tamen, si de particulari: Adeò autem clara veritatis hujus lux est, ut ex ipsis adversariis aliqui eam non diffiteantur.

§. 91. Et cur tot præstantes viri diversarum gentium, tot tamque præclara de hac arte edidissent volumina? an in nugis suæ famæ & gloriæ præsidium apud posteros quærebant? Sunt Ægyptii, sunt Arabes, sunt Chaldæi, Germani, Hispani, Angli: Quos quis enumeret?

§. 92. Agricola certe eorum & numerum & studium admiratur, quamvis transmutationis adversarius. Sic enim *in præfat. Rer. Metallicar.* Quo minus multi sunt, *ait*, qui de re metallica scripserunt, eo magis mihi mirum videtur, tot extitisse Chymistas, qui composuerunt artificium de metallis aliis in alia mutandis.

§. 93. Multos *Hermolaus Barbarus*, homo dignitate generis & gradûs, & omni doctrinarum genere ornatus, nominatim protulit.

§. 94. Ego plures proferam, sed insigniores tantum. Delectum enim servabo. Itaque χημευτικὰ scripsit Osthanes, Hermes, Chanes, Rosinus Alexandrinus ad sororem Theosebiam, Olympiodorus Alexandrinus, Agathodæmon, Democritus, Orus, Chrysorichius, Pebichius, Comerius, Johannes, Apulejus, Petasius, Pelagius, Africanus,

canus, Theophilus, Synesius, Stephanus ad Heraclium Cæsarem, Heliodorus ad Theodosium, Geberus, Callides Rachaidibus, Veradianus, Rhodianus, Canides, Merlinus, Lullius, Arnoldus Villanovanus, Augustinus Panthes Venetus: Fœminæ tres, Cleopatra, Virgo Taphuntia, Maria Judæa.

§. 95. Atque hi Chymistæ omnes orationem solutam usurparunt, Præter Johannem Aurelium Augurellum Ariminensem. Quibus si annumerarem recentiores, Deum immortalem, quantus extiturus esset testium numerus?

§. 96. Laurentius Ventura *libro de Arte Chymica* gloriatur se 250. volumina in Bibliothecam Illustrissimi Comitis Palatini intulisse. Et præter illa 50 adhuc alia habere.

§. 97. In judiciis, ubi de censu, capite, fama agitur, duobus aut tribus testibus, tam lege divina, quam civili, credendum est, & ita difficiles sumus erga viros tot doctissimos & integerrimos, quorum scripta prostant, propter paucorum ratiunculas, quibus toties responsum est.

§. 98. Universè quidem â Gebro, Ventura, Petro Bono Ferrariensi: Nominatim autem Quercetanus eruditissime respondit Auberto: Erasto Musettus, Severinus, Rubeus, Penotus & Gasto Claveus subpræses Nivernensis in doctissimo libello, qui inscribitur *Apologia Chrysopœia & Argyropœia.*

§. 99. Omnibus Libavius in *Syrraxi sua metallica* altera; Alexandro Carrerio Patavino *Thesi 46.* Fenetto *thesi, 98.* Erasto *thesi, 93.* Scaligero *thesi 106.* Auberto cum Fenetto *Thes. 107.* Moguntinis Baccalaureis *thesi 116.*

§. 100. Solus restat Thomas Moresinus Scotus, qui nuperrime ausus est resumere causam Auberti adversus Quercetanum *lib. de Metallor. causis & transmut.* sed qui & hunc compescat, forsan in mundo erit. §. 101.

§. 101. Omnes certè in eo conveniunt, nihil contra rectam rationem committi, si ea, quam dixi, statuatur transmutatio: pro qua confirmandâ infinita prope ab illis adducuntur, sed quæ hujus loci non sunt.

§. 102. Cæterum etsi ex iis, quæ diximus, satis probabile sit, ne indubitatum dicam, Artem illam certam esse. Aurum enim, quod sic paratur, omnes in quovis examine retinet proprietates, colorẽ, cæteraq; accidentia substantiam auri sequentia. Non ideo tamen & consultum videtur, ut nos mari huic adeo impetuoso committamus.

§. 103. Hoc enim restat ad Pancirollum annotandum, qui Artem istam vix uni compertam arbitratur, plurimos eâ ad paupertatem redactos affirmat. Nimirum adeò difficilis est acquisitio tanti boni. Et est LAPIS PHILOSOPHORUM non cerdonum aut rusticorum.

§. 104. Præclarè Rogerius Baccho: *In quibus Deus magnam virtutem posuit, in iisdem etiam magnam difficultatem collocavit.* Difficultates istas Alchymiæ singulari libro exposuit Theobaldus Hoghelande, quem & antea laudavi.

§. 105. *Sunt autem hæ, tum in discendo, tum in exercendo. In discendo, aliæ à discente, aliæ à docentibꝰ libris. Discens à DEO donũ hoc petendo impetret oportet, & ut possit, ipse sese præbeat timentem DEI: à peccatis abhoreat: humilis sit: prudens: doctus: Latini sermonis peritus: Philosophus: Naturæ principia sciens: laboriosus & industrius: constans: non iracundus: patiens: liber: vacuus à curis: secreti tenax: abstinens à Sophistis: non prodigus: non avarus: cautus in declinandis diaboli illusionibus: & sufficienter locuples: librorum copiam habens: studiosus: faciat experimentum: Sanus, hoc est, corporis, animi & fortunæ bonis instructus.* Quos raros esse suo damno, docet parte prima.

§. 106. *At major est, quæ sequitur, propter libros, ex quibus petenda ars, intellectu difficiles.* Vel enim ars in iis dispersa est: vel involuta ænigmatibus, allegoriis & similitudinibus: tum ab elementatis, homine, animalibus, eorumque partibus, vegetabilibus, figuris, *gummis, metallis & metallicis.*

§. 107. *Tùm ab elementis, dissimilitudinibus, æquivocationibus, contradictionibus, nominibus inusitatis, characteribus, literarum transpositionibus, pravis transcriptionibus, styli varietate, Impossibilibus.*

§. 108. Parte tertia explicatur *Difficultas, quæ oritur in exercitatione, tum ex parte materiæ, quæ ut fundamentum operis assumenda: tum ex parte regiminis, quibus instrumentis tractanda. Ubique incredibilis obscuritas & perplexitas, ut dictum etiam parte secunda.*

§. 109. Hæc hæc illa, non autem (ut putatur) artis incertitudo, causa est, quod adeo multi, & tantùm non omnes, qui huic arti indulgent nimium, non solum oleum & operam, sed & divitias, imo valetudinem & famam perdant, ut meritò cum Hieronymo Rubeo, *libr. de Destillat. sect. 4. cap. 2.* dicere possimus: *Eos in se mirabilem, quam in metallis non efficiunt, experiri* μεταμόρφωσιν: & cum Democrito Phalereo: *quod capiendum illis erat, minimè hoc capere: amittere quod possidebant.*

§. 110. Hæ difficultates sunt acquisitionis & incommoda: *At longè difficilior est adeptæ fortè possessio: nunquam certè tuta professio: quæ ferè sophistarum, nunquam sapientum est.*

§. 111. *Præstò enim ab aliis sunt insidiæ, & mille pericula, quæ expertus est à Toparcha Picolomineo Bragadinus, deteriori tamen hinc conditioni reservatus,* ut ait parte quarta hic auctor.

§. 112. Pos-

§. 112. Possent Bragadino accenseri exempla recentiora fortunæ non dissimilis ejusmodi sophistis dignæ, præsertim quæ dedit illustr. Dux Wirtenbergicus: Sed quia ea in ore omnium sunt, ad autorem illum redeo: & ex eo Colophonis loco adjicio carmen non inelegans, quando eo hæc omnia summatim, statim à principio complecti voluit ad lectorem: ita enim de suo libro eum compellat:

Non tibi, Lector, opes Crœsi, non vellera Ponti
Aurea promitto, nec verbis fallere quenquam
Fucatis quæro, potius sed vera profari.

§. 113. Sic postea subjungit:

Chemiam vita, si mentis cura quieta
Est tibi. Namque parum lucri, sed damna reique
Proluviem, morbosque affert; nimiumque senectam
Accelerat tristem; nec famæ parcit honesta,
Cultoresque suos sub inani nomine gazæ
Quærendæ ludit miseros, sanabile nunquam
Infligens Vulnus, quo læsus, pectoris imo
Suspirans: Fluxas deplorat temporis horas.
Artis at hæc minimè, quâ non præstantior ulla,
Culpa; sed artificum est, hac qui mysteria tentant
Prædari, & clausas naturæ irrumpere portas.
Qualis sacrilegus, juris contemtor & æqui,
Perjurus, latro, mœchus, fraudator, avarus,
Stultus & imprudens, & quos Ecclesia cœlo
Sancta petit crimen propter, scelus atque nefandum,
Fur rapiens res alterius, quem cæca fatigat
Ambitio, cogitque insomnes ducere noctes,
Et sua profundens nimium, vulgusque profanum,

 Hostes

Hostes naturæ cuncti, quos odit & arcet.
Hæc ars non facilis, quamvis per vota vocetur,
Quin etiam blandè seductos ridet, & auro
Privat, quo poterant felicem ducere vitam.
Contenti tantum propriâ si sorte fuissent.
Fœdos substituens fumos, tetrosque vapores
Argenti vivi, Carbonum & Sulphuris usti;
Queis inimica luant condignas corpora pœnas
Illorum, temerare manu qui sacra parentis
Audent naturæ turpi, digitisque nefandis.
Nec tamen his contenta malis: sed & insuper addit
Pauperiem, cunctis vitatam, animique dolores
Perpetuos, stultæ nec non ludibria plebis.
Doctos atque pios hæc contra amplectitur ultro,
Prudentesque fovet gremio, portasque patentes
Ostendit, ducitque manu, penetralibus imis
Sepositum monstrans thesaurum & sumere mandans
Quantumcunque velint, ceu præmia grata laborum,
Et fructus studiis meritos si fata Deusque
Annuerint. Si non: salvos permittit abire,
Corpore nec rebus læsos, animique potentes
Gaudentes Christo grates persolvere dignas,
Qui bonus avertit, poterant quæ fortè nocere.

§. 114. Quippe cum toties & tam anxiè à tam multis ingens illud bonum, quod ars ista pollicetur, fuerit indagatum: at ratissimè à quam paucissimis inventum, ut non desint, qui Chimistas subjiciendos esse existiment acerbæ illi Agenoris Sidoniorum Regis legi, qualem Cadmo filio ipse præscripserat, ut ne, nisi inventâ sorore, nunquam rediret: Itaque aut inveniendam, aut pereundum esse.

§.115. Nec

§. 115. Nec vero animus mihi est, singula, quæ in artis hujus cultores indifferenter quidem, jure tamen in circulatores illos, aliosque ejus farinæ passim evomuntur, hîc recensere.

§. 116. Miror tamen ipsum etiam Jul. Cæs. Scaligerum affirmare non dubitasse, *Exercit. 23. ad Bardan.* se Chymistas odio odisse plus quam Vatiniano. *Sunt enim*, inquit, *Noctuæ ad aucupia crumenarum, à quibus aurum, quod postea pollicentur aliis, sibi captent prius.*

§. 117. Hinc Alchimiam Philipp. Melanchthon Sophisticam quandam imposturam nominabat, *In explicat. Evangelii in festo Epiphan:* Petrarcha mentiendi & fallendi artem, *lib. 1. de remed. utriusque fortunæ*, dial. III. Peucerus eo amplius etiam Dæmonis præstigias dicebat *in divino Divinat. tract.*

§. 118. Nec enim, si eidem Petrarchæ credimus, ex Alchimia ulli alii successus sperandi sunt, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, ignominiam, quibus inopem nunquam ad divitias evectum, multos à divitiis ad inopiam redactos sæpè vidimus.

§. 119. Notatumque est, aliquos cæteroquin prudentes, hâc insaniâ laborare: quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos, dumque opulentiores fieri student, & fœdo quæstui inhiant, benè parta prodigere, censuque omni in supervacuis effusô, tandem necessariis etiam fuisse destitutos; nonnullos denique amissis primum animi luminibus, in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse.

§. 120. Magna quidem promittunt Alchymistæ: sed ea sibi præstare debebant, quæ promittunt aliis, primumque suam pellere inopiam. Est enim fermè mendi-

cum genus hominum: cumque se pauperes fateantur, ditare alios volunt: quasi aliena illis, quam propria, molestior sit paupertas.

§. 121. Adversus has fuliginosas Chymicorum fallacias extant Natalis Comitis versus non ineruditi *lib. 2, Mytholog. 6.* quos ut apponerem, ipse mihi Cynthus aurem vellit, & admonuit:

Ars fallax, invisa bonis, dulcedine captos
Jucundè ut perimis! de mentibus improba Siren.
Naturam superare putas te posse per ignem?
Stulta, quid insanis? te longis passibus illa
Deserit, ac tandem nil perficis, illa colorum
Te fallit rerum, te fallit mille figuris.
Sic fertur Protheus se in multas vertere formas,
Cum fieret serpens dirus, cumque unda, vel ignis.
Uris opes, properans quas fumus portat in auras.
Inde ardens miseris torquet præcordia virus,
Exitialis amorque auri, sævique dolores,
Quos semel insanæ fallacia ceperit artis.
Occupat hæc nulli misero vesania mentem,
Ne pro peccatis hominum Sator atque Deorum
Supplicia, ingentesque paret mox sumere pœnas.
Mendici fiunt, semper caligine barba
Squalet, & immodico turpantur pallia fumo.
Et nova quærentes semper mendacia jactant.
Defecisse sibi vires, ubi nova reperta est
Mercurium ratio, quâ possint sistere in aurum,
Ad notos homines inde hæc contagia serpunt.
Si quenquam arripiant, qui stultas præbeat aures,
Non prius effugiet, quam & sit perpessus eandem
Fortunam, scopuloque ratem confregerit uno.

§. 122. His

§. 122. His accinunt de Alchymiæ obſcuritate ſive ſubtilitate rythmi Germanici antiqui, exhibiti nobis à Georgio Remo JCto *in Not.* ad Themiſtii orat. pag. 181.

Nimb daß/ ich weiß nicht waß/
Thue es do/ ich weiß nicht wo/
So wird es dann/ ich weiß nicht wann/
Blaſe drauß/ biß nichts bleibt im Hauß.

§. 123. Nec poſſum non apponere hoc loco illud Italicum,

Sono ſei coſe; che atqui ſtæ
Lipazzo & matto Alchemiſtæ
Fatti che, fumo, fame,
Fetore, friddo & fune.

ab Hippolyto Guarinonio recitatum atque Germanicè redditum *l. 6. de abominatione deſolationis generis humani. c. ult.*

Sechs Stück thun aus Alchemey folgen/
Müh/Rauch/Hung'r/G'ſtanck/Froſt und Galgē.

§. 124. Et paulo poſt ſequentes adjicit rythmos:
Ein Betrug der gantzen Weld
Iſt wahr/ und hat doch nicht gefehlt:
Wol dem ders glaubt/
Und nicht drauff baut/
Dem wird nicht leicht geſchehen/
Daß er ſein Leyd/
An ſtatt der Freud/
Zur letzt muß anſehen.

§. 125. Sed quid de his ſtatuendum ſit, æquus æſtimabit lector. Equidem ne litem hanc meam faciam, cenſoriam hic virgulam adhibere nolo: Amantiſſimum in-

terim lectorem, & artis aurifactoriæ cupidum ad Martin. Del-Rio Jesuitam, qui *libro 1. disquisit. Magicar. c. 5.* rem omnem per quæstiones aliquot breviter & dilucidè examinat, remitto.

Cap. XXIIX.

De ARNOLDO REYGERO.

§. 1.

ARnoldus de Reyger, Celeberrimus Germaniæ nostræ JCtus, Anno 1596 Academiæ Jenensis Professor Publicus, pariterque Illustris Aulæ Magdeburgensis Consiliarius, Processum Judicarium secundùm Jus Civile, Canonicum & Saxonicum quatuordecim disputationibus proposuit, & Consiliariis Saxo-Jenensibus dedicavit; dedicationem his verbis claudit. *Halæ Saxonum, ipso die Antonii, qui fuit XVII. Januarii, mihi natalis, quo DEI Gratia 37 ætatis annum complevi A. O. R. 1596.*

§. 2. Anno 1661. publicavit Joachimi Mynsingeri à Frundeck JC. aliquot Responsa, nempe centuriæ secundæ decades quinque priores, quo tempore, ut ex Titulo patet, fuit *Hereditarius Nobilis in Gladbecke, Consiliarius in aula septemvirali Brandeburgica, & Assessor Judicii Provincialis in veteri Marchia.*

§. 3. Anno 1604. Thesaurum Juris ordine alphabetico dispositum edidit, & Decano cæterisque Canonicis Magdeburgensibus dedicavit, & in fine hæc addit: *Scripta Berolini, XVIII die Julii, qui dies aliàs Arnoldo quibusdam in locis sacer est, & hoc nomen mihi etiam ante XLV Annos inditum in sacresancto baptismatis fonte, DEO Opt. Max. ago gratias*

tias & Spiritûs sancti auxilium indesinenter imploro: Anno λόγου incarnati M D CIV.

§. 4. Anno cIↄ D IC. priorem, & Anno cIↄ DC IX alteram Joachimi Mynsingeri Observationum Cameralium editionē adornavit & auxit, ut ex his præfationis patet verbis: *Prodeunt denuo Mynsingerianæ Observationes cum auctoris autographo collatæ, correctæ & à me multis accessionibus, præsertim novis quibusdam singularibus, quæ mecum celeberrimi quidam Domini Camerales, Advocati & Procuratores communicârunt, passim insertis auctæ.*

§. 5. Dedicationem ad Sereniss. Elector. Brandeburg. Dn. Johannem Sigismundum ita finit. *Datum Berlini 17. Januarii, die divo Antonio sacro, quo annum ætatis quinquagesimum, atque ita mihi quasi Jubilæum, Dei benignitate & gratia, complevi, sequentes, quos additurus est DEUS, gratiâ fortunet suâ, anno Dei-hominis M DC IX.*

§. 6. Anno cIↄ Iↄc XVI. denuo & quidem auctiorem ac *nitidiore quasi*, ut loquitur, *veste* indutum, in lucem edidit suum thesaurum Juris, & Reverendiss. Archiepiscopatûs Magdeburgensis Administratori, Dn. Christiano Wilhelmo, Marchioni Brandeburgico, dedicavit, his in fine adjunctis: *Scripta Berolini 17. Januarii, Antonii die, quo primum hujus lucis usuram ante 57. annos inspexi: Lux illa inaccessa me porro suo Spiritu regat, ut ipsi grata, ac Reip. commoda & salutaria, multisque fructuosa dicam faciamque perpetuò. Anno reparatæ salutis cIↄ Iↄc XVI.*

§. 7. Plura ab eodem edita fuisse, nullum est dubium, imprimis cum Johannes Bechtoldus in Locis suis Communibus alleget disputationes sive tractatûs duos, alterum *de Doctoralis dignitatis aliusque gradûs assumtione, generis nobilitatem minimè obfuscante: alteram de Notariatûs arte.*

§. 8. Ex jam adductis patet nostrum Reygerum Anno cIↄ Iↄ LIX. die XVII Januarii natum, & infucatæ pietatis cultorem fuisse.

§. 9. In Thesauro suo, sub verbo *Ars* §. 4. sequentia habet: *Quod sit licita ARS ALCHIMISTICA, probatur per rationes pro & contra per* Johannem Andream *in addit. ad spec. sub Rubr. de crim. falsi.* Bald. Alvarott. & Andr. de Isernia *in tit. quæ sunt regalia* in usib. Feudor.

§. 10. Sed Aurum Alchimisticum an possit vendi pro vero Auro, & an habeat tantas proprietates, dixit remissivè Jacob de Bellovis. *in Pract. sua Judi. c. de injuriis, mihi num. 16. versu*, sed num quid aurum. per Oldradum *in Consil. 74. de sortilegiis*, quem sequitur Abbas *in c. ex earum tenore. X. de sortilegis*,

§. 11. Item illam artem approbat Fabianus de monte S. Severini, *in tract. de Emptione, qu. 5. num. 8* Albericus deRosate *in dictionar. in verb.* Alchimia, *& in verbo.* Emptio. Albertus Brunus *in tract. de augment. & dimin. monetæ, in prima præsupposit. n. 13 & 14* Joh. de Platea *in l. un. C. de argenti pretio, quod Thesaur. infertur lib. X.* Omnes eo concludunt, si fiat sine arte magica, licet per accidens sæpissime abusus multorum interveniat.

§. 12. Nemo est sic in contraria sententia, nisi Angelus *in summa sua Angelica lit. A. versu Alchimia*, inducens duas principales rationes. Sed probatur tanquam singularis, & ex regulis Dialecticorum ab eo, quod per se inest, ad illud, quod per accidens accidit, non valet consequentia.

§. 13. Item plus esset in conclusione, quam fuerit in præmissis. Item utuntur isto argumento, QUOD IN NULLA LEGE VERA ILLA ARS SIT PROHIBITA, sed saltem sophistica. Allegantur & alii Dd.

CAP.

Cap. XXIX.

De Joachimo Scheplitz.

§. 1.

CElebris hic JCtus, patriâ Marchicus, J. U. L. primùm edidit *Promptuarium Juris Civilis & Feudalis*, vel potius Compendium Juris Civilis & Feudalis Balthas. Clammeri prolixo illustravit Commentario.

§. 2. Cum verò hunc laborem Viris eruditis haud ingratum fuisse animadverteret, Consuetudines Brandeburgicas, antea solummodo MSS. & ab incerto auctore collectas, in ordinem redegit, & ex libris Juris Communis, nec non peritissimis Doctoribus, eruditè declaravit, ac anno 1617 Lipsiæ in lucem edidit.

§. 3. Dictarum Consuetudinum *Parte IV. tit. 4. §. 1.* ubi Prælatis, Nobilibus & Rusticis mercaturæ exercitium, solis civibus conveniens, *per Reversum de anno 1528.* interdicitur, de Alchimia disserendi ansam capit.

§. 4. Ita autem allegato titulo num. 23, 24, & 25. scribit: De Alchymia, ut hoc quodammodo obiter quasi attingam, scimus, quid disserat Hen. Cornel. Agrippa *de Vanit. Artium & Scient. cap. 90. per tot.* Et licet, *ut inquit*, ipsi ars hæc, quam *Alcumisticam* vocat, non admodum inimica sit: attamen nihilominus scribit, hæc illam polliceri, quæ natura nullo modo pati potest vel attingere.

§. 5. Ideò à nostris etiam JCtis quæsitum scio: An illa, Alchymia nempe, sit ars licita & permissa? Atque hoc in dubio pro sententia affirmativa, ILLAM scil. LICITAM ET PERMISSAM esse artem, omnino decidendo concludit Oldradus *Cons. 47. de sortilegiis n. 1.*

§. 6. Quem in hoc sequuntur Panormitanus *in c. ex tuarum. de sortilegi.* Joh. Andre. *in addit ad speculat. tit de Crim. falsi.* Andr. de Isernia *in tit. quæ sint Regal.* Baldus Perusin. *in eodem tit. n. 5. in usib. feudor.* Fabian. de Monte. *in Tr. de empt. & vendit. qu. 5. n. 8.* Albericus de Rosate *in diction. verb. Alchimiæ* Idem *in verb. Emptio.* Albertus Brunus *in tract. de augment. & diminut. monet. in l. præsumpt. n. 13. & 14.* Guido Papa *in singular. 388. §. de his.* Joh. de Platea *in l. 1. & ad Rubric. C. de argent. pret. quod thesaur. infer. lib. X.*

§. 7. Quamvis autem contrarium defendat Angelus Perusinus *in Summa verb. Alchimia.* Verum hujus rationes & opinionem refellit Hieronymus de Zanetinis *in c. 1. X de Accusat.* Prout Oldradi & aliorum hac de re opinionem affirmativam propugnat & defendit THOMAS ARFONCINUS *in responso suo de jure Alchimiæ*, quod, uti & reliquorum supra relatorum judicia, tum argumenta, quibus quisque suam confirmat sententiam, hac de re, pariter reperiuntur in *Theatro Chimico Vol. 1.*

§. 8. Hinc quoque tradit Johannes Nider *in tract. de Contract. mercator. ac empt. & venditione* (qui reperitur in Tract. Tract. volum. V.) *cap. 1. n. 10.* quod quidem venditio auri alchymistici sit fraudulenta & injusta tum, quando veram speciem non habet.

§. 9. Si autem per Alchimiam fieret aurum verum, non esset illicitum pro vero vendere: quia nihil prohibitum esset arte uti, sicuti nec aliquibus naturalibus causis ad producendum naturales & veros effectus.

§. 10. Et cum Thoma hac de re respondet Lambert. Danæ. *in Ethica Christiana l. 2. c. 16. fol. 274.* Si à Chimicis fiat verum aurum, rebus & mediis naturalibus adhibitis,

hibitis, illud aurum non esse damnandum, modo ne cudant monetam. Formæ enim impressio ad solum Principem pertinet.

§. 11. Qui vult, potest videre Guido. Panciroll. *in libro rerum memorabil. recens inventar. cap.* 7. ubi non modo de origine hujus artis mentionem facit, & latius peragit Henricus Salmuth *in Not. ibid.* Sed insuper multa lectu non injucunda ab illo ipso Salmuth de hac arte tàm in genere, quàm in specie, nec non de veritate illius ibid. referuntur.

§. 12. Prout in individuo quoad nostrum institutum commemorat Pancirollus tàm Civilis, quam Canonici Juris interpretes uno ore affirmare, *Alchimiam esse artem licitam.* Et in fine subjicit: *Ars quidem vera esse potest, sed paucissimos, imo vix unum esse credo, qui eam calleat. Nam qui hanc profitentur, aut fatui sunt, aut admodum proclives ad paupertatem.*

§. 13. Est enim tritum vulgi sermone proverbium: *Nunquam vidi Alchimistam divitem.* Quemadmodum Salmuth d. loc. fol. 339. inquit inter alia: *jam si hoc præstare potis est ars ista, rectè Pancirollus cum Juris Utriusque interpretibus concludit, eam esse licitam.*

§. 14. *Sed inde tamen non efficitur, animum esse applicandum ad illam. Nam & difficilis est ejus assecutio, & periculosa possessio.* Et hactenus illi.

CAP. XXX.

De Johanne Brunnemanno.

§. 1.

JOhannes Brunnemannus, unus ex celeberrimis Germaniæ nostræ JCtis, Berolini in Marchia natus

anno CIↃ IↃ CIIX. die VII Aprilis, Patre Hieronymo, & Avo Sebastiano Brunnemanno, Ecclesiaste ad D. Petri.

§. 2. Studiis trivialibus absolutis anno 1627. Wittebergam missus, sequente anno 1628. Magisterii gradum adsumsit, seque illo honore minime indignum esse probavit, dum aliorum studia & docendo & disputando adjuvit.

§. 3. Anno 1632 cum tribus Nobilibus, quorum Ephorus erat, ad patriam Academiam, quæ Francofurti ad Viadrum florebat, se contulit, ubi ob multa, quæ disputando edidit specimina, in Philosophorum adscitus ordinem Logicam publicè profiteri cœpit.

§. 4. Theologiam excolere decreverat, cum verò ob vocis debilitatem concionibus habendis imparem se deprehenderet, animum mutavit, & se ad Jurisprudentiam adplicavit, inque ea brevi tempore tantùm profecit, ut anno 1637 *de Cessione Actionum* inauguraliter disputaret, ac sequenti anno, nempe 1638 summos in Jure honores adipisceretur.

§. 5. Biennio post, nempe 1640. ex Philosophorum ordine in JCtorum castra transiit, & Institutiones Imperiales novis Justinianis explicavit, donec anno 1645 ad Pandectarum, & anno sequente 1646 ad Codicis Imperialis Professionem admoveretur, à quo tempore eruditissimam Codicis explicationem, anno 1663 Lipsiæ primùm editam, adornavit, de quo in cippo honori B. nostri Brunnemanni posito, & consiliis ejus adjuncto, hæc verba leguntur:

Codicis è contra meliori sorte superbit,
Quod se perfectum dicere possit, opus.
Perpetuus *siquidem sic* Commentarius *omnes*
Afficit insigni commoditate suâ:
Chalcographos ut jam repetita impressio fessos
Reddiderit, vultûs indueritq; novos.

Gallia

Gallia quin, alias cui extera pleraque sordent,
Nil in eo pariter, quod reprehendat, habet.
Exscriptumque typis Lugduni mense vel uno
Exhibet, adjiciens nil, minuensque nihil.
In mendis enim, queis prima hinc inde laborat
Editio, statuit relligiosa sequi.
Adde, quod illorum facta est deletio nulla,
Quæ poterant Sedem lædere fortè sacram.

§. 6. Anno 1653 non tantùm Decretalium Professio, sed etiam splendidum Ordinarii Facultatis Juridicæ munus oblatum, & insuper honorificus Consiliarii Electoralis Brandeburgici titulus ei fuit adjunctus.

§. 7. Obiter hoc loco notandum, *Ordinarios* in Facultatibus Juridicis quarundam Universitatū, nempe Lipsiensis, Wittebergensis Francofurtensis & Jenensis idem esse, quod *Ordinatores*, qui scilicet res Facultatis ordinant. Olim enim cuivis Lectori suas lectiones ordinabant, desides verò officii sui commonefacere poterant, prout apparet ex Sigismundi Finckelthusii Oratione *de Collegiorum Juridicorum origine*, item ex Melchioris de Osse, Judicii Aulici Electoralis Præsidis consilio *de conservanda in Principatu Justitia & feliciter regendis Provinciis Saxonicis*, jussu Sereniss. Electoris Saxoniæ Dn. Augusti, gloriosæ memoriæ, anno 1555. concepto, sub tit. **von der Juristen** Facultät, **und ihren** Lecturen **und** Exercitiis.

§. 8. Quamvis in Academiis Saxo-Electoralibus Professores jus denominandi Professores habeant, in persona tamen *Ordinarii*, teste Carpzovio *lib. 2. Jurispr. Consistor. Tit. 25. def. 401. num. 7, 8. 9.* res aliter se habent.

§. 9. Absque ulla enim denominatione Elector Serenissimus, de vacantia hujus officii certioratus, ei, quem dignum &

& idoneum judicat, functionem istam defert, ac Facultati Juridicæ præficit.

§. 10. Quod inde procul dubio obtinuit, quia in causis arduis Consilium *Ordinarii* à Serenissimo Electore speciatim quandoque requiritur, ut hinc Serenitatis suæ haud parum intersit, talem constitui *Ordinarium*, cui fidere queat.

§. 11. Propterea etiam Ordinarius Lipsiensis honore & titulo Consiliarii Electoralis donatur. In quo & id peculiariter receptum, ut perpetuum sustineat Decanatum in Facultate Juridica.

§. 12. Tandem de Beati Viri, qui anno 1672 placidè obiit, cum octies 8 annos, 8 menses, & 8 dies vixisset, insigni Pietate quin aliqua addam, omittere haud possum. Optimè autem illa laudatur in cippo antea allegato his verbis:

JUSTITIA & PIETAS, quas æquo ardore colebat,
Tristantur, Mystam non superesse suum.
Atque pii *nobis* Consulti Juris *in illo*
Exemplar statuunt, præcipiuntque sequi.
Namque DEum gnarus sincerum poscere cultum,
Huic soli voluit pectus habere sacrum.
Sæpius hinc verbi divini tractus amore
Ædibus in sacris conspiciendus erat,
Quodque Catechesis *solet hic* Examen *haberi,*
Hunc auditorem vidit adesse pium.
Idque domi repetens vitam moresque suorum
Imbutos studuit reddere amore DEI.
Luce sacrâ peragens sua sacra domestica, suetis
Ex Evangeliis, erudiensque suos.
In qua scriptotenus superest Meditatio, sacros
Quæ textûs quatuor partibus *enumerat.*

Quæ-

Quarum Prima *DEI narrat BENEFACTA* benigni,
Sed VITIA in nobis Altera *abundè notat.*
OFFICIA his jungit Pars Tertia, *at* Ultima *menti*
Summatim GEMITUS suggerit inde pia.

§. 13. Varia elaboravit scripta juridica, quorum aliqua ipse edidit, nempe

I. Tractatum *de Pace Politica, anno 1637.*
II. *De Cessione Actionum & Versuris. 1662.*
III. *Commentarium in XII. Libros Codicis. 1663.*
IV. Repetitio *Paratitlorum Wesenbecii. 1664.*
V. *Memoriale præcipuarũ Legũ Codicis per QQ. adornatũ. 1665.*
VI. *De Processu tùm Criminali inquisitorio, tùm Civili. 1666.*
VII. *Exercitationes Justinianeas ad Institut. XXXII 1667.*
IIX. *Commentarium in Pandectas. 1670.*

Taceo Disputationes Juris varias, quas publici juris fecit.

§. 14. Præter hos, ab ipso auctore editos, alii nonnulli posthumi Tractatus operâ & curâ Generi, tanto Socero haud imparis, famigeratissimi scilicet JCti Dn. Samuelis Strykii, quondam Francofurti, nunc Wittebergæ Antecessoris Primarii, prodierunt, nempe *I. Decisionum Facultatis Juridicæ Viadrinæ Centuriæ V. quas publicarum lectionum nomine proposuit.*

§. 15. II. *Consilia & Responsa Academica, edita 1677.*

III. *Jus Ecclesiasticum 1689.* cui in fine accesserunt, *Prælectiones ad Regulas Juris Canonici:*

IV. Tractatus *de Processu concursûs creditorum 1683.*

§. 16. Imposterum quoq; desideratam *Sacrarum Meditationum* editionem promisit laudatus Dn. Strykius in mnemosyno, quod, ut singularem suam erga Socerum meritissimum testaretur pietatem, fatali illi Pandectarum titulo, *de mortuo inferendo & sepulcro ædificando,* cui beatus

 auctor

auctor anno 1672. die XIV. Decembr. ultimam admovit manum, præmisit.

§. 17. In allegatarum Exercitationum Justinianearum *XX. ad pr. Inst. de Emt. & Vend. n. 9. seqq.* suam de Auro Chymico sententiam exponit his verbis: Sed quid si Alchymisticum aurum pro vero vendatur? Quod si aurum illud à Chymicis elaboratum verum aurum est, ut defendit Sennert. in libr. *de Chymic. & Galenic. consensu. c. 2.* confer *Scheplitz ad Consuetud. Marchic. p. 4. t. 4. §. 1. n. 24.* &, ut artifices ajunt, nonnullis qualitatibus tantum distat, emtionem valere consequens est. *l. 10. ff. de contr. emt.* ut tamen venditor teneatur in id, quanti interest, emtorem deceptum non esse. *l. 45. ff. h. t.*

CAP. XXXI.

De aliorum quorundam JCtor. opinionibus aurum Chymicum concernentibus.

§. 1.

HEnricus Rudolphus Redeker, JC. Rostochiensis Disputationem de *Nummo ejusque corruptione ac reductione*, à Respondente, Dn. Friderico Adolpho Hansen, nunc Regiminis Glückstadiensis Consiliario gravissimo, Dn. Affine meo honoratissimo elaboratam, anno 1673. habuit, ubi in §. 12. hæc de Alchymia habet: Aurum *Alchimicum* sive *Alchimisticum* Dd. in diversum rapit, *Afflict. tit. de regal. n. 21.* & plurimi ad monetandum esse habile arbitrantur.

§. 2. Contrarium verius credit *Decianus l. 7. c. 23. n. 12. Adamus Keller lib. 2. de offic. Juridico-Polit. c. 19. Becer. c. 4. n. 11.* ad alium vero usum licitè posse adhiberi, sibi persuadent; Ubi simul monent, quod non singulis, qui plerum-

que

que exercitio & usu hujus artis omnes suas absumunt facultates, sed tantùm Principibus & locupletioribus confectio illius auri sit permittenda.

§. 3. *Jacob. August. Thuan. Hist. lib. 48. pr.* de Granatæ Rege Bulhari scribit, illum artem metalla cætera in aurum trasmutandi percalluisse.

§. 4. Mirabile idem recenset exemplum *Histor. 104. in fine.* de puero septenni, cui nomen Christophorus Müller, fabri lignarii filio in Quadis, quod illi anno 1593. loco dentis, qui ei anno critico exciderat, maxillaris aureus optimi auri Pannonici sit renatus.

§. 5. Cæterùm non desunt, qui planè artem Alchimisticam improbant, illamque fallacem & fatuam dicunt: *Tessaur. p. 1. n. 42. Viv. comm. opin. 519. in fin.* ipse Pontifex *in capit. un. de Crim. Falsi in Extravagant. Commun.* non solùm ex auro alchimico nummos cudere vetat, sed & eos, qui istiusmodi aurum vel argentum fecerint, fieri mandaverint, operam præstiterint, vel expenderint, infamiæ notâ aliisque pœnis afficit.

§. 6. Nos brevitatis studio illam litem Chimicis commendamus, ut oleum operamve pro lubitu perdant, & ex auro fumum conficiant. *Hactenus ille.*

§. 7. D. Petrus Müllerus, JCtus Jenensis, in disputatione de *Persona excellentia* Jenæ 1682, Respondente *Salomone August. Claudero* habitâ, *cap. 2. thes. 9.* ad quæstionem, An Princeps in cudenda moneta adhibere possit aurum & argentum Chymicum? *Hermes fascic. Jur. publ. c. 12. n. 25.* rectè negativè respondet, cum in commercium tanquam aurum deduci nequeat &c. tradente *Martin. Delrio disquisit. magicar. lib. 1. c. 5. qu. 1.*

§. 8. Johannes Guilielmus Pfennigk, Jur. Doctorand. in Tractatu de *Rei numariæ mutatione & augmento*, **von steigender und fallender Müntze** *l. 2. c. 8. n. 20. seqq. pag. 179.* paulo prolixius de hâc materia agit. Spectat hûc, *inquiens*, omninò aurum Alchymisticum, studio metallurgico & singulari artificio ab iis, qui Chymici audiunt, confectum, quod an pro vero sit reputandum, probamque suam in lapide Heraclio sustineat, disquiritur anxiè.

§. 9. Tuentur affirmativam non pauci, eandemque rationibus his ferè colorare nituntur: quod aurum verum arte Chymica possit effici, idemque tot experimentis artifices peritissimi dederint comprobatum. Videatur uberius differens Hermannus Conringius de *Hermetica Ægyptiorum vetere, & Paracelsicorum nova medicina c. 3. §. 26. & 27.*

§. 10. Mihi tamen adversantium sententia potior arridet, eandemq; ut promtius sequar, suadet auctoritas Petri Mülleri *Tract. de conventibus Circulorũ, cap. 8. num 48. seqq. & Dissertatione de Personæ excellentia c. 2. th. 9.* Principio enim Jure Pontificio *Extrav. Comm. c. un. de Crim. Fals.* prohibita videtur omnis ex auro Chimico conflatio.

§. 11. Deinde utut interdum probæ notæ reperiatur, tamen rarissimè hoc evenit, sed colore vel specie saltem id mentitur, & adeò clanculum quidem, ut fraus dignosci, non nisi à peritissimis Artis Docimasticæ magistris possit: Nefas proinde foret, in cōmercium tanquam aurum deduci, quod verè tale non est.

§. 12. Porrò semper habenda est in Rep. ratio istius, quod sæpius fit, non autem perinde ejus, quod rarò: Aurum Chymicum plerumq; esse falsum, dolumq; latentem secū ducere, nemo facilè diffitebitur: satius itaq; & consultius est, non tantùm confectionē ex hac fallaci materia, verùm etiam ipsum studium Alchymisticum è Rep. tollere, aut certè non cuivis permittere.

§. 13. Quo

§. 13. Quo collimat Martinus Delrio l. 1. *Disqu. Magic. c. 5. qu. 4 §. 4.* Ex his omnibus patet, *verba ipsius recenseo*, optimam esse, quam ajunt, Angliæ legem, Ne ulli sine permissu Principis sub pœna capitis, liceat Alchymiam exercere. Quam legem expediret etiam alibi ferri, nam tùm cum delectu princeps talia potest permittere, consideratis circumstantiis prædictis. Tunc etiam cessarent pericula, quæ diximus.

§. 14. Non absque jactura sanè irreparabili suis sumtibus Artem hanc exerceri persuasa fuisse aliquot suprema Germaniæ capita, in vulgus notum est.

§. 15. Experimenta ipsius rei, si quisquam alius in orbe, nunc frequentare procul dubio ardet Galliæ Rex, hostis Imperii infensissimus. Produnt id monetæ & aureæ & argenteæ nuper in regno ipsiusmet percussæ, quarum farraginem dijudicârunt & ad Lydium lapidem revocârunt peritiores, præstigiasque nostris fugiendas pronunciârunt.

§. 16. Variorum hactenus JCtorum adduxi sententias, & quidem retentis ipsorum plerumque verbis, ne fortè aliquis, me alterutrius partis studio aliquid omittendo, addendo, aut immutando auctoribus alienam affingere voluisse mentem, suspicari queat. Quilibet ergo æquus & à præjudiciis immunis lector ipse, collatis Doctorum rationibus, facilè intelliget, quorum sententia, tanquam probabilior, rejectâ alterâ, amplectenda sit.

CAP. XXXII.

De Chymia per Astrologiam adumbrata.

§. 1.

CHymici, ut pretiosissimum Sapientiæ suæ thesaurum abscondèrent, indignisque aditum ad regis palatium præclude-

cluderent, Ægyptiorum Sacerdotum, hoc eſt, Philoſophorum more hieroglyphicis ſignis ſua involverunt arcana, ut non niſi digni, & quidem ab ipſis Sapientibus edocti, illa intelligere, & Heſperidum hortos ingreſſi aurea decerpere impunè poſſent poma.

§. 2. Hinc artifices non tantùm per ſimilitudines ex Botanicis, Politicis, & Oeconùicis petitas, ſed etiam per parabolas Theologicas obnubilârunt artem, unde Gentilium Poëtæ de Indigetum, deaſtrorum, ac Heroum ſuorum connubiis, bellis, æmulationibus, &c. fabulas fingere anſam arripuerunt.

§. 3. Quibus figmentis ſimpliciores, cum ejusmodi metamorphoſes & mirabiles actiones non intelligerent, neſcio quæ divina & ſupernaturalia conceperunt miracula, & à callidioribus circumventi in ſuperſtitioſiſſimum idololatriæ abyſſum proh! præcipitati ſunt.

§. 4. Nihil autem frequentius eſſe, quam operationes Chymicas ſub ſignis Aſtrologicis abſcondi, multi jam dudum animadverterunt, nec tamen omnia explicârunt; Operæ pretium itaque duxi, aliqua à me hactenus adnotata adducere, ut benevolus Lector inde videre poſſit, quam facilè rerum Chymicarum imperiti à ſuperſtitioſis Aſtrologorum vorticibus in immenſas errorum abripi queant voragines.

§. 5. Johannes Baptiſta du Hamel Operum Philoſophicorum *tomo I. pag. 240.* mentionem facit libri cujusdam, à Gallo quodam ſcripti, cujus titulus: *Abregé de l' Aſtronomie inferieure &c.* Hoc eſt: *Epitome Aſtronomiæ inferioris, explicans ſyſtema Planetarum, duodecim ſigna Zodiaci, aliasque conſtellationes Cœli Hermetici, cum ſpecimine Aſtronomiæ naturalis adverſus Ptolemæum, Copernicum, & Tychonem:*

quo

quo demonstrantur illorum errores circa distantiam, magnitudinem & motum astrorum, cœlumque Solis constitui supra fixas & errantes, per J. D. B. Parisiis apud Sewleque & Remy 1644.

§. 6. Hunc anonymum refutaturus du Hamel ex prima parte sequentia excerpsit: *Sed jam*, inquiens, *tempus est, ut aggrediar tùm Hermeticam seu inferiorem, tùm Naturalem seu superiorem, ut ipse loquitur, Astronomiam.*

§. 7. *Ab illa igitur, ut nobiliori, suo quidem judicio, opus orditur suum, & demonstrare nititur, nomina, figuras, ordinem & proprietates inditas tùm planetis, tùm signifero, tùm reliquis cœli constellationibus, originem sumsisse ab Alchymia: neque aliud esse duodecim signa & domos Zodiaci, quam præcipuas magni operis, seu Philosophici Lapidis conficiendi, rationes.*

§. 8. *Caput autem & caudam Draconis, Cepheum, Cassiopeiam, Andromedam, Perseum, caput Medusæ, Plejades, Ursam & Orionem præcipuè, aliasque configurationes ortum habuisse ex divinis Chymiæ mysteriis, Astronomosque & Poëtas suas fabulas omnes hausisse ex veritatibus Hermeticis, ænigmatibus his involutas.*

§. 9. *Nec aliunde fluxisse illam celebrem Aristarchi de motu terræ sententiam, quam ex dictis Pythagoræ malè intellectis. Cum enim hic, illius magister, conficiendi auri artem probè callens,* (quod probat Anonymus ex aurea coxendice, de qua ipse gloriatur Pythagoras, ut ajunt fabulatores) *doctrinæ suæ Hermeticæ mysteria vellet involvere Geometriæ figuris, aliisq; mathematicorum præceptis, suosq; auditores scientiam illam docere sub ænigmatibus sex corporum Geometricorum, variisq; Astronomiæ involucris: contendit Anonymus, Platonem & Aristarchum fictis his verbis circumventos ipsius placita ad literam, non ad sensum interpretatos fuisse.*

§. 10. *Pla-*

§. 10. *Platonemq; figuris istis inhæsisse, Aristarchum verò ex hoc effato*, Terram esse velut unum ex astris, *ipsi motum & locum in cœlo, non in mundi centro, tribuisse.*

§. 11. *Et sic omnia à Pythagora, aliisque veris Hermeticisque Philosophis, verè, sed emblematicè, ad Artem Chymicam & Chrysopœiam dicta ab illis ignaris Geometris & Physiologis à vero sensu detorta fuisse.*

§. 12. *Hincque natas fabulas omnes tùm Poëtarum, tùm Astronomorum, quod non illepidè, sed eleganter & ingeniosè sanè probat hic author, eo tamen, modo & iis argumentis, quibus sui similes venditare consueverunt suas ineptias, nugas & fatuitates.*

§. 13. *Sic enim voco libros illorum, qui nescii tam profundæ scientiæ, quàm non impugno ex proposito, de illa tamen adeò audacter & confidenter loqui prætendunt, ac si Hermetes ipsi aut Gebri concionarentur. Atque hæc est prima pars libri propositi, cujus intentum refellere aut approbare, non est hujus loci nec instituti nostri.* Hactenus du Hamel.

§. 14. Quamvis Anonymus hic aliqua, primâ fronte veritati Astronomicæ quodammodo repugnantia, proferat, minimè tamen contemnenda sunt, quæ ratione signorum Astrologicorum ex Chymia desumtorum statuit, ut ex iis, quæ paulo post proferemus, patebit.

§. 15. Hoc solummodo hîc monuisse sufficiat, nullam, aut vix longe petitam ab Astrologis dari posse rationem, quare Saturnus per semicirculum cruci subjectum ♄, Jupiter verò per semicirculum cruci alligatum ♃ signetur. Chymici contra facilè rationes harum figurarum dare solent, dum per crucem plumbo verticaliter impositam majorem imperfectionem, cruce autem semicirculo stanni lateraliter adjunctâ, mediocrem debilitatem significari dicunt.

§.16. Æque

§. 16. Æquè obſcuræ ſunt notæ Martis & Veneris, quarum illa per circulum, ex quo ſagitta obliquè erumpit ♂, ſive circulum, cui crux obliquè imponitur ♂, hæc verò per circulum cruci impoſitum ♀ indigitatur. Chymici contra inde demonſtrant convenientiam horum metallorum; unde mechanici peritiores plerumque matricibus orichalceis vel cupreis chalybeas jungunt cochleas.

§. 17. Signa Solis, nempe circulus integer cum centro ☉, & Lunæ, nimir. duo ſegmenta circuli ☽, quorum exterius ſemicirculum denotat, interius verò ſemicirculo minus eſt, aliquam cum Planetis cœleſtibus habent convenientiam; longè melius autem qualitates Auri & Argenti exprimunt, quia Aurum, utpote perfectiſſimum metallum, circulo, figurâ nimirum perfectiſſimâ, Argentum verò, paulò imperfectius, duobus ſegmentis circulo minoribus ſignatur.

§. 18. Plura de ſignis ejusmodi Chymicis eruditè proponuntur à Wilhelmo Chriſtophoro Kriegsmann in ſuo TAAUT, ſive in ſeiner Außlegung der Chymiſchen Zeichen/damit die Metallen und andere Sachen von Alters her bemercket worden/ qui conſuli poterit.

CAP. XXXIII.

De Trithemii opinione.

§. 1.

JOhannes Trithemius, Abbas Spanheimenſis, aliàs ob Steganographiam & Claviculam Salomonis Germani celebris, Chymicus ſuperiori ſeculo nobilis, tractatum reliquit, ubi inter alia Aſtrologiam Chymiæ cultoribus

commendat, & adjuncto schemate, Planetarum situm exhibente, metallorum harmoniam ac transmutationem adumbrat.

§. 2. Postquam ergo naturas metallorum quodammodo exposuit, ita pergit: *Qui cupit aliquid ex profundissimæ Chymiæ Scientia ad finem perducere, opus est, ut corpora* cœlestia *benè consideret, earumque qualitates & naturas & positiones diligenter agnoscat: Quod si fecerit, inveniet divinâ gratiâ inexplebilem in iis intellectum.*

§. 3. *Ideoque constitui sapientiæ filio, non mihi, de iis rebus in apertum ponere, quibus consideratis multa alia, etiam majora forsan, per seipsum investigabit.*

§. 4. *Perspice figuram præcedentem cum ingenio, & videbis, me philosophicè de his rebus scriptitasse. Sol residet in medio, tanquam Imperator Planetarum, totum Mundum & cæteros Planetas potentissimè gubernans.*

§. 5. Supra

§. 5. *Supra tres Planetæ constituti, & infra tres. Mars est superiùs Soli propinquior, Venus infrà propior. Si igitur Lunam in Solis naturam provehere desideras, necessarium est, ut ex Marte & Venere subtilissimos & tingentes spiritûs extrahas.*

§. 6. *Non tamen hi, quia volatiles sunt, Lunam tingere possunt, nisi priùs fermento Solis, quod est omnium perfectissimum, retineas & congeles.*

§. 7. *Aliud: Si Sol Luna fieri debeat, oportet duos Planetas intermedios, Lunam & Solem, prius secerni & segregari (Veneris per ingredinem Lunam intellige, humiditatem verò evaporabilem per Mercurium.)* Hæc *duo obstacula nonnulli scioli* norem & gluten rambium movent *ineptis stolidisque vocabulis nuncupaverunt.*

§. 8. *Jupiter stat super Solem inter planetas duos, similiter Mercurius infrà inter duos, & his duobus Venus & Luna exprimitur.*

§. 9. *Nota: Totam Alchimiam tantùm in his metallicis corporibus comprehensam; sed nonnullis rebus, utpote salibus, Aquis fortibus, & Vegetabili egemus, quibus corpora appropriatè mundantur, & eorum spirituales & subtiles naturæ extrahuntur.*

§. 10. *Et qui hæc omnia cum diligentia perspexerit, is ad Philosophiæ naturalis majora mysteria procul dubio est perventurus.*

CAP. XXXIV.

De Tychonis Astronomia Terrestri.

§. I.

NOn immeritò hîc aliqua dicenda erunt de Illustri illo Danorum Astronomiæ restauratore, Tychone Braheo, qui Chymicos labores Astronomicis junxit speculationibus, & in Mechanica suâ, non procul à fine, & quidem ad calcem illius capitis, ubi *De iis, quæ ante annum 1598 in*

Astronomicis, *Dei dono*, exantlaverat, quæ postea exsequenda restabant, agit, sequentia scribit:

§. 2. *Quin & in Spagyricis operationibus, seu Pyronomicis exercitiis, non minimam impendi curam, ut & hoc obiter hîc indicem, cum ea, quas tractat, materia cælestibus corporibus & influentiis analogæ sint: Ideoque* Terrestrem Astronomiam *appellare soleo.*

§. 3. *In hâc cognoscendâ tractandâque inde à vicesimo tertio ætatis anno non minus, quàm cælestibus occupatus, plurima, tàm in metallis, quàm mineralibus, tùm quoque gemmis & vegetabilibus atque crescentibus, aliisque materiis hûc pertinentibus hactenus multo labore, nec mediocribus sumtibus, expertus sum.*

§. 4. *De quibus cum illustribus & principibus viris, aliisque præstantibus & eruditis, qui talibus afficiuntur, atque eorum cognitionem aliquam habent, ingenuè conferre, atque nonnulla iis communicare per occasionem non tergiversabor, modo mihi de eorum voluntate constiterit, quod ea secreta habituri sint.*

§. 5. *Talia enim vulgaria fieri, nec expedit, nec æquum est. Neque enim cuivis datum, licet multi ejuscemodi profiteantur, hæc mysteria debito modo, secundùm Naturæ exigentiam, innoxiè atque utiliter exsequi.*

§. 6. Ex his apparet, Tychonem in Chymicis haud vulgariter & leviter doctum fuisse, & sine dubio signorum Astrologicorum Chymicas explicationes intellexisse, unde Chymiæ novum, nempe ASTRONOMIÆ TERRESTRIS, nomen addere voluit.

§. 7. Simili fermè modo Johannes Baptista Porta per signa Astrologica, non Sidera, vel Planetas, aut cœli Domicilia, sed Temperamenta, figuram sive formam externam humani corporis, rugas, lineas, protuberantias, maculas, nævos in quacunque corporis parte apparentes, signi-

ſignificari contendit, & propterea PHYSIOGNOMIAM COELESTEM conſcripſit. Quæ tamen ſententia minimè probabilis mihi videtur.

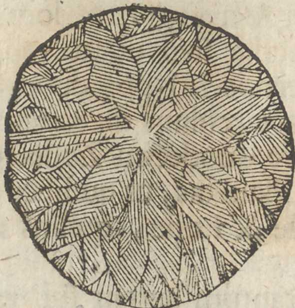
CAP. XXXV.

De Chymica characterum Aſtrologicorum explicatione.

§. 1.

AStrologorum Signa à Chymicis primùm inventa, & ad arcana ipſorum occultanda præcipuè fuiſſe adhibita, ex præcedenti quodammodo patet capite.

§. 2. Chymicis characteres ambiguos, & quidem Aſtrologis communes, metallis & mineralibus imponendi occaſionem dediſſe videtur ſtellaris Reguli Antimonii Martialis figura, qualem ab amico quodam communicatam hîc apponere volui.

§. 3. Propterea etiam Baſilius Valentinus, celebris Chymicus, qui circa finem ſeculi XIV. floruiſſe putatur, in Triumpho Antimonii non modo Antimonium, ſed omnia metalla quoque vocat Aſtra; des Goldes Aſtrum, inquiens, fechte ich dießmal nicht an. Denn ich weiß ohne

das sehr wol/ daß ich für ihm Entsetzung/ Furcht/ und Zittern haben muß. Wie wol ich Antimonium vielen Haupt-Sachen der Artzeney weit vorgehe / jedoch kan ich zwar universaliter nicht verrichten das jenige / was das Astrum Solis vermag; das Astrum Mercurii lasse ich zurücke/ weil ich so wol / als sie / aus einem gezeuget / aber / wegen der Himlischen durchdringenden Wirckung / dem Astro Solis alle Herrschafft überlassen muß.

§. 4. Paulò post pergit: Weil das Gold in seinem Astro eines perfectern Sulphuris und perfectern Mercurii theilhafft worden / weder die andern metallen und mineralien/ so ist auch seine wirckende Krafft viel mächtiger/ weder die andern Astra der metallen ꝛc. Item: die wenigste bekümmern sich darüm / in welchem centro das Astrum Antimonii beruhe. &c.

§. 5. Signa Astronomorum primaria sunt, characteres tàm Planetarum, quàm Signorum Zodiaci, quibus accedunt duodecim Astrologorum domicilia.

§. 6. Domicilia sive domûs ab Astrologis dupliciter sumuntur, nempe I.) pro duodecim illis cœli spatiis, per Positionis circulum determinatis; deinde pro Dodecatemoriis sive duodecim Zodiaci Signis, quæ ita distribuuntur inter Planetas, ut quilibet duas sortiatur domûs, exceptis Sole & Luna, quibus singulæ solummodo cedunt.

§. 7. Non tantùm autem sub ratione Domiciliorum distribuuntur Signa, sed aliæ quoque illis qualitates, quas in Dignitates & Debilitates essentiales dividunt, adscribuntur.

§. 8. Essentialium Dignitatum sunt IV. nempe Domus, Exaltatio, Triplicitas, & Decanatus.

§. 9. De-

§. 9. Debilitatum essentialium duæ solummodo habentur, Detrimentum videlicet & Casus, quemadmodum ex sequenti patet

TABULA

Signa	Domus est	Exaltatio	Triplicitas	Decanatus	Detrim.	Casus
Dignitates					Debilitates.	
			D. N.	10, 20, 30.		
♈	♂. D.	☉	☉ ♃	♂. ☉. ♀.	♀	♄
♉	♀. N.	☽	♀ ☽	☿ ☽ ♄	♂	
♊	☿. D.	☊	♄ ☿	♃ ♂ ☉	♃	
♋	☽	♃	♂	♀ ☿ ☽	♄	♂
♌	☉.		☉ ♃	♄ ♃ ♂	♄	
♍	☿. N.	☿	♀ ☽	☉ ♀ ☿	♃	♀
♎	♀. D.	♄	♄ ♀	☽ ♄ ♃	♂	☉
♏	♂. N.		♂	♂ ☉ ♀	♀	☾
♐	♃. D.		☉ ♃	☿ ☽ ♄	♀	☊
♑	♄. D.	♂	♀ ☽	♃ ♂ ☉	☽	♃
♒	♄. N.		♄ ☿	♀ ☿ ☽	☉	
♓	♃. D.	♀	♂	♄ ♃ ♂	☿	☿

§. 10. Licet autem non omnia hujus tabulæ membra nunc chymicè explicare queamus, aliqua tamen suppeditabo, ex quibus videri possit, non sine ratione me antea dixisse, sub Signis Astrologicis chymicam latere Sapientiam.

§. 11. Per Martem intelligi Ferrum sive chalybem, vulgo notum est. Per Arietem autem Antimonium denotari, me legere memini: Ex tabula præcedenti patet, Martis

tis domum propriam esse Arietem, i. e. Antimonium esse proprium Ferri minerale, & propterea nullum aliud metallum Antimonio junctum tàm elegantem producere posse Stellam, quàm Ferrum.

§. 12. Porrò Solem in Ariete exaltari, tabula innuit. Aurum, quod per Solem significatur, mediante Antimonio purgari, & splendidissimum adipisci colorem, experientia docuit aurifabros.

§. 13. Veneris detrimentum esse Arietem, ex tabula videmus. Per Antimonium ♁, Venerem ♀ h. e. æs cyprium destrui, ex utriusque signatura haud obscurè colligitur.

§. 14. Saturno adsignatur domus in Capricorno & Aquario. Plumbo itaque convenire videtur ⦶ Nitrum sive Sal petræ, quod Capricorno, nec non Aquario comparari solet à nonnullis Chymicis, qui Nitrum vocant hydram, eine Wasserschlange oder Steinschlang/welche durch die Felsen kreucht. *Basil. Valentin. in Repet. Lapid. Philos. p. 105.* Experientia autem testatur, plumbum nitro junctum, in crucibulo igni impositum, tantæ esse efficaciæ, ut crucibulum perforet.

§. 15. Sagittarius vocatur domus Jovis; per Sagittarium intelligi Sulphur commune 🜍, per Jovem ♃ verò Stannum aliqui putant, quòd stannum magis, quam reliqua metalla à Sulphure afficiatur.

§. 16. A Sole & Luna reliqua metalla certis & diversis gradibus perfectionis differre, ante laudatus Kriegsmannus in suo TAAUT. *pag. 58. cap. 29.* ex antiquis characteribus probat.

Argentum ☽ vel ☽	☉ Aurum
Plumbum ♄	♁ Antimonium vel Saturnus
Stannum ♃	♂ Ferrum (duplicatus.
Argentũ vivũ ☿ vel ☿	♀ Cuprum

§.17. Me-

§. 18. Metalla superius cruce notata, nempe ♄ & ♁, summâ laborant imperfectione, & difficillimè curantur: à latere signata, ♃ videlicet ac ♂ mediocriter afficiuntur: inferiùs cruciata, nimirum ☿ & ♀ facilius, quàm reliqua, sanari posse dicunt.

§. 19. Idem Kriegsmannus autem loco citato duplex Mercurii signum, duplicem quoque Mercurium notare putat, nempe veteres per ♅ significasse, Argentum vivum per ☿ verò principium mercurii, vel potius metallorum.

§. 20. Porrò reliquorum mineralium signa, à Veteribus adhibita, pleraque deperdita aut corrupta, paucissima verò genuina superesse autumat. Nempe 1. Æruginis, 2. Victrioli, 3. Cinnabaris, 4. Arsenici, 5. Sulphuris, 6. Aluminis, 7 Nitri, 8. Salis communis, 9. Salis Armoniaci, 10. Salis Alcali, & 11. Tartari.

§. 21. Auctor Arcani Hermeticæ Philosophiæ operis, quem aliqui Spagnetum (*Espagnet*) Burdigalensis Parlamenti Senatorem fuisse existimant. *num.* 137. ita scribit: *Tempora Lapidis quærentem Philosophorum signifer docebit: Primum enim Opus ad Album in domo Lunæ; secundum in secunda Mercurii domo terminari debet.*

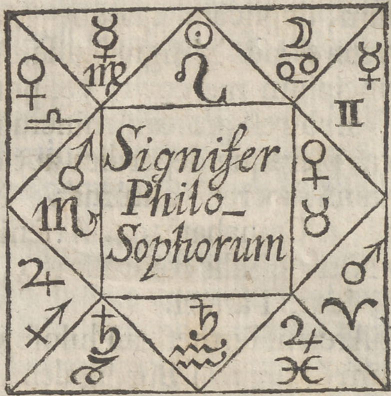
§. 22. *Primum autem Opus ad rubeum in secundo Veneris domicilio; postremum verò in altero regali Jovis solio desinet, à quo Rex noster potentissimus coronam pretiosissimis Rubinis contextam suscipit.*

§. 23. Aliquibus editionibus in fine adjungitur Signifer hic Philosophorum cum Planetarum Domiciliis.

§. 24. *In Figura descripta cuilibet Planetæ duplex domicilium à Veteribus designatum est, Sole & Lunâ exceptis, quorum quilibet unicum sortitur domicilium, invicem vicinum: Omnesque Planetæ propria occupant domicilia.*

§. 25. Philosophi in opere suo Philosophico *tractando Annum suum ab hyeme incipiunt, à Capricorno scilicet, quæ domus est prior Saturni, & dextram versus commeando.*

Septentrio
Æstas

Oriens
Ver

Occidens
Autumnus

Hyems
Meridies

§. 26. *Secundo loco altera domus occurrit in signo Aquarii, quo tempore Saturnus, id est, nigredo operis dominari incipit, post 45 vel 50 diem.*

§. 27. *Adventante Sole in Piscibus, Opus fit nigrum nigrius nigro, & caput corvi incipit apparere.*

§. 28. *Tertio mense exacto, & Sole Arietem ingrediente, incipit sublimatio, sive Elementorum separatio.*

§. 29. *Sequenti usque ad Cancrum opus dealbant.*

§. 30. *Cancer nitorem & splendorem addit supremum, & omnes dies Lapidis seu sulphuris Albi, seu Opus Lunare sulphuris adimplet perfectè, Lunâ in domo sua gloriosè sedente & regnante.*

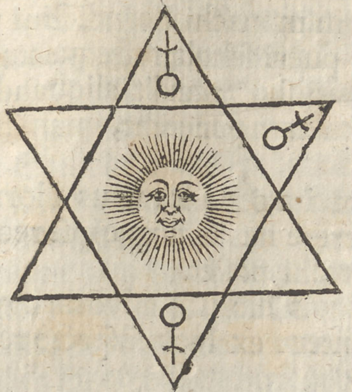
§. 31. In

§. 31. *In Leone, Basilica Solis, incipit Opus Solare, quod in Libra terminatur in Lapidem rubeum, seu sulphur perfectum.*

§. 32. *Quæ duo restant signa, Scorpius & Sagittarius Elixiris complemento debentur.*

§. 33. *Et ita Saturno regnante initium, Jove verò regnante finem & perfectionem adsumit mirabilis ille Philosophorum fœtus.*

§. 34. Alius quidam Philosophus Recentiorum & præcipuè Theophrasti viæ abbreviatæ labores præliminares ita designavit.

§. 35. Ignem, Aërem, Aquam, Terram his Signis 🜂 🜁 🜄 🜃 notare solent: unde in Figura præcedente duo triangula, decussatim conjuncta, haud incommodè quatuor Chymicorum Elementa repræsentare videntur.

§. 36. Ex his abunde apparet, meam sententiam minimè absonam esse, dum dixi, signa ab Astrologis hactenus usurpata, primitùs à Chymicis fuisse inventa, ac propterea sub Astrologorum characteribus chymicam latere sapientiam.

CAP. XXXVI.

De mirabili Historia Walkenriethensi.

§. 1.

QUamvis ſequentia à ſcopo mihi propoſito aberrare quibusdam videri poſſint, illa tamen ab amicis aliquibus communicata ſilentio, utpote rara, præterire nolui.

§. 2. Quod autem ad hiſtoriam Walkenriethenſem attinet, illam Beatus noſter Morhofius aliquando narravit, cujus contenta erant: In Cœnobio Walkenriethenſi, ubi olim monachi Benedictini vixerunt, poſtea Adoleſcentes & pueri ſcholam frequentantes Ducali munificentia ſuſtentati ſunt, accidit aliquando, ut Adoleſcentes in periſtylio metam ponerent, quam ſaliendo ſuperare certabant.

§. 3. Dum ita certant, unus illorum in loco quodam pedibus hærere ita, ut neque ipſe recedere, nec à commilitonibus ſubtrahi poſſet.

§. 4. Aliquis illorum advocat Præceptorem, qui itidem adoleſcentem ex loco ſuſpecto removere, ſed fruſtra conatur.

§. 5. In mentem igitur venit, locum, ubi conſiſtebat puer, conjuratione ita diſpoſitum fortè eſſe, ut recedere non poſſet, niſi aliquod occultum manifeſtaſſet.

§. 6. Jubet igitur undique circumſpicere, cumq; adoleſcens obtemperans animadverteret in pariete literas ac characteres, illosque Præceptori deſignaſſet, intellexit, ibi latere aliquem theſaurum, & è veſtigio puer antea quaſi affixus liberè ex loco conjurato recedere potuit.

§. 7. Paulo

§. 7. Paulo post ille Præceptor clàm locum in pariete designatum aperuit, & postquam pyxidulam extraxit, supellectile sua relictâ se subduxit, unde aliqui, in pyxide Lapidem Philosophicum fuisse, suspicati sunt.

§. 8. In veritatem hujus narrationis inquirenti oblatæ sunt literæ à Dn. Johanne Sternio, Lüneburgensi Bibliopola celeberrimo circa Klendas Apriles superioris Anni scriptæ, quibus paulo aliter illa historia describitur, cujus verba recensere haud erit inutile.

§. 9. Ita autem scripsit: Anno 1656, da ich mich zu Wolffenbüttel auffhielte / begehrte mein seel. Vetter Heinrich Stern / ich solte nach Walckenriede zu dem damaligen Rector, M. Möring / reiten / und mich erkundigen / wie sein Sohn / der in dem Stifft bey diesem Manne war / sich befünde und fortkäme: Welches ich denn thät / und wegen Einsamkeit und Stille des Orts ein par Tage bey ihm blieb / so daß der seel. Mann bey müssigen Stunden mich in den ruinirten Gebäuden herum führete.

§. 10. Wie wir nun durch einen langen Mönchsgang spatzierten / sagte er / er müste mir eine wunderliche Sache erzehlen; nemblich es hätten vor einer Zeit in dem langen Gange die Knaben ihre Ergötzlichkeit gehabt / und ihnen ein Zeichen geleget / wer darüber springen könte; In dem sie sich nun üben / begiebt sichs / daß ein Knabe in seinem Sprunge mit beyden Füssen auff einen Ort zu stehen kömmet / woselbst er unbeweglich muß stehen bleiben.

§. 11. Die Knaben erschrecken / reissen und zerren ihn / aber vergebens / sie können ihn nicht von der Stelle los kriegen / werden also gezwungen zu dem Rector zu gehen / und es ihm zu sagen.

§. 12. Der Rector findet den Knaben auff der Stelle/ kan aber eben so wenig helffen. Es fället jhm nach langem Suchen und Sinnen endlich bey/es müsse/als an einem alten Münchsorte/ vielleicht einige Beschwerung verhanden seyn/und saget dem Knaben/er solle fleissig um sich sehen/ ob er etwan ein Zeichen oder Schrifft ersehen könte.

§. 13. Welches der Knabe thut/wird auch endlich an einem Pfeiler was geschriebenes gewahr in Griechischen Buchstaben/ welche er hersagen oder entwerffen muß. Der Rector nimt so viel darauß/in dem Pfeiler wäre ein Geschirr mit Gelde/wer auff den Punct auff der Erden würde treten/ solte die Schrifft sehen/und das Verborgene offenbaren.

§. 14. So bald der Rector auff den Verstand kommet/gehet der Knabe los/ wie vorhin.

§. 15. Der Rector redet davon/und wird in dem Pfeiler nach der Anweisung gesucht/ auch ein steinern Geschirr eingemauret gefunden mit Gelde/ so wie ein Viertel Rthl. von Grösse/ aber sehr dünne geschlagen gewest; der Topf mit dem Gelde ist dem Hertzog Christian Ludwig/ Christmilder Gedächtniß/nach Zelle gebracht; wie aber die Knaben geheissen/oder wer sie gewesen/ ist mir nicht mehr zu entsinnen. ꝛc.

§. 16. Plura, eaq; specialiora, de hoc Cœnobio, quod prope Hercymiã, non procul Mœliboco sive Bructero monte, Klettebergam versus, situm est, exploranti, in tempore Nobilissimi & Experientissimi Dn. Jacobi Weitii, Med. Doct. & Pract. celeberrimi, Sereniss. Saxoniæ Ducum Archiatri & Consiliarii gravissimi, nec non civitatis Gothanæ Consulis Prudentiss. &c. rerum Chymicarum peritiss. Fautoris & Amici mei honoratissimi literæ sunt oblatæ, quibus eandem commemorat Historiam, verbotenus hic appositam.

§. 17. Den

§. 17. Den Zustand / inquit, des Knabens zu Walkenrieth betreffent ist solcher also. Bey nahe vor 36 oder 40. Jahren war da noch ein sonderliches Collegium, und ist über dem Creutzgang ein Saal / darauff / ehe das alte Gebäude abgebrochen worden / an der Decke ein Circul / und an der Wand gewisse Schrifft und Characteres sich befunden. In dem Fenster aber war ein Kasten mit Steinen sehr wol gefügt / daß man jhn mit Steinen hat zuschieben können.

§. 18. Als nun ein Schüler auff diesem Saal oben in den Circul kömbt / kan er nicht wieder von der stelle kommen. Der Circul und die Schrifft an der Wand ist sonst nicht / als eben in diesem tempo, worin der Schüler verfallen gewesen / zu sehen.

§. 19. Als aber der Schüler sich eben auff dem punct befunden / hat er so wol den Circul über sich sehen / als die Schrifft an der Wand nach Osten lesen / und den steinern Schranck gegen Süden / sonderbahr bezeichnet / finden können. Da er dann auch darauff auß dem Circul wieder frey worden.

§. 20. Pergit laudatus Dn. Weitius enarrare, quod ipsi in Cœnobio, & quidem loco illo acciderit: Ich habe seid deme mit andern vielmahl den Schranck selbst examiniret: aber in Ao. 1687. mich gelüsten lassen / mit einigen auff den Saal zu gehen / und die Metall-Ruthe zu gebrauchen: da wir nicht weit vom Schranck / starcke Züge der Ruthen angemercket. Musten aber wegen grossen Schreckens / so uns alle ankam / von unserm Vorhaben ablassen.

§. 21. Denn es wurde am hellen Tage etwas dunckel umb uns; und ob gleich keiner den andern feig machte / waren wir doch alle erblaßt / und als wir uns wieder in sicherheit

heit gerettet hatten / konten wir einander fast gleichförmig erzehlen/ daß jedem gewesen/als wäre ein Wind durch Unß hin gegangen / und wir mit den Haaren biß an die Deck gezogen worden.

§. 22. Basilium Valentinum, quem aliqui nunquam extitisse autumant, in hoc Cœnobio degisse, & per tempus aliquod laboribus Chymicis operam dedisse, ex ejusdem Dn. Weitii literis desideratissimis certior factus sum: Basilius Valentinus, scribit, ist nicht ein nomen fictum ex Græco βασιλεὺς, sondern ein warer Geistlicher Ordens-Mann gewesen / bürtig auß dem Unter-Elsas. Wovon auch die Lucerna ⊖ Philosophorum oder der Filius Sendivogii im dritten *Principio de Sale, ni fallor, Cap. 2.* oder 3. Lateinischer *Edition*, hat / und deß Valentini eigenes Tractätlein *de Rebus naturalibus & supernaturalibus, ni fallor, cap. 1.* oder 2. *de Sp.* ☿ *ii.*

§. 23. Dieser hat / wie von allerhand Lapidibus particularibus, also von der Via humida & sicca grosse Dinge geschrieben.

§. 24. Unter denen Particularibus ist daß vornehmste der Lapis △ is auß seiner Minera ♄:

§. 25. Die Universalia tractiret Er gleich andern. Doch hat er eine Mineram gefunden / so er Astrum ☉lis nennet; ist lucida, rubra und in der Schweitz und Siebenbürgen anzu treffen/wie auch in Walckenrieth am Sonnenberg; Von welcher grosse Dinge zu hoffen und zu gewarten / in und auß sich selbst / und auch mit Zusatz ☉es.

§. 26. Zu der Via humida hat er in Walckenrieth gelegenheit bekommen/ bey damaligem starcken Cinnober Bergwerck-Baw / und wie ich von alten Curiosis gesichert worden / sich eine geraume Zeit würcklich alda auff gehalten.

§. 27. Ich

§. 27. Ich habe selbst bey Säuberung eines alten tieffē Ciñober-Schachts eine Berg-Stube in die 30. Lachter unter der Erden gefunden/ und alle zur Via humida nötige instrumenta. Darunter nebst vielen Oefen/ Steinen oder Backsteinen/ besondern ein gläsern Helm zu sehen war/ welcher gantz mit Lentore ponderoso ☿iali solubili in ▽a, Messerrücken dick überzogen war/ und als das schönste Silber und Gold außsahe.

§. 28. Zu der Via sicca aber ist er mit dem Philaletha nach dem Introitu ad occlusum Regis Palatium gantz conform gangen/ und augenscheinlich zu sehen/ daß Er von der in *cap. 19.* hochgerühmten Minera, wovon auch der Adeptus bey D. Schweitzern *in Vitulo aureo* eine zimliche Spur hinterlassen/ grosse Notitz zu Verkürtzung deß Wercks gehabt.

§. 29. Und glaube ich/ daß dieses deß Römischen Caji Arbeit gewesen/ wie solche beym Augurello *in Corysio I.* allegiret wird; da er ein aurum obryzum perfectissimum ab omnibus vinculis (*liberum*) & TRale gemacht. (*supra p. 25.*)

§. 30. In diesem Walckenrieth/ im Creutzgang nach der Kirche/ ist der Meister der erstmahligen Tinctur mit allen figuris in kleinen Thieren/ als Tauben/ Lilien/ und dergleichen unter 5. Bögen zu sehen/ so sehr rar ist/ und weil es noch in seiner natürlichen Farbe stehet/ da das andere fast alles ruiniret ist/ so ist es biß dato recht fatal.

§. 31. Prolixam hujus Cœnobii descriptionem inveniet B. L. in Topographia Ducatuum Brunsvicensis & Lünæburgensis *pag. 199.* ex qua sequentia hûc transscribere volui.

Anno 1127. à prima fundatione Cistertii 29; Anno 2. Imperatoris Lutharii III. Imperatoris piissimi; Pontificatûs sanctissimi Honorii

norii P.P. 2. consensu Reverendissimi Alberti ArchiEpiscopi Moguntini, in ipsius diœcesi fundata est Abbatia Walkenre, Cistercienſis ordinis ad radices Hercyniæ ſylvæ, in prædiis devotæ dominæ Adelheidis, quondam Comitissæ de Clettemberg, pertinentibus ad Imperiale castrum Sachsenburg, tunc destructũ: Et Advocato venerabili viro, Domino Henrico I, Abbate ex veteri campo, una cum religioso conventu, ut Deum ibidem jugiter colant, est monasterium humile assignatum.

§. 32. Tempus exstructionis hujus Cœnobii à Monachis hoc disticho significatum est:

Anno milleno centum ſemptemque vigeno
Walkrieth exstruitur, Christus ubi colitur.

CAP. XXXVII.

De aliis quibusdam Historiis Chymicis.

§. 1.

ELegantem historiam, quæ ante 43. annos accidit, communicavit mihi Illustris Dn. Wenzeslaus Wilhelmus ab Haugvvitz, Hereditarius in Guhren, &c. Regius Guraviensis Circuli Adsessor, & Quæstor gravissimus, gener supra *Cap. 1. §. 3. & 4.* laudati Dn. Ludovici à Schönleben/ quam descripsit Pharmacopola Wolaviensis, Michaël Morgenbesser/ & literis, una cum quadrante unciæ argenti ex plumbo facti, jam dicto Dno. à Schönleben transmisit.

§. 2. Literarum contenta præcipua hæc sunt: Wol-Edler &c. Ewr. Gestrengen begehren nach habe so viel mir noch wissend (weil es eine lange zeit) von bewuster Sache auffsetzen / und hierbey übersenden wollen/ wie auch ein halbes Loth von der transmutirten materie. *Wolaw. 14. Oct. 1672.*

§. 3. Descriptio ipsa ita se habet: Anno 1649. den 24. Febr. als ich zu Chur in Bünden in der Apotheken servirte/ kam ein reisender Mann zu mir / und begehrte etwas auß der Officin; in dem ich selbiges zusammen machte / gab er mir

mir zu verstehen / daß er auch der Apotheker-Kunst zugethan/ und wäre ein sonderlicher Liebhaber der Chymie und Alchymie, und wohnete ietzo zu Genua in Italien; bat mich auch zu sich ins Wirtshauß zum rothen Löwen zum Abend-Essen.

§. 4. Unter wärendem Discurs bey der Mahlzeit fragte ich jhn wegen des Universalis, ob es wol in der warheit bestünde/ daß ein Metall in das andere und besser könte transmutiret werden; worauff er mir dann unterschiedene sachen von Silber sehen ließ/ zeigte mir auch ein weisses Pülverlein/ welches die tinctur auff Silber wäre/ und auch zugleich eine medicin wider allerhand Kranckheiten/ und sonderlich wider allerhand Gifft.

§. 5. Er hatte auch die tinctur auff Gold/ welche aber in hitzigen Landen zu hitzig zugebrauchen: bat ihn/ daß er doch eine Probe machen wolte/ welches er mir dann versprach und sagte/ ich solte des andern tages umb 12 Uhr zu Mittag etwas Bley/ einen Schmeltztiegel/ Kolen und Blaßbalgen im vorrath haben/ so wolt er zu mir kommen/ und in Beyseyn meiner etwas tingiren.

§. 6. Des folgenden Tages/ als er zu mir kam/ hat er mich heissen 2. Loth Bley in den Schmeltz-Tiegel thun/ und den Tiegel wol mit Kohlen umschütten; als aber das Bley wol im Fluß stund/ hat er etwa einen Gran von dem weissen Pulver in Wachs eingemacht/ und auff das fliessende Bley geworffen/ da es erstlich oben her geschwommen/ hernachmahls sich mit dem Bley vermenget/ und das Wachs verbrennet.

§. 7. Als nun etwa das Bley eine Viertelstunde geflossen/ und glüend gestanden/ hat er es hernach außgegossen/ welches dann bald hart worden/ und doch glüend gewesen; als es erkaltet/ ist es Silber gewesen/ welches in allen

Proben beständig blieben / wie ich denn unterschidene Proben auff der Capell thun lassen.

§. 8. Er versprach mir / wenn ich nach Genua zu ihm käme / so wolte er mir nicht allein dieses / sondern viel andere Sachen offenbahren / bin aber / als ich von *Lucern* dahin reisen wolte / unter wegens kranck wordē / daß ich meine Gefährten verlassen und zurücke bleiben müssen.

§. 9. Particulam istam Argenti ex plumbo facti supra laudatus Dn. ab Haugwitz contemplandam transmisit, quæ ab aurifabro probata per lapidem Lydium, colorem argenti duodecim lothonum reliquit, interim, ob ponderositatem & singularem ductilitatem, illud rubedinem non ex cupro, sed ex auro admixto habere, admodum probabile est.

§. 10. Hafniæ quoque nuper, præsente Augustissimo Daniæ Rege Argentum ex hydrargyro factum esse, à Viro fide digno mihi relatum est.

§. 11. Aliâ historiâ ab Amico quodam Vratislaviensi communicatâ confirmatur, Argentum transmutatum fuisse in Aurum, vel potius ex Argento aurum fuisse extractum, his verbis: Es befindet sich ein gewisser Laborant allhier in Breßlau / welcher ein Kunst-Stück von einem Patre ex S. J. mit namen Eckhart, außgefischet / welches ich selbsten mit meinen Augen gesehen / daß er auß einem puren / durch Aqu. Fort. solvirten ☽. von 2 Loth vermittelst des sulphuris ♂ und eines gewissen Handgriffes biß 1. und ein halben Ducaten gebracht.

§. 12. Solch Gold / da es dem hiesigen Keyserlichen Müntz-Wardein zum verkauff gesandt worden / hat er es bald vor guth und Chymisch Gold erkant / auch gebethen / wann man mehr haben würde / solches nur immer in die Müntze zu bringen.

§. 13 Die-

§. 13. Dieses hat bemelter Laborant etliche mal mit grossem nutzen practiciret / da er es aber seinem Herrn offenbahret / welches etwan vor 3 Jahr geschehen / hat er nach der Zeit / ob ers gleich / biß auff diese Stunde / öffters versuchet / nichts / oder doch sehr wenig / und zwar ohne profit, zu wege bringen können.

§. 14. Hæc sunt B. L. quæ inquirendo in Jura circa Alchymiam hinc inde dispersa hactenus invenire potui, quæ etiam occasione hujus scripti ab amicis nonnullis suppeditata fuerunt. Plura quidem à quibusdam promissa expectavi, sed frustra; interim ut hæc æqui bonique facias, mihique faveas, est quod rogo.

INDEX CAPITUM.

CAP.

§(o)§